

NARODOWY INSTYTUT
PÓLSKIEGO DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO ZA GRANICĄ
POLONIKA

Sprawozdanie z działalności w roku 2021

NARODOWY INSTYTUT
POLSKIEGO DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO ZA GRANICĄ

POLONIKA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI W ROKU 2021

Warszawa, 2022

Autorzy

Dorota Janiszewska-Jakubiak
Agnieszka Tymińska
Karol Guttmejer
Olga Kucharczyk
Piotr Ługowski
Magdalena Gutowska
Marta Szymska
Renata Gajowiak
Michał Michalski

© Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa
Kulturowego za Granicą POLONIKA, 2022

ISBN 978-83-66172-56-2

Redakcja i korekta Renata Gajowiak

Zdjęcia Instytut POLONIKA

Opracowanie graficzne Piotr Berezowski

Druk Proprint

WYDAWCA

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa
Kulturowego za Granicą POLONIKA
ul. Madalińskiego 101
02-549 Warszawa
www.polonika.pl

Instytucja nadzorująca

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

Spis treści

Słowo wstępne	5
Programy strategiczne	10
Badania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą	11
Projekty dokumentacyjne i inwentaryzatorskie	11
Opracowania studialne, projekty badawcze	15
Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą	23
Prace konserwatorskie	24
Raporty, ekspertyzy, badania	37
Popularyzacja polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą	39
Projekty multimedialne	39
Wystawy	42
Projekty edukacyjne	46
Prasa (współpraca)	48
Konferencje, szkolenia, warsztaty	49
Dział Programów Dotacyjnych	50
„Wolontariat” – program grantowy Instytutu Polonika	51
Zarządzanie programem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”	69
Działalność wydawnicza	106
Publikacje naukowe	107
Publikacje popularnonaukowe	110
Instytut w Internecie	114
Instytut w mediach	118
Inne działania Instytutu	120

Słowo wstępne

Fenomen dziedzictwa kulturowego poza krajem stanowi pokłosie historii Rzeczypospolitej, a zarazem obszar o szczególnym znaczeniu dla jej współczesnej tożsamości i rozwoju. Problematyka badania, ochrony i popularyzacji tej części naszej spuścizny kulturowej, niezmiennie budząca społeczne zainteresowanie i emocje, stanowi zarazem zasadnicze zadanie Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Polonika – specjalistycznej, państwowej instytucji kultury, powołanej pod koniec 2017 r. decyzją Wicepremiera, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, prof. Piotra Glińskiego.

Realizowane w czwartym roku (2021) działalności naszej instytucji różnorodne przedsięwzięcia miały zarówno charakter kontynuowanych projektów wieloletnich (np. końcowy etap konserwacji fresków autorstwa Ecksteinów na sklepieniu nawy głównej kościoła jezuickiego, dziś greckokatolickiej cerkwi garnizonowej pw. Świętych Piotra i Pawła we Lwowie), jak i działań w całości nowych obszarach (np. projekt edukacyjny przybliżający obiekty polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą poprzez środowisko popularnej gry Minecraft). Należy pamiętać, że wszystkie prace Instytutu przebiegały w warunkach światowej pandemii koronawirusa. Wypracowane wcześniej procedury pozwoliły na sprawną kontynuację działań i przedsięwzięć w warunkach reżimu sanitarnego związanego ze stałym zagrożeniem epidemicznym.

Po dokonanych w ubiegłym roku zmianach strukturalnych działania Instytutu w kluczowych obszarach: badań i dokumentacji, ochrony i konserwacji oraz upowszechniania (popularyzacji) spuścizny kulturowej poza krajem były realizowane przez Dział Programów Strategicznych, przy wsparciu udzielanym przez pozostałe komórki organizacyjne (działy: Księgowości,

Komunikacji i Promocji, Analiz i Strategii, Programów Dotacyjnych, Kontroli oraz Administracji). Budżet naszej instytucji wyniósł w 2021 r. przeszło 16,7 mln PLN.

Związłą prezentację obszarów aktywności Instytutu Polonika w ramach działań własnych rozpoczniemy od Programu Strategicznego „Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą”. Celem realizowanych w jego ramach projektów konserwatorskich jest ochrona wybranych, szczególnie wartościowych elementów spuścizny kulturowej poza krajem w jej wymiarze materialnym. W 2021 r. na prace konserwatorskie i działania wspierające (zwłaszcza różnorodne ekspertyzy i badania czy programy prac konserwatorskich, m.in.: istotny raport z rozpoznania problemów technicznych, ogólnobudowlanych i konserwatorskich kościoła pw. św. Józefa na Kahlenbergu w Wiedniu czy przegląd konserwatorski zbiorów sztuki Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce, PIASA w Nowym Jorku) Instytut wydatkował przeszło 8,2 mln PLN. Środki te pozwoliły na realizację 36 projektów w sześciu państwach (Francja, Litwa, Łotwa, Szwajcaria, Ukraina i USA) i 52 projektów dokumentacyjnych i ekspertyz.

W sferze ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą znaczenie priorytetowe, z racji uwarunkowań historycznych oraz współczesnego partnerstwa strategicznego, ma współpraca z partnerami ukraińskimi zainicjowana przed kilkunastu laty przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a obecnie kontynuowana i rozwijana przez Instytut Polonika. Na terytorium współczesnej Ukrainy znajduje się ogromna liczba zabytków o kluczowym znaczeniu dla polskiej historii, tożsamości i kultury.

W 2021 r. Instytut Polonika, we współpracy z partnerami ukraińskimi, kontynuował realizację przedsięwzięć konserwatorskich przy obiektach zabytkowych w zespole staromiejskim Lwowa: katedrze łańciskiej i kościele pw. św. Antoniego, w historycznych świątyniach rzymskokatolickich pozostających obecnie w użytkowaniu Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego (dawnym kościele jezuitów – ob. cerkwi garnizonowej pw. św. Piotra i Pawła i dawnym kościele dominikanów pw. Bożego Ciała – ob. cerkwi Najświętszej Eucharystii) oraz Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego (dawnej katedrze ormiańskiej pw. Wniebowzięcia NMP). W 2021 r. zainicjowane zostały również prace konserwatorskie przy emblematycznych zabytkach lwowskiego starego miasta: kaplicy Boimów, dekoracji rzeźbiarskiej przyrynkowej kamienicy Szolc-Wolfowiczów i studni św. Jana z Dukli.

Wzorem lat wcześniejszych kontynuowane były też zabiegi przywracające świetność zabytkom sepulkralnym na najważniejszej nekropolii Lwowa – cmentarzu Łyczakowskim. W 2021 r. zakończyła się m.in. kompleksowa renowacja monumentalnego mauzoleum Barczewskich, rozpoczęły się zaś remont i konserwacja kolejnej kaplicy grobowej – Dunin-Borkowskich. Spośród szeregu innych przedsięwzięć zrealizowanych na Ukrainie warto też przywołać wieloletni projekt rewaloryzacji kaplicy-mauzoleum Sieniawskich w Brzeżanach czy pierwszy etap konserwacji wybranych, zabytkowych nagrobków na starym cmentarzu chrześcijańskim w Czerniowcach.

Ubiegły rok zaowocował również rozpoczęciem projektu konserwatorskiego na innej ważnej dla polskiej spuścizny kulturowej nekropolii – cmentarzu św. Michała w Rydze (Łotwa). Natomiast na Litwie zakończył się kolejny etap prac

remontowo-konserwatorskich w kościele pw. św. Kazimierza w Powiewiórce – świątyni, w której ochrzczony został Józef Piłsudski.

W 2021 r. istotne projekty konserwatorskie zostały również zrealizowane w ramach ochrony drugiego z konstytutywnych komponentów polskiej spuścizny kulturowej poza granicami – dziedzictwa wychodźstwa w krajach Europy Zachodniej i obydwu Ameryk. Warto wspomnieć o kolejnym sezonie prac konserwatorskich na cmentarzu Les Champeaux w podparyskim Montmorency (zwanym Panteonem Polskiej Emigracji), gdzie m.in. w dwustolecie urodzin Cypriana Norwida, poddano kompleksowej konserwacji symboliczny grób artysty. Za oceną, w ramach współpracy z Muzeum Polskim w Ameryce w Chicago – jedną z najstarszych i najbardziej zasłużonych instytucji polonijnych w Stanach Zjednoczonych – kontynuowana była konserwacja tamtejszych zbiorów sztuki.

Realizowane w ramach programu strategicznego „Badania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” (budżet ponad 1 mln PLN) przedsięwzięcia badawcze oraz inwentaryzacyjne i dokumentacyjne, ukierunkowane na rozpoznanie i pogłębienie wiedzy o spuściznie kulturowej poza krajem, mają w wielu wypadkach charakter wieloletni. W 2021 r. kontynuowane były zatem różnorodne projekty, które dotyczyły m.in.: konstrukcji więźb dachowych katedry łańciskiej we Lwowie, nowożytnej architektury rezydencjonalnej Wilna, inwentaryzacji znaków heraldycznych przedstawicieli nacji polskiej na Uniwersytecie Padevskim (Włochy), naukowego opracowania albumów rysunków dokumentujących podróż po Polsce i Ukrainie u schyłku XVIII w., wykonanych przez szwajcarsko-niemieckiego

artystę, Jana Henryka Müntza. Zakończona została również aktualizacja inwentaryzacji ponad sześciuset polskich grobów na cmentarzu Bajkowa w Kijowie, jednej z najstarszych nekropolii na Ukrainie, założonej w 1834 r.

Część przedsięwzięć zaowocowała w 2021 r. publikacjami prezentującymi zarówno wyniki badań własnych Instytutu, jak i studia autorów zewnętrznych. W serii „Studia i Materiały” ukazały się, m.in. monografie: Małgorzaty Biłozór-Salwy, *Jan Ziarnko – polski artysta w Paryżu początku XVII wieku*; Jakuba Lewickiego, *Regeneracja i modernizacja. Architektura Lwowa okresu dwudziestolecia międzywojennego*; młodzieńczy *Dziennik Bronisława Piłsudskiego, 1882–1885* (w opracowaniu Jolanty Żyndul); studium Stanisława Kłosowskiego, *Włoscy architekci i muratorzy z Piuro i ich rola w rozwoju architektury na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI i XVII w.* oraz dwutomowa edycja źródłoznawcza przygotowana przez Marię Kałamajską-Saeed, *Rosyjskie plany klasztorów skasowanych w roku 1832*. Gorąco zachęcamy do lektury.

Od powstania Instytutu Polonika, działania programu strategicznego „Popularyzacja polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” cechuje duża różnorodność w treści i formie. Nie inaczej było w roku ubiegłym, w którym kosztem ponad 1,4 mln PLN zrealizowano szereg projektów multimedialnych, wystawienniczych (również on-line, na platformie Google Arts & Culture), edukacyjnych i wydawniczych, skierowanych do różnych grup wiekowych. Instytut Polonika przykłada dużą wagę do projektów popularyzatorskich skierowanych do dzieci i młodzieży. Z myślą o nich przygotowane zostały różnorodne materiały edukacyjne (m.in. scenariusze lekcji) oraz kolejne odcinki

filmu animowanego dla najmłodszych, poświęconego przygodom rodzeństwa Pola i Niki przemierzających różne kraje świata w poszukiwaniu miejsc, zabytków i osób ważnych dla polskiej kultury i historii.

W krótkiej prezentacji efektów działań popularyzatorskich należy wspomnieć o przygotowaniu pakietu filmów instruktażowych i szkoleniowych towarzyszących polskiej i ukraińskiej wersji językowej *Podręcznika do inwentaryzacji polskich cmentarzy i nagrobków poza granicami kraju* autorstwa Anny Sylwii Czyż i Bartłomieja Gutowskiego. W 2021 r. trwały również intensywne prace związane ze stworzeniem ogólnodostępnego serwisu internetowego pod roboczą nazwą Port Polonicum. Docelowo ma on gromadzić całość informacji na temat szeroko rozumianego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą i jego ochrony, w tym bazę poloników. Pierwszym realizowanym komponentem jest baza cmentarzy obejmująca informacje na temat polskich nekropolii za granicą. W 2021 r. rozpoczęto wprowadzanie do niej danych.

W ubiegłym roku przygotowany został również całkowicie nowy projekt edukacyjny, popularyzujący obiekty polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą poprzez środowisko gry komputerowej Minecraft. Powstała infrastruktura umożliwia graczom odwiedzenie wirtualnej galerii i zapoznanie się z wybranymi polonikami, m.in. gmachem Rady Miejskiej w Baku (Azerbejdżan) autorstwa Józefa Gosławskiego czy mostem Benjamina Franklina w Filadelfii (USA) zaprojektowanym przez Rudolfa Modrzejewskiego.

Kluczowymi instrumentami finansowymi, wspierającymi różnorodną aktywność społeczną w sferze ochrony materialnej spuścizny kulturowej poza Polską, są programy dotacyjne:

„Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą – wolontariat” (program własny Instytutu) oraz Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego* „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” (którego Instytut jest instytucją zarządzającą). Ich obsługą zajmuje się Dział Programów Dotacyjnych.

W ramach trzeciej edycji programu „Wolontariat” (2021 r.), pomimo ograniczeń wynikających z pandemii koronawirusa, zrealizowano 27 projektów; ich beneficjenci otrzymali dofinansowanie w łącznej kwocie przeszło 930 tys. PLN. Gros projektów odbyło się na terytorium Ukrainy, a poza tym we Francji, w Gruzji, Mołdawii, Szwajcarii i Zimbabwie. W większości przypadków dofinansowane przedsięwzięcia miały charakter prac porządkowych, czasem również inwentaryzacyjno-dokumentacyjnych, przeprowadzonych przez zorganizowane grupy wolontariuszy przy obiektach polskiego dziedzictwa sepulkralnego.

Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Instytut Polonika jest instytucją zarządzającą Programem MKiDN „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”, którego ubiegłoroczny budżet wyniósł łącznie 7,28 mln PLN. Kwota ta pozwoliła na wsparcie 69 przedsięwzięć. Znalazły się wśród nich projekty konserwatorskie zrealizowane choćby w świątyniach i na cmentarzach Lwowa, w kościołach w: Berdyczowie, Drohobyczu, Kamieńcu Podolskim, Ołyce czy Żółkwi (Ukraina), na Kahlenbergu w Wiedniu (Austrii), w Adampolu (Turcja) i Tbilisi

(Gruzja), na nekropoliach i w kościołach Wilna czy cmentarzach w Mołdawii (Kiszyniów i Raszków). Dofinansowania pozwoliły także na przeprowadzenie istotnych przedsięwzięć inwentaryzacyjnych i dokumentacyjnych w instytucjach emigracyjnych, m.in.: Instytucie Józefa Piłsudskiego w Ameryce, Polskim Instytucie Naukowym w Ameryce, Studium Polski Podziemnej (Londyn), Muzeum Polskim w Rapperswilu (Szwajcaria), Instytucie Literackim w Maissons-Laffitte (Francja). Wśród dofinansowanych projektów nie zabrakło publikacji, m.in.: monografii rodu Warchałowskich – pionierów przemysłu i techniki w Austrii, kolejnego tomu „Rocznika Lwowskiego”; wsparcie uzyskali również organizatorzy V Międzynarodowego Kongresu Naukowego „Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej”.

Prezentowane Czytelnikom *Sprawozdanie z działalności Instytutu Polonika w 2021 roku* jest – tradycyjnie już – okazją do wyrażenia wdzięczności wszystkim naszym Partnerom i Współpracownikom, których zaangażowanie umożliwiło nam realizację szeregu różnorodnych przedsięwzięć ze sfery dokumentacji, ochrony i popularyzacji tej części polskiego dziedzictwa kulturowego, która pozostaje poza granicami naszego kraju.

Dorota Janiszewska-Jakubiak

Dyrektor Narodowego Instytutu
Polskiego Dziedzictwa Kulturowego
za Granicą POLONIKA

* Przez część roku (marzec–październik 2021) resort miał nazwę Ministerstwo Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu.

PROGRAMY STRATEGICZNE

Badania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą

Celem projektów realizowanych w ramach programu „Badania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” jest inicjowanie i finansowanie badań historyczno-konserwatorskich oraz dokumentowanie polskiego dziedzictwa kulturowego pozostającego poza granicami obecnej RP. Ta niezwykle bogata spuścizna jest wciąż tylko w niedostatecznym stopniu rozpoznana. Natomiast wiedza na temat miejsc i obiektów, które w minionych latach były przedmiotem wielu projektów badawczych, często wymaga poszerzenia i uaktualnienia.

Pozostawioną przez Polaków spuściznę kulturową badamy nie tylko w ramach działań inwentaryzacyjnych i dokumenta-

cyjnych, lecz także projektów studialnych z pełnym warszatem badawczym. Wyniki prac prezentujemy w naszym wydawnictwie naukowym, uwzględnionym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w liście wydawnictw punktowanych. W 2021 r. realizowaliśmy 9 projektów badawczych w 8 krajach. Jednocześnie podjęte zostały prace w ramach 14 projektów wydawniczych, spośród których 5 zakończyło się publikacjami wydanymi w serii „Studia i Materiały” skierowanej zarówno do historyków sztuki i historyków, jak i do miłośników szeroko pojętego polskiego dziedzictwa kulturowego.

Projekty dokumentacyjne i inwentaryzatorskie

ŁOTWA

RYGA. Inwentaryzacja nagrobków polskich

W ramach badań polskiego dziedzictwa kulturowego na Łotwie Instytut Polonika zlecił przeprowadzenie inwentaryzacji

polskich nagrobków z cmentarza św. Michała w Rydze oraz płyt upamiętniających Polaków, których groby uległy likwidacji lub były translokowane do kościoła pw. św. Franciszka z nieistniejącego dziś przykościelnego cmentarza.

Cmentarz przy kościele św. Franciszka w Rydze z aktualną aranżacją dawnych nagrobków oraz współczesnych

Kartka pocztowa z widokiem kościoła
św. Franciszka i cmentarza w Rydze

▼ Plan z 1700 r. nałożony na plan z 1926 r.
(za Latvijas nacionālā bibliotēka),
opr. B. Gutowski

Projekt ołtarza oraz rysunki i plany
ze spuścizny rodziny Dąbrowskich w Żołyni

W 2021 r. przeprowadzono prace inwentaryzacyjne oraz opracowano 382 autorskie karty katalogowe nagrobków i zabytków ruchomych, jak również kartę inwentaryzacyjną cmentarza św. Michała w Rydze wraz z jego planem.

Wykonawcy: dr Bartłomiej Gutowski (kierownik), zespół badaczy z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

UKRAINA

Działalność artystyczna rzeźbiarsko-snycerskiej rodziny Dąbrowskich z Żołyni (Podkarpacie) na terenie Ziemi Lwowskiej. Projekt badawczy

Rodzina Dąbrowskich z Żołyni prowadziła na przełomie XIX i XX w. pracownię rzeźbiarską wykonującą głównie wyposażenie kościołów. Ich dzieła znajdują się zarówno w Małopolsce, jak i w dawnym województwie lwowskim. W oparciu o zachowane archiwum rodzinne, przechowywane w Żołyni, prowadzone

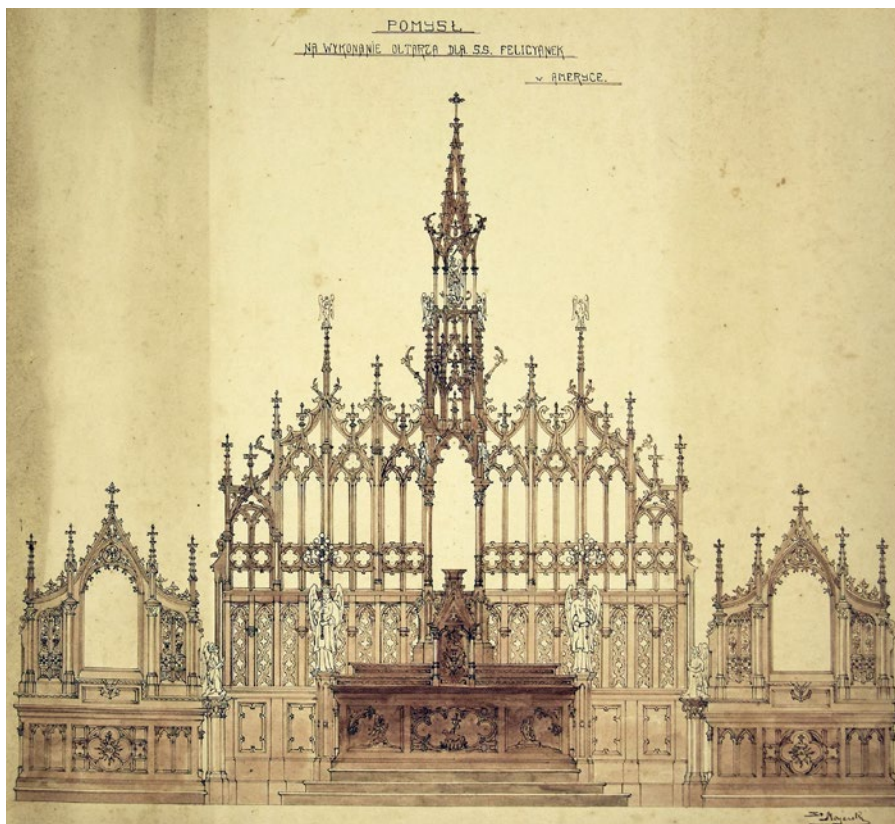
były na terenie Ukrainy badania terenowe w celu identyfikacji i dokumentacji zachowanych obiektów, które wyszły z pracowni Dąbrowskich.

W 2021 r. wykonano rozpoznanie badawcze, które wykazało istnienie w Żołyni nie kilkuset – jak wcześniej sądzono – lecz kilku tysięcy oryginalnych rysunków projektowych. Ich autorami byli nie tylko Dąbrowscy, lecz także inni artyści: Ferdynand Majerski z Przemyśla i jego syn Stanisław, architekci: Tadeusz Mostowski i Alfred Kamienobrodzki ze Lwowa, Tomasz Lisiewicz z Krakowca, Adolf Minkiewicz, Józefa Wojtyga z Nowego Sącza i Tomasz Pryliński z Krakowa. W formie katalogu opracowano 600 obiektów.

Wobec nowych ustaleń, znacznie powiększających zakres prac, zakończenie projektu – na wniosek badaczek – zostało przesunięte na 2023 r. Wówczas też ukaże się monografia wydana w koedycji z lokalną instytucją kultury w Żołyni.

Wykonawcy: dr hab. Katarzyna Chruźimska-Uhera, dr hab. Anna Sylwia Czyż

Projekt neogotyckiego ołtarza dla ss. felicyjanek w USA, autor: Stanisław Majerski, zbiory rodziny Dąbrowskich w Żolyni

KIJÓW. Polskie groby na cmentarzu Bajkowa w Kijowie. Inwentaryzacja. Etap II

Cmentarz Bajkowa powstał w 1834 r. i jest jedną z najstarszych nekropoli na Ukrainie. Został założony jako wspólny cmentarz dla wyznawców prawosławia, katolicyzmu i protestantyzmu – zmarli byli chowani w trzech oddzielnych sektorach (każdy z własną kaplicą). W południowo-zachodniej części znajduje się ponad 600 polskich grobów, w których spoczywa wielu Polaków zasłużonych dla życia kulturalnego i gospodarczego dawnego Kijowa oraz polscy żołnierze polegli podczas wojny z bolszewikami w 1920 r.

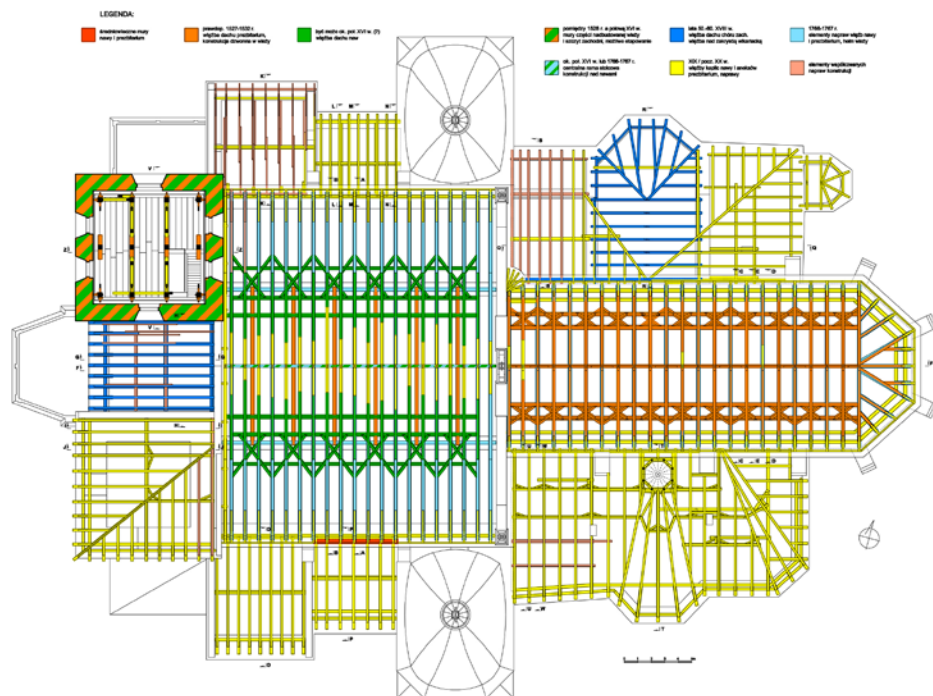
Projekt miał na celu uzupełnienie i aktualizację inwentaryzacji przeprowadzonej w latach 90. XX w. W ramach dwuletnich działań (2020-2021) powstały: raport z historią nekropolii, plan cmentarza i jego topografia oraz wykaz nagrobków, do których wykonano karty inwentaryzacyjne. Materiały są w zasobach cyfrowych Instytutu Polonika. Zakończono także prace nad tekstem książki przewidzianej do druku w 2022 r.

Wykonawca: dr Bartłomiej Gutowski

Polskie nagrobki na cmentarzu Bajkowa: (od lewej) Ludwika i Piotra Żmigrodzkich, Kazimierza Radeckiego i Ksawerego Marszyckiego

LWÓW. Katedra łacińska we Lwowie – inwentaryzacja, badania dendrochronologiczne oraz analiza konstrukcji wszystkich więźb dachowych. Publikacja

Był to pionierski projekt wprowadzający w obszar badań mało rozpoznaną kwestię historycznych więźb dachowych, zagadnienia bardzo istotnego ze względów konserwatorskich. Projekt obejmował badania więźby na korpusie głównym i prezbiterium, hełmie dzwonnicy oraz badania historycznych konstrukcji nad wybranymi kaplicami i zakrystią. Będzie to pierwszy przypadek, także w odniesie-

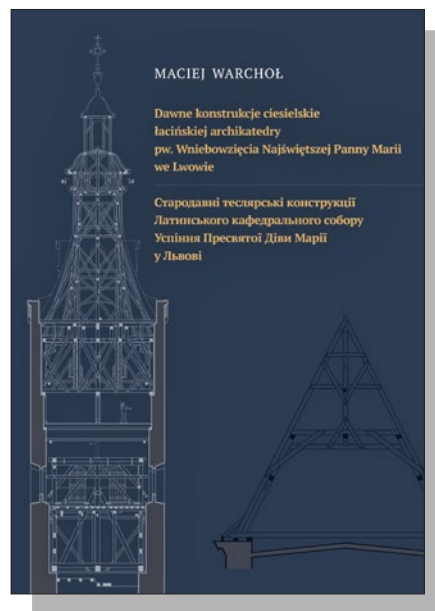
niu do terenów współczesnej Polski, tak wszechstronnej dokumentacji i analizy konserwatorskiej zabytku tej klasy jak katedra lwowska.

W okresie sprawozdawczym wykonano badania dendrochronologiczne i analityczne. W ramach umowy wydawniczej przygotowano tekst publikacji. Został on zrecenzowany i przetłumaczony na język ukraiński. Dzięki temu publikacja będzie łatwo dostępna dla środowiska konserwatorskiego Ukrainy. Przygotowano opracowanie graficzne książki.

Druk przewidziano w 2022 r.
Autorzy: Maciej Warchoń

Więźba dachowa nad prezbiterium

Projekty badawcze i opracowania studialne

FRANCJA

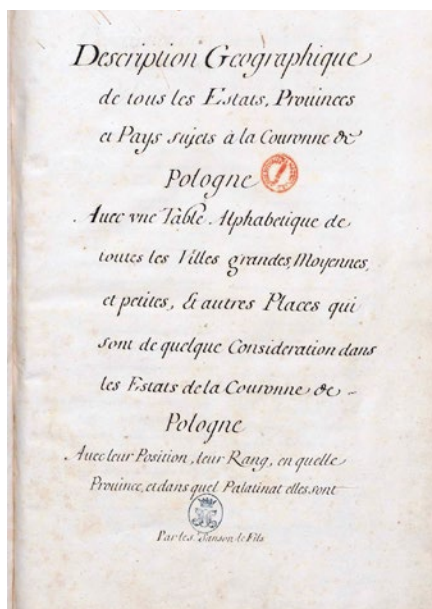
Description géographique de tous les estats sujets à la de couronne Pologne, par Sanson fils. Publikacja źródła historycznego. Etap II

W jednym z francuskich muzeów przechowywany jest unikatowy album zawierający rękopiśmienny opis ziem polskich oraz 15 map różnych obszarów XVII-wiecznej Rzeczypospolitej. W ramach realizacji projektu trwały prace nad przygotowaniem współczesnej edycji tej publikacji.

W okresie sprawozdawczym przetłumaczony na język polski XVII-wieczny tekst źródłowy został opatrzony autorskim naukowym komentarzem. Przygotowano także tekst wprowadzenia do chorografii i szerzej do atlasu Nicolasa Sansona.

Druk publikacji planowany jest w 2022 r.

Wykonawcy: , dr hab. Karol Łopatecki, dr Wojciech Walczak

Karta tytułowa atlasu i jedna z map atlasu

FRANCJA, KANADA, WIELKA BRYTANIA

Słownik polskich artystów plastyków we Francji i Wielkiej Brytanii w XX wieku. Katalog. Etap IV

Wieloletni (2018–2022) projekt „Słownik polskich artystów plastyków działających poza granicami Polski” obejmuje Kanadę, Francję i Wielką Brytanię. Formuła *Słownika artystów polskich i obcych w Polsce działających* (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy (Instytut Sztuki PAN) była podstawą do opracowania koncepcji realizacji projektu.

Dotychczas powstał raport studyjny prezentujący dzieje i charakter polskiego środowiska artystycznego w każdym z trzech wymienionych państw. Została też zakończona część słownika dotycząca

Stanisław Grabowski, *Atelier*, 1952, olej, płótno, Muzeum Narodowe w Warszawie

ca Kanady, która objęła 100 biogramów artystów tam tworzących.

W 2021 r. trwały konsultacje dotyczące prowadzenia prac studialnych oraz wykonane zostały autorskie redakcje wszystkich tekstów merytorycznych (Francja - 37 biogramów, Wielka Brytania - 63 biogramy). Dalsze prace nad publikacją zostały zaplanowane na 2022 r. Wykonawcy: Francja - dr hab. Katarzyna Kulpińska, dr Magdalena Sawczuk; Wielka Brytania - prof. dr hab. Jan Wiktor Sienkiewicz, dr hab. Monika Szczygieł-Gajewska, Ewa Sobczyk

LITWA

Antoni Wiwulski (1877–1919). Życie i twórczość artysty epoki Młodej Polski – działalność na terenie Litwy. Projekt badawczy

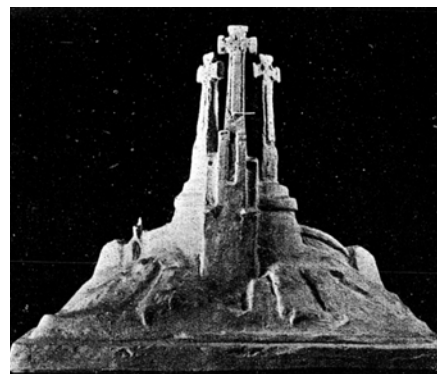
Krótki żywot architekta i rzeźbiarza Antoniego Wiwulskiego zaowocował zaledwie kilkoma, lecz za to wielce wyróżniającymi się dziełami: pomnikiem Grunwaldzkim w Krakowie, pomnikiem Trzech Krzyży w Wilnie, nieukończonym także projektem nowatorskiego kościoła jezuitów o żelbetowej konstrukcji, czy kaplicy Najświętszej Marii Panny w Szydłowie (Šiluva) na Żmudzi.

W 2021 r. rozpoczęto przygotowanie monografii tego twórcy. Sporządzona została biografia Antoniego Wiwulskiego oraz częściowy opis jego działalności artystycznej na terenie Litwy. Przepr-

Tytus Dzieduszycki Sas, *Dama w gondoli*, 1958, tempera, Muzeum Narodowe w Lublinie

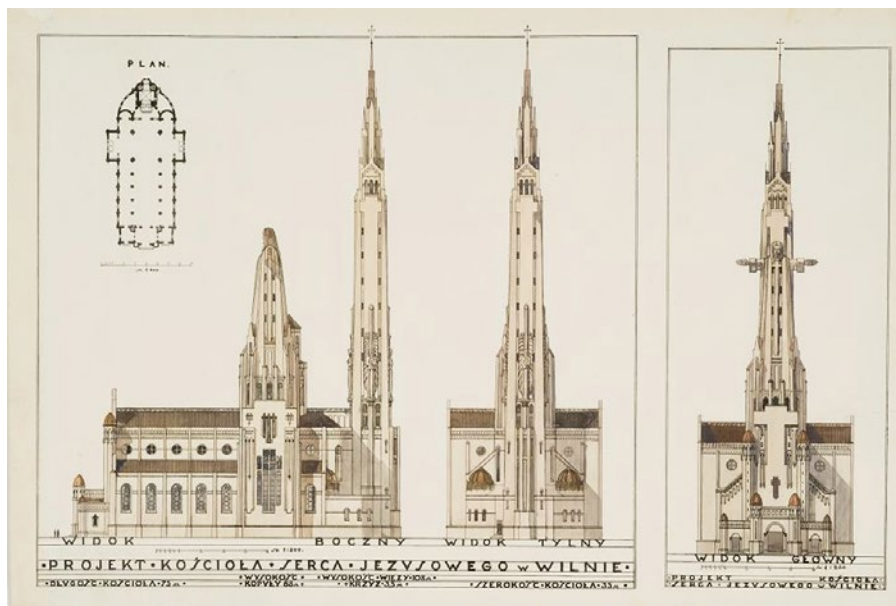

wadzone zostały kwerendy badawcze na Litwie (Wilno, Kowno, Szydłowo) oraz w kraju (m.in. Kraków, Warszawa, Tuchów). Druk planowany jest w 2023 r. Wykonawca: prof. dr hab. Krzysztof Stefański

Trzy Krzyże – model, 1916, wg J. Kurczewski

Antoni Wiwulski, Kaplica w Szydłowie,
widok od strony południowo-wschodniej

Plan pałacu Wojnow

WILNO. Rezydencjonalna nowożytna architektura Wilna do 1795 r. Publikacja. Etap III

Celem kilkuletniego projektu (2019–2021) było przygotowanie katalogu wraz z syntetyczno-analitycznym opracowaniem tekstu (w wersji do publikacji książkowej) obejmującego architekturę rezydencjonalną Wilna do 1795 r. To temat ważny nie tylko ze względu na miejsce Wilna w historycznym i artystycznym pejzażu Rzeczypospolitej, lecz także z powodu znacznego zniszczenia dawnej tkanki miasta w XIX i XX w.

W okresie sprawozdawczym zostały przygotowane 4 recenzje: dwie przez badaczy litewskich i dwie przez badaczy polskich. Na ich podstawie wykonana została korekta autorska oraz redakcja i korekta językowa tekstu. Przygotowano także tłumaczenie streszczenia na język angielski. Publikacja została opracowana graficznie.

Druk zaplanowano w 2022 r.
Autorka: dr hab. Anna Sylwia Czyż

Fasada pałacu Wojnow

**Rezydencje i siedziby szlacheckie
w Wielkim Księstwie Litewskim.
Materiały do dziejów architektury.
Cz. 2. Dawne województwo wileńskie
i nowogródzkie. Publikacja. Etap IV**

Wieloletni projekt badawczy realizowany w ramach umowy o współpracy z Polskim Instytutem Studiów nad Sztuką Świata w zakresie przygotowania dokumentacji dotyczącej rezydencji i siedzib szlacheckich w Wielkim Księstwie Litewskim, w dawnym województwie wileńskim i nowogródzkim. Badania dotyczą wszystkich - zachowanych i niezachowanych - siedzib szlacheckich. Obejmują kwerendy źródłowe, bibliograficzne, ikonograficzne oraz rozpoznanie i inwentaryzację obiektów w terenie. Ich wynikiem będzie publikacja obszernego korpusu rezydencji i siedzib na terenie Księstwa.

W okresie sprawozdawczym odbyły się ustalenia z autorem odnośnie do dalszego harmonogramu prac nad książką. Na prośbę autora prace nad przygotowaniem tekstu do druku zostały przeniesione na 2022 r. Druk publikacji przewidywany jest w 2023 r.

Wykonawca: dr hab. Tadeusz Bernatowicz

ŁOTWA

**Gustaw Manteuffel (1832–1916). Życie
i dzieło w świetle wybranych polskich
archiwaliów. Publikacja. Etap I. Koedycja**

Tekst powstał na podstawie dysertacji naukowej o polsko-inflanckim historyku, baronie Gustawie Manteufflu (1832–1916). Instytut Polonika zamierzał wydać tę publikację. Kiedy jednak - na początku 2021 r - w organizowanym przez Instytut Historii PAN oraz Instytut Pamięci Narodowej XIII konkursie im. Władysława Pobóg-Malinowskiego na najlepszy debiut historyczny praca zdobyła drugą nagrodę, była nią propozycja opublikowania pracy. W związku z tym Instytut Polonika podjął współpracę koedycyjną z Wydawnictwem IPN, które w całości koordynuje proces wydawniczy.

Na zlecenie Instytutu wykonano na Łotwie niezbędną dokumentację fotograficzną uzupełniającą materiał ikonograficzny tej publikacji.

Druk planowany jest w 2022 r.
Autor: dr Radosław Budzyński

*Nagrobek Jana Augusta Hylzena w kościele
Świętej Trójcy w Dagdzie, fot. A. Jakubiak*

Chateau de Rodomno

Fragment albumu Müntza

ROSJA

MOSKWA. Voyages pittoresques de Jean-Henri Müntz en Pologne et en Ukraine (1781-1783) [Jana Henryka Müntza podróże malownicze po Polsce i Ukrainie (1781-1783)]. Publikacja. Etap III

Celem projektu jest naukowe opracowanie dwóch albumów rysunków z opisami – wykonanych dla księcia Stanisława Poniatowskiego przez Jana Henryka Müntza, szwajcarsko-niemieckiego artystę – dokumentujących podróż po Polsce i Ukrainie pod koniec XVIII w. Rysunki te są jednym z pierwszych tak obszernych zbiorów rycin pokazujących krajobrazy i zabytki Rzeczypospolitej. Materiały te znajdują się przede wszystkim w zbiorach rosyjskich (Państwowe Muzeum w Moskwie), w małym stopniu w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, a pojedyncze egzemplarze są w Niemczech oraz w Londynie.

W okresie sprawozdawczym kontynuowane były prace redakcyjne nad publikacją. Tekst rosyjski został zweryfikowany i uzupełniony o brakujące tłumaczenia oraz przesłany do akceptacji autorki. Została także ustalona koncepcja edytorska i opracowana koncepcja graficzna książki.

Druk zaplanowano w 2022 r. Autor: dr Elżbieta Budzińska we współpracy z Polskim Instytutem Studiów nad Sztuką Świata

Druk zaplanowano w 2022 r. Autor: dr Elżbieta Budzińska we współpracy z Polskim Instytutem Studiów nad Sztuką Świata

SANKT PETERSBURG. Katalog graficznych poloników w zasobach Państwowego Muzeum Historii Religii w Sankt Petersburgu, z dzieła muzeum „Religie Zachodu”. Publikacja

Celem projektu jest wydanie drukiem katalogu graficznych poloników przechowywanych w Państwowym Muzeum Historii Religii w St. Petersburgu w Dziale 1. Religie Zachodu – kolekcja graficzna. Jest to nierozpoznany dotychczas zespół obiektów pochodzenia polskiego o tyle istotny, że dotyczy głównie dzieł graficznych z XIX w., mających zróżnicowany charakter: od obiektów o cechach „wysokiej sztuki” po wydawane druki dewocyjne. Nie można jednak deprecjonować tej drugiej grupy, gdyż – ze względu na jej masowość i popularność – uległa

szybkiej destrukcji. A to także jest obraz dziedzictwa.

Opracowanie obejmuje 394 karty katalogowe. Cymelium stanowi 10 wysocę wartościowych pergaminowych dokumentów pochodzących z dawnego kolegium jezuitów w Pińsku, m.in. trzy przywileje franciszkanów: jeden wydany przez królową Bonę 22 stycznia 1556 r. i dwa Władysława IV z 22 lutego 1633 r.

W okresie sprawozdawczym pozyskano z Państwowego Muzeum Religii 250 skanów wybranych obiektów przeznaczonych do druku. Przetłumaczono też na język polski artykuł dwóch badaczek rosyjskich, który uzupełnił główną część planowanej publikacji.

Druk planuje się w 2022 r.
Wykonawca: dr Tomasz Jakubowski

UKRAINA

Dokumentacja polskiego dziedzictwa architektury i budownictwa kolejowego na Ziemiach Wschodnich II Rzeczypospolitej. Publikacja. Etap IV – Ukraina

Przedmiotem wieloletniego (2018–2021) projektu jest architektura użyteczna i techniczna, celem zaś udokumentowanie polskiej myśli technicznej XX w. dotyczącej kolejnictwa. Jest to zagadnienie niezwykle interesujące i ważne dla badań nad szeroko pojętym polskim dziedzictwem kulturowym.

W ramach IV etapu w 2021 r. kontynuowano badania źródłowe na Ukrainie. Nadto zostały napisane 3 rozdziały planowanej książki i uzupełniony katalog obiektów. Planowany wstępnie szerszy zakres prac został przyhamowany ze względu na pandemię, a w przypadku Białorusi całkowicie zablokowany tamtejszą sytuacją polityczną.

Autorzy: dr hab. Zbigniew Tucholski, dr Michał Pszczołkowski, Jacek Wardęcki

IWANO-FRANKIWSK. Współpraca z ośrodkiem Przestrzeń Innowacyjnych Kreacji „Pałac” w Stanisławowie (Iwano-Frankiwsku). Projekt badawczy.

Ukraińska instytucja Przestrzeń Innowacyjnych Kreacji „Pałac” w Stanisławowie (Iwano-Frankiwsku) zamierza doprowadzić do rewitalizacji dawnego założenia pałacowego Józefa Potockiego w Stanisławowie. Potrzebuje w tym działaniu danych z materiałów archiwalnych, w czym pomaga Instytut Polonika.

Pałac powstał w drugiej połowie XVII w. i był kluczowym elementem założenia urbanistycznego Potockich („miasta idealnego”). Od początku XIX w. pełnił funkcję szpitala wojskowego, użytkowanego kolejno przez armie: austriacką, polską, niemiecką, sowiecką i ukraińską. W ciągu dwóch stuleci dawny kompleks pałacowy został gruntownie przebudowany, zatraciwszy cechy architektury rezydencjonalnej na rzecz typowej,

austriackiej architektury koszarowej z końca XIX w.

W ramach współpracy z instytucją „Pałac” Instytut Polonika przeprowadził kwerendy dotyczące pałacu Potockich w Stanisławowie w archiwach Krakowa, Warszawy i Wiednia.

Wykonawca: dr Monika Jamroziewicz, Jakub Ber

WŁOCHY

PADWA. Herby przedstawicieli nacji polskiej na Uniwersytecie Padewskim. Tom 2 i 3. Publikacja. Etap III

Efektom wieloletniego (2018–2023) projektu będzie publikacja wydana w ramach instytutowej serii „Studia i Materiały” oraz serii „Natio Polona. Fontes et Studia” Uniwersytetu Opolskiego. Dokumentuje ona obecność studentów nacji polskiej w Padwie i prezentuje rzeźbione i malowane ich herby w większości znajdujące się w Palazzo del Bo – głównym budynku Ateneum.

Uniwersytet w Padwie, Aula Magna, ściana północna, fot. G. Zygiel

Herby przedstawicieli nacji polskiej na Uniwersytecie Padewskim. Katalog znaków heraldycznych (Stemmi di rappresentanti della nazione polacca nello studio patavino. Catalogo di insegne araldiche / Coats of arms of the Polish nation's representatives at the University of Padua. Catalogue of heraldic bearings). Tom 2.

Tom drugi zawiera naukowo opracowany katalog 117 kartuszy herbowych i dwa badawcze eseje. Jest to publikacja trójjęzyczna (polsko-włosko-angielska).

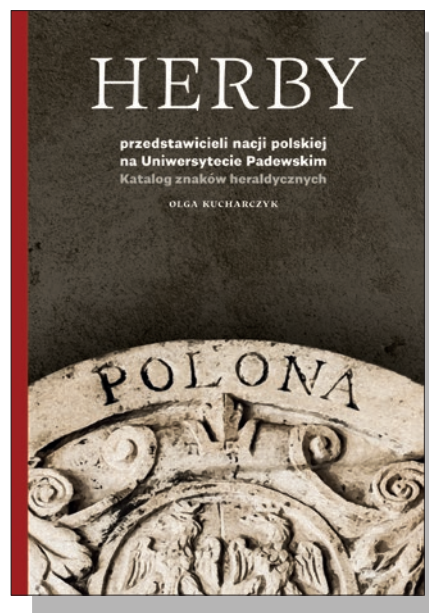
W 2021 r. wykonano redakcję tekstów polskich i tłumaczenia oraz poddano weryfikacji językowej teksty w języku angielskim i włoskim. Do celów publikacji i aplikacji mobilnej zlecono wykonanie projektów grafik 37 tablic z zaznaczonymi schematycznie polskimi herbami umieszczonymi na ścianach i sklepieniach Uniwersytetu Padewskiego oraz

grafik współczesnej mapy Padwy i rzutów architektonicznych (planów przyziemia i pięter) Palazzo del Bo i Palazzo Morgagni. Przygotowano skład graficzny publikacji, która ukaże się w 2022 r.

Autorzy: dr Olga Kucharczyk (edycja naukowa katalogu), prof. Franco Benucci (esej), prof. dr hab. Mirosław Lenart (esej)

„Arma virosque cano...” Nacja polska w Padwie, ludzie i herby (przed 1552-1687) [„Arma virosque cano...” La Natio Polona a Padova nei suoi uomini e nei suoi stemmi (1552-1687)]. Tom 3.

Obszerny wolumin przedstawia – na tle historii Uniwersytetu Padewskiego – półtora wieku polskiej obecności w Padwie. Analizie badawczej poddane są heraldyczne ślady przedstawicieli nacji polskiej, którzy pełnili na uniwersytecie funkcje instytucjonalne. Tekst uzupełniają 3 aneksy (alfabetyczny, chronologicz-

ny oraz topograficzny wykaz nazwisk) prezentujące Polaków – właścicieli herbów zdobiących ściany padewskiego Ateneum.

W 2021 r. przetłumaczono na język polski teksty z języka włoskiego (część monograficzna i streszczenie) oraz łacińskiego (cytaty śródtekstowe).

Druk wydania polskiego i włoskiego planowany jest na 2023 r.

Autor: prof. Franco Benucci

Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą

Zadaniem programu strategicznego „Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” jest opieka nad szczególnie cennymi obiektami polskiego dziedzictwa kulturowego znajdujące się poza granicami kraju. Poprzez opiekę rozumiemy zachowanie ich w jak najlepszej kondycji, co oznacza prowadzenie wszelkiego rodzaju prac konserwatorskich i konserwatorsko-budowlanych. Ochroną obejmowane są wybrane zabytki nieruchome, czyli dzieła architektury i budownictwa, cmentarze oraz obiekty ruchome, w skład których wchodzi m.in. dzieła plastyki dawnej i rzemiosła artystycznego, nagrobki.

Realizowane przez Instytut projekty w zakresie ochrony zabytków prowadzone są z najwyższą starannością i rzetelnością. Rozpoczęcie prac poprzedzają badania, na podstawie których przygotowywane są programy prac konserwatorskich lub projekty remontowo-budowlane. Bardzo dużą wagę przykładamy do przygotowania odpowiedniej dokumentacji badawczej (przedprojektowej) i projektowej.

Zabytki, przy których prowadzone są prace, zlokalizowane są przede wszystkim na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, a zwłaszcza na terenach obecnej Ukrainy. Wynika to nie tylko z bardzo dużej liczby zabytków na tym obszarze,

lecz także z ich wyjątkowej wartości artystycznej lub historycznej, a w wielu przypadkach – z obu tych względów. Na decyzję o podjęciu prac w danym miejscu czy obiekcie wpływa także potencjalny odbiorca. W przypadku gdy nie ma planów dotyczących funkcji danego obiektu, ewentualne prowadzenie prac w takim miejscu jest, niestety, bezzasadne.

Tereny wschodnie dawnej Rzeczypospolitej to niejedyny obszar zainteresowań Instytutu, który w roku 2020 prowadził prace także w Europie Zachodniej i Ameryce Północnej. Realizowane tam projekty skupiają się na zabytkach ruchomych, takich jak dzieła sztuki czy nagrobki. Wynika to oczywiście z historycznych uwarunkowań, które przyczyniły się do powstania czy zgromadzenia na tych terenach obiektów polskiego dziedzictwa kulturowego.

Rok 2021 był kolejnym trudnym okresem w realizacji projektów ze względu na pandemię COVID-19. Nauczyliśmy się jednak funkcjonować w reżimie sanitarnym zarówno według wymagań polskich, jak i krajów, gdzie prowadziliśmy projekty. W sumie w roku 2021 Instytut Polonika w ramach działań programu „Ochrona” zrealizował 36 projektów konserwatorskich w sześciu państwach: Francja, Litwa, Łotwa, Ukraina, Szwajcaria i Stany Zjednoczone Ameryki.

Projekty konserwatorskie

FRANCJA

CAEN (region: Normandia). Cmentarz Vaucelle. Konserwacja nagrobka Adolfa Ferdynanda Zienkowicza

W odpowiedzi na pismo Towarzystwa Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji Instytut Polonika podjął się konserwacji ostatniego polskiego nagrobka na cmentarzu Vaucelles w Caen we Francji. Grób jest jedynym zachowanym śladem po grupie ponad 100 emigrantów po powstaniu listopadowym osiadłych w okolicach Caen. Wykonane zostały prace konserwatorskie i rekonstrukcyjne nagrobka. W przyszłości kontynuowane będą prace w zakresie odtworzenia ogrodzenia.

Realizator: Towarzystwo Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji.

FRANCJA

MONTMORENCY (region: Île-de-France, departament: Dolina Oise). Cmentarz Les Champeaux. Konserwacja nagrobków. Etap IV

Cmentarz Les Champeaux zwany jest Panteonem Polskiej Emigracji. We współpracy z Towarzystwem Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji już kolejny rok Instytut Polonika objął pracami konserwatorskimi wybrane obiekty.

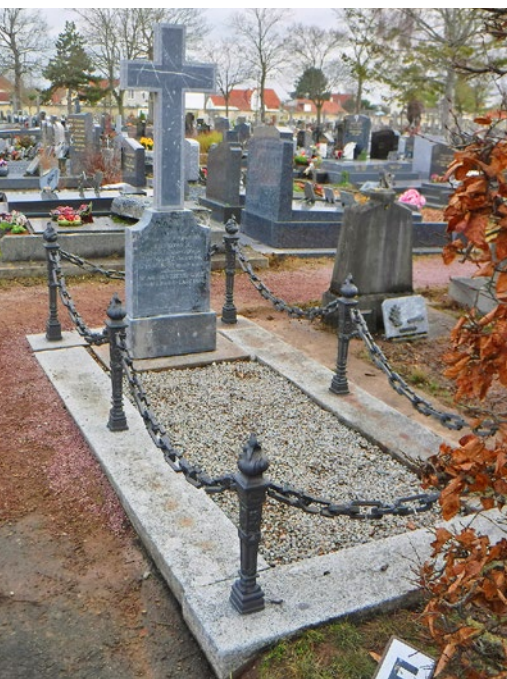
W związku z ustanowieniem przez Sejm RP roku 2021 Rokiem Norwida

Prace przy nagrobku Adama Mickiewicza i rodziny na cmentarzu Les Champeaux w Montmorency

Nagrobek m.in. Cypriana Kamila Norwida po próbnym uczytelnieniu liternictwa

wykonano kompleksowe prace przy symbolicznym grobie zmarłego w 1883 r. Cypriana Kamila Norwida. Nagrobek składa się z kamiennej płyty i steli z medalionem (wykonanym przez Kazimierza Węglewskiego). Obiekt był poddawany konserwacji w 2007 r., odtąd jednak jego stan na tyle pogorszył się, że prace musiały być wykonane ponownie.

Ponadto kontynuowane były prace konserwatorskie przy nagrobku Adama Mickiewicza i rodziny. Wykonana została restauracja i konserwacja kamieni podstawy i płyty nakrywającej, wykonanych z wapienia, a także metalowego ogrodzenia zamocowanego w kamieniach podstawy. Po demontażu płyty grobowej przy grobie Mickiewicza konieczna była całkowita wymiana konstrukcji stalowej podtrzymującej stelę nagrobną. Dodatkowe prace rozszerzyły zakres przewidzianych pierwotnie działań.

Trzecim wytypowanym obiektem był nagrobek Franciszka Stępińskiego. Tworząca go kamienna stela z odlanym z brązu medalionem była mocno pochylona i wymagała pilnych prac konserwatorskich. Realizator: Towarzystwo Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji.

LITWA

POWIEWIÓRKA (okręg wileński). Kościół parafialny pw. św. Kazimierza. Prace konserwatorskie przy więźbie dachowej
Kościół pw. św. Kazimierza w Powiewiórce pochodzi z połowy XVIII w., a rozbudowany został w 1851 r. Obiekt jest szczególnie ważny dla polskiego dziedzictwa kulturowego ze względu na fakt, iż w kościele tym został ochrzczony Marszałek Józef Piłsudski.

Instytut Polonika sfinansował wymianę pokrycia dachu świątyni na gont zgodnie z projektem przygotowanym w 2020 r.

Kościół pw. św. Kazimierza w Powiewiórce po wymianie połaci dachowej

Nadzór konserwatorski nad pracami prowadził Jerzy Szałygin, rzeczoznawca w dziedzinie architektury drewnianej. Realizator: Parafia św. Kazimierza w Powiewiórce

ŁOTWA

RYGA. Cmentarz św. Michała. Konserwacja wybranych nagrobków

Cmentarz św. Michała w Rydze utworzony został 21 grudnia 1879 r. Jest to miejsce pochówku wielu zasłużonych dla Rygi i Łotwy osób polskiego pochodzenia. W 2021 r. poddano konserwacji następujące nagrobki:

- Koci i Lali Szyksznisówien – córek litewskiego pedagoga Marcelego Szyksznisa – dyrektora wileńskiego gimnazjum im Witolda Wielkiego i członka Litewskiego Towarzystwa Naukowego. Kocia i Lala Szyksznisówny zmarły na szkarlatynę 17 stycznia 1909 r.;
- Wandy i Konstantego Czerwińskich – to miejsce pochówku inżyniera, generała majora Konstantego Czerwińskiego i jego syna Stefana, a także ich krewnej – Wandy Czerwińskiej. Pomnik zdobi rzeźba autorstwa warszawskiego rzeźbiarza Antoniego Olesińskiego;

- Władysława Czerwniewskiego (zm. 1957).
Realizator: Bartłomiej Kubiak Konserwacja Zabytków

Nagrobek rodziny Czerwińskich po konserwacji

Płyta nagrobna Zygmunta Miłkowskiego

SZWAJCARIA

LOZANNA. Cmentarz Bois-de Vaux. Uczytelnienie napisu na pomniku nagrobnym Zygmunta Miłkowskiego

Stowarzyszenie Polskie w Lozannie w ubiegłym roku zwróciło się do Ambasady RP w Bernie o pomoc w sfinansowaniu uczytelnienia napisu na pomniku grobowym pisarza Zygmunta Miłkowskiego (pseud. Teodor Tomasz Jeż), na cmentarzu Bois-de Vaux w Lozannie. W ramach prac sfinansowanych przez Instytut Polonika. Uczytelniono napis poprzez wykonanie pozłoty.

Realizator: Mariusz Hatlas

ZURICH. Cmentarz miejski. Prace konserwatorskie

Instytut Polonika podjął się wykonania drobnych, bieżących prac konserwatorskich przy nagrobkach rodziny

Towiańskich i Guttów, członków Koła Sprawy Bożej, znajdujących się na cmentarzu miejskim w Zurichu w Szwajcarii.

Realizator: Marberie Romande z Lozanny

UKRAINA

BERDYCZÓW (obw. żytomierski). Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w zespole klasztornym Twierdzy Berdyczowskiej. Wymiana pokrycia dachowego

Zespół klasztorny zakonu karmelitów bosych w Berdyczowie, ufundowany w 1630 r. na miejscu dawnej twierdzy rodu Tyszkiewiczów i zwany „Fortecą

Najświętszej Maryi Panny”, przez wieki był jednym z najważniejszych miejsc kultu religijnego, nauki i kultury na ziemiach ukraińskich. W XVII i XVIII w. odegrał znaczącą rolę polityczną i militarną.

Instytut Polonika, kontynuując ubiegłoroczne działania, sfinansował wymianę pokrycia dachowego budynków zespołu klasztornego, przylegających do wschodniego muru obronnego oraz dachu baszty północnej. Całkowita powierzchnia połaci przeznaczonych do wymiany wyniosła 1158 m². Zastosowane zostało pokrycie z blachy miedzianej, które jest najtrwalsze i najodpowiedniejsze pod względem historycznym i estetycznym.

Realizator: Klasztor Karmelitów Bosych w Berdyczowie

BRZEŻANY (obw. tarnopolski). Kaplica Sieniawskich. Etap III – demontaż rusztowań, naprawa muru

Kościół zamkowy w Brzeżanach (kaplica Sieniawskich) uważany jest za najważniejsze po kolegiacie żółkiewskiej

Zespół klasztorny karmelitów bosych w Berdyczowie

Ortofotografia
elewacji
frontowej kaplicy
Sieniawskich
w Brzeżanach

mauzoleum rodowe na terenie dawnej Rzeczypospolitej. Po wygaśnięciu rodu Sieniawskich na początku XVIII w. i przejściu Brzeżan w ręce spadkobierców, zamek wraz z kościołem zaczął ulegać degradacji. Proces ten trwał ponad 200 lat. Znaczące zniszczenia przyniosły też obie wojny światowe oraz późniejsze działania władz sowieckich.

Obecnie kościół zamkowy znajduje się w stanie bliskim całkowitego zniszczenia (zawalenia się murów). Od kilkunastu lat zabezpieczony był prowizorycznymi rusztowaniami mającymi podtrzymać stabilność ścian, które w tej chwili nie tylko nie spełniają swojego zadania ale wręcz stanowią zagrożenie dla budowli. Z bogatego wyposażenia wnętrza na miejscu pozostało niewiele. Dekoracja sztukatorska w większości runęła wraz ze sklepieniami i zachowała się w formie gruzu. Częściowo zachowały się rzeźby z nagrobków przewiezione po drugiej wojnie światowej do magazynów Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki. Unikatowe, rzeźbione sarkofagi cynowe

Sieniawskich zostały wywiezione jeszcze przed inwazją bolszewicką w 1920 r. do Polski i znajdują się na zamku w Pieskowej Skale.

W 2021 r. zdemontowane zostały rusztowania na długości ok. 38 m i wysokości 8 m. Przeniesiono także dotychczasowe podparcie części tymczasowego dachu z rusztowań na ściany obwodowe kaplicy. Realizator: Fundacja Partnerstwa dla Europy Środkowo-Wschodniej

CZERNIOWCE (obw. czerniowiecki). Cmentarz komunalny. Konserwacja wybranych nagrobków

W 2021 r. Instytut Polonika rozpoczął prace na kolejnej ważnej nekropolii Ukrainy – chrześcijańskim cmentarzu w Czerniowcach. Pracom konserwatorskim poddane zostały w pierwszej kolejności nagrobki, które znajdują się w najgorszym, często awaryjnym stanie zachowania:

- nagrobek Grzegorza Zadurowicza zmarłego w 1845 r., z całopostaciową rzeźbą św. Grzegorza;

- grobowiec rodziny Abrahamowiczów – jednej z najbardziej wpływowych rodzin na Bukowinie w XIX w. Jest to najstarszy obiekt na cmentarzu, przeniesiony jeszcze z poprzedniej nekropolii znajdującej się w centrum miasta. Grobowiec ma formę mauzoleum. Tworzą go cztery doryckie kolumny podtrzymujące prostopadłościenną zadaszenie, na którym znajduje się pełnoplastyczna rzeźba półleżącej postaci. W części centralnej, pod zadaszeniem, na wysokim cokole umieszczona jest urna;

Nagrobek rodziny Abrahamowiczów

- nagrobek ks. Floriana Mitulskiego w formie wapiennego krzyża z rzeźbą Chrystusa umieszczonego na podstawie i trójstopniowym cokole. Pole grobowe otoczone jest żeliwnym ogrodzeniem na betonowym fundamencie.

Uzyskano pozwolenie władz lokalnych na podjęcie prac konserwatorskich i wyłoniono ich wykonawcę. Prace konserwatorskie zostały przeprowadzone zgodnie z ich programem i harmonogramem.

Realizator: Anna Kudzia Konserwacja Zabytków

Ściana kaplicy północnej podczas prac konserwatorskich

DROHOBYCZ (obw. lwowski). Kościół pw. Wniebowzięcia NMP, Świętego Krzyża i św. Bartłomieja. Konserwacja polichromii w kaplicy północnej

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP, Świętego Krzyża i św. Bartłomieja to późnogotycka świątynia powstała w pierwszej połowie XV w. Duże zmiany w wystroju świątyni przyniósł wiek XVIII. To wówczas Andrzej Solecki z Krechowic rozpoczął dekorowanie całego wnętrza nową późnobarokową polichromią.

Przeznaczona do konserwacji w 2021 r. kaplica północna została dobudowana do bryły świątyni w XVIII w. Założeniem było przeprowadzenie etapu konserwacji technicznej. Usunięto wtórne nawarstwienia w postaci warstw tynkarskich i powłok malarskich odsłaniając polichromię, która w stanie stosunkowo kompletnym zachowała się na ścianie wschodniej (iluzjonistyczny ołtarz z figurami świętych). Całą powierzchnię ścian i sklepienia poddano dezynfekcji, zdezintegrowane i odspojone tynki oryginalne skonsolidowano i sklejono z podłożem, a krawędzie ubytków zabezpieczono opaskami wapienno-piaskowymi. Polichromię w miejscach wykazujących osłabienie utrwalono,

a następnie oczyszczono z zabieleń i zabrudzeń.

Zakres tegorocznych prac finansowany z budżetu Instytutu Polonika dotyczył polichromii ściany północnej i sklepienia o łącznej powierzchni 133,97 m², a ponadto wykonania badań stanu zachowania wypraw tynkarskich i polichromii. Prace dotyczące polichromii ściany wschodniej i zachodniej prowadzone były w ramach dofinansowania z Programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”.

Realizator: Restauro Sp. z o.o.

HORODENKA (obw. iwanofrankiowski). Klasztor Misjonarzy. Remont więźby dachowej

Kościół Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny oraz klasztor Misjonarzy w Horodence uznawane są za jedne z najcenniejszych dzieł późnobarokowej architektury na dawnych wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej.

Instytut Polonika włączył się w działania remontowe, prowadzone w ramach Programu MKiDN, ponieważ przyznane środki z programu nie były wystarczające na sfinansowanie wszystkich niezbędnych prac związanych z naprawą zniszczonej więźby dachowej i pokrycia dachowego. Instytut dofinansował wymianę i remont fragmentu więźby dachowej oraz położenie dachówki.

Realizator: Fundacja Partnerstwa dla Europy Środkowo-Wschodniej

KRZEMIENIEC (obw. tarnopolski). Cmentarz Bazyliński. Renowacja nagrobków. Etap IV

Utworzenie cmentarza datuje się na rok 1760 wraz z fundacją klasztoru bazylińskiego w Krzemieńcu. Początkowo nekropolia była miejscem pochówku

Nagrobek Marii Tymoszewicz

duchownych, z czasem stała się także miejscem spoczynku nauczycieli Liceum Krzemienieckiego i mieszkańców miasta.

Konserwacja nagrobków na cmentarzu w Krzemieńcu to kontynuacja wieloletniego projektu Instytutu Polonika. W roku bieżącym konserwacji poddano następujące obiekty:

- nagrobek Antoniego Strzeleckiego (ponownie restaurowany, po uszkodzeniu na skutek nawałnicy);
- figura św. Piotra z Alkantary (zapewne z dawnego kościoła reformatów);
- nagrobek Kamilli Malindowskiej-Cholodeckiej;
- nagrobek Maryi Tomaszewicz;
- nagrobek NN w wazą.

Realizator: Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

LWÓW (obw. lwowski). Kościół pw. Świętych Piotra i Pawła (ob. cerkiew greckokatolicka)

Kościół pw. Świętych Piotra i Pawła we Lwowie to dawna świątynia jezuicka, która jest wybitnym przykładem wczesnego

baroku w architekturze dawnej Rzeczypospolitej.

Znajdujące się tutaj bezcenne freski z lat 1740-1743 autorstwa Frantza i Sebastiana Ecksteinów zostały po drugiej wojnie światowej zniszczone m.in. na skutek silnego zasolenia murów świątyni. Wnętrze kościoła służyło od 1946 r. za magazyn zbiorów Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. W. Stefanyka (m.in. dawne zbiory Ossolineum). W roku 2011 kościół został przywrócony do kultu jako greckokatolicka cerkiew garnizonowa.

Konserwacja fresków na sklepieniu nawy głównej. Etap III

Prace przywracające freskom Frantza i Sebastiana Ecksteinów dawny blask rozpoczęły się w 2015 r. dzięki wsparciu finansowemu z programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”. Od 2018 r. były one finansowane ze środków Instytutu Polonika.

W 2020 r. ukończono konserwację techniczną fresków. Częściowo przeprowadzono również konserwację estetyczną, która kontynuowana była w roku 2021. Celem tej konserwacji było przywrócenie charakteru iluzjonistycznych malowideł poprzez odpowiednie wykonanie retuszy w miejscach ubytków warstwy malarskiej oraz wykonanie rekonstrukcji brakujących fragmentów kompozycji. W obiekcie odbywały się cykliczne, z udziałem ekspertów ds. malarstwa ściennego, komisje konserwatorskie, w trakcie których dokonywano odbiorów częściowych zadania. W pełni zrealizowane prace pozwoliły na uroczyste odsłonięcie 2 grudnia 2021 r. uratowanych malowideł sklepienia nawy głównej świątyni.

Realizator: Artem Renovo Paweł Boliński

Konserwacja obrazu „Święty Benedykt”.

Etap II

W 2020 r. Instytut Polonika podjął prace zabezpieczające przy obrazie „Święty Benedykt”, który był niegdyś używany jako tymczasowa (okolicznościowa) zasłona obrazu w ołtarzu głównym kościoła pw. Świętych Piotra i Pawła. W ostatnich latach był zwinięty w rulon i przechowywany na emporze świątyni.

W 2021 roku obraz oczyszczono i przeprowadzono konserwację estetyczną poprzez retusz i uzupełnianie brakującej warstwy malarskiej.

Realizator: Artem Renovo Paweł Boliński

LWÓW (obw. lwowski). Kaplica Boimów

Późnorenesansowa kaplica rodziny Boimów znajdująca się obok katedry łańcuckiej jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych zabytków Lwowa. Wy różnia ją niezwykle bogata kamienna dekoracja architektoniczna fasady oraz sztukatorska we wnętrzu. Kaplica nigdy nie była przebudowywana ani przekształcana, dzięki czemu jest autentycznym przykładem XVII-wiecznej architektury i rzeźby.

Monitoring klimatyczny

Przez cały rok 2021 kontynuowany był (rozpoczęty w ubiegłym roku) monitoring klimatyczny kaplicy mający na celu ustalenie zagrożeń konserwatorskich wynikających z niestabilności mikroklimatycznej badanego wnętrza.

Realizator: Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni im. Jerzego Habera PAN

Konserwacja Figury Chrystusa Frasobliwego

Figura Chrystusa Frasobliwego znajdująca się na zwieńczeniu latarni kopuły kaplicy Boimów była w złym stanie technicznym.

W 2021 r. przygotowany został program prac konserwatorskich i podpisano czterostronną umowę pomiędzy Instytutem Polonika, Lwowską Narodową Galerią Sztuki im Borysa Woźnickiego (administrator kaplicy), Zarządem Ochrony Środowiska Historycznego Lwowskiej Rady Miejskiej oraz „Fundacją Rozwoju Edukacji i Nauki Bankowej” Wyższej Szkoły Bankowej we Lwowie. Kamienną figurę wzmocniono, zdemontowano i przewieziono do pracowni, gdzie będą trwać dalsze prace konserwatorskie. Kolejny etap przewidziany jest w 2022 r.

Realizator: ZKR Sp z o.o.

LWÓW (obw. lwowski). Kamienica Szolc-Wolfowiczów. Grupa rzeźbiarska Chrzeszt Chrystusa

Kamienica Szolc-Wolfowiczów we Lwowie, znajdująca się w zachodniej pierzei Rynku pod numerem 23, została wzniesiona w latach 70. XVI w. Obecnie obiekt pełni funkcję mieszkalną. Na przestrzeni wieków jego wnętrze zostało poddane licznym przekształceniom, za to w pełni zachowały się rzeźbiarskie zdobienia fasady. Najokazalszym z nich jest kompozycja przedstawiająca „Chrzeszt Chrystusa” umieszczona na poziomie drugiego piętra. Jako autora kompozycji podaje się Hermana van Hutte.

Ponad 300-letnia ekspozycja w niekorzystnych warunkach zewnętrznych doprowadziła do silnej degradacji materiału kamiennego i korozji żelaznych kotw montażowych, co wkrótce mogło doprowadzić do całkowitego odspojenia niektórych elementów. Konieczne było podjęcie działań ratunkowych mających na celu zatrzymanie postępujących procesów degradacji, a następnie zniwelowanie ich skutków. Prace rozpoczęto od skanowania obiektu oraz wykonania szczegółowej dokumentacji zdjęciowej.

Rzeźby na fasadzie kamienicy Szolc-Wolfowiczów

Na podstawie analizy stanu zachowania zdecydowano o konieczności demontażu figury Chrystusa, prawej ręki Jana Chrzciciela, alabastrowej plakiety po

prawej stronie niszy i lewego skrzydła gołębiczy. Zdemontowane elementy zostały umieszczone w specjalnych skrzyniach i przewiezione do pracowni konserwatorskiej. W następnym etapie zostaną poddane badaniom, które pomogą nakreślić zakres i program przyszłych prac konserwatorskich.

Realizator: Anna Kudzia Konserwacja Zabytków

LWÓW (obw. lwowski). Cmentarz Łyczakowski

Cmentarz Łyczakowski jest jedną z najważniejszych dla polskiej historii i kultury nekropolii. Jest to również bardzo ważne miejsce dla Ukrainy. Szereg znajdujących się tutaj nagrobków i kaplic to wybitne dzieła sztuki XIX i XX w. Tym samym cmentarz stanowi jeden z najcenniejszych zespołów zabytkowych Lwowa.

Remont i konserwacja kaplicy Barczewskich pw. św. Feliksa. Etap II

Zmarły w 1884 r. Probus Włodzimierz Barczewski zapisem testamentowym ufundował mauzoleum rodzinne. Monumentalny, trzykondygnacyjny obiekt został wzniesiony w latach 1885-1887. Solidna budowla w stylu bizantyjskim utraciła dużą część kopuły w czasie drugiej wojny światowej. Uszkodzenie spowodowało stopniową degradację metalowej konstrukcji i kamiennych bloków tworzących kaplicę. W 2020 r. rozpoczęto szeroko zakrojone prace budowlano-konserwatorskie mające na celu rewitalizację całej kaplicy.

W 2021 r., w trakcie prac odnaleziono i scalono niewielkie fragmenty witraży, co pozwoliło na przygotowanie projektu rekonstrukcji witraży tamburu i absydy. Do wykonania oszklenia okien transeptu wykorzystana została współczesna technika fusingu. Dzięki temu

odróżnialne są wypełnienia okien, co do których nie wiadomo, jak wyglądały oryginalnie. W porozumieniu z dyrektorem cmentarza uzgodniono także zmiany w przebiegu i poziomie alejek (z przodu i z tyłu kaplicy). Przeprowadzono także szeroko zakrojone prace wewnątrz kaplicy przy wielobarwne, kamiennej posadzce, elementach zrujnowanego ołtarza oraz przy drzwiach.

Realizator: Monument Service sp. z o.o..

Prace konserwatorskie i restauratorskie przy nagrobkach autorstwa Antona Schimsera

Nagrobki autorstwa Antona Schimsera – wybitnego rzeźbiarza działającego na terenach dawnej Rzeczypospolitej na początku XIX w. – wyróżniają się dużą wartością artystyczną. W tym roku pełnej konserwacji poddano uszkodzone podczas nawałnicy: grobowiec rodziny Trenklów, Breurów i Weiglów; pomnik nagrobny Julianny z Schabingerów

Newater; pomnik nagrobny Józefa Schabingera z inskrypcją „DIES DENKMAL STELLET IHREM G...MUTER...” oraz figurą kobiety przy wazie na postumencie.

W ramach prac oczyszczono grupy rzeźbiarskie, uzupełniono i wymieniono kity. W nagrobku Józefa Schabingera wymieniono kamienną podstawę. Obiekty hydrofobizowano.

Realizator: Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

Prace ratunkowe przy wazach kamiennych i elementach żeliwnych

W czerwcu 2020 r. nad Lwowem przetoczyła się nawałnica. Na cmentarzu Łyczakowskim spadające konary i przewracające się drzewa uszkodziły wiele nagrobków, w tym wysokiej klasy dzieła sztuki. Instytut Polonika podjął działania mające na celu wsparcie strony ukraińskiej w porządkowaniu cmentarza. Nie wszystkie jednak prace zostały zakończone w ubiegłym roku.

W 2021 r. dokończona została konserwacja m.in. elementów żeliwnych oraz kamiennych waz.

Realizator: Tussini. Konserwacja dzieł sztuki Radosław Tusznio

Remont i konserwacja kaplicy Dunin-Borkowskich

Kaplica została wzniesiona w 1812 r. w stylu klasycyzmu. Należała do rodziny Dunin-Borkowskich h. Łabędź. Usytuowana jest na zboczu jednego z cmentarzystych wzgórz, niedaleko bramy głównej. Jest to jedna z najstarszych kaplic cmentarza Łyczakowskiego.

W 2021 rozpoczęto dwuletni projekt związany z remontem tej kaplicy. W pierwszej kolejności przystąpiono do usuwania betonowej opaski wokół kaplicy oraz ustawienia rusztowań. Jednocześnie, po przeprowadzeniu procedury rozeznania rynku, zawarto umowę

z ukraińskim antropologiem Yuriiem Dolzhenko na badanie i uporządkowanie szczątków osób pochowanych w kaplicy.

Na sklepieniu kaplicy odkryto malowidła, które poddawane są oczyszczeniu. Zdemontowano rzeźby Hartmana Wiltwera sprzed kaplicy i przewieziono je do pracowni konserwatorskiej. Podjęto prace związane z wykonaniem odpowiednich izolacji.

Przewidywany termin zakończenia projektu: 30 listopada 2022 r.

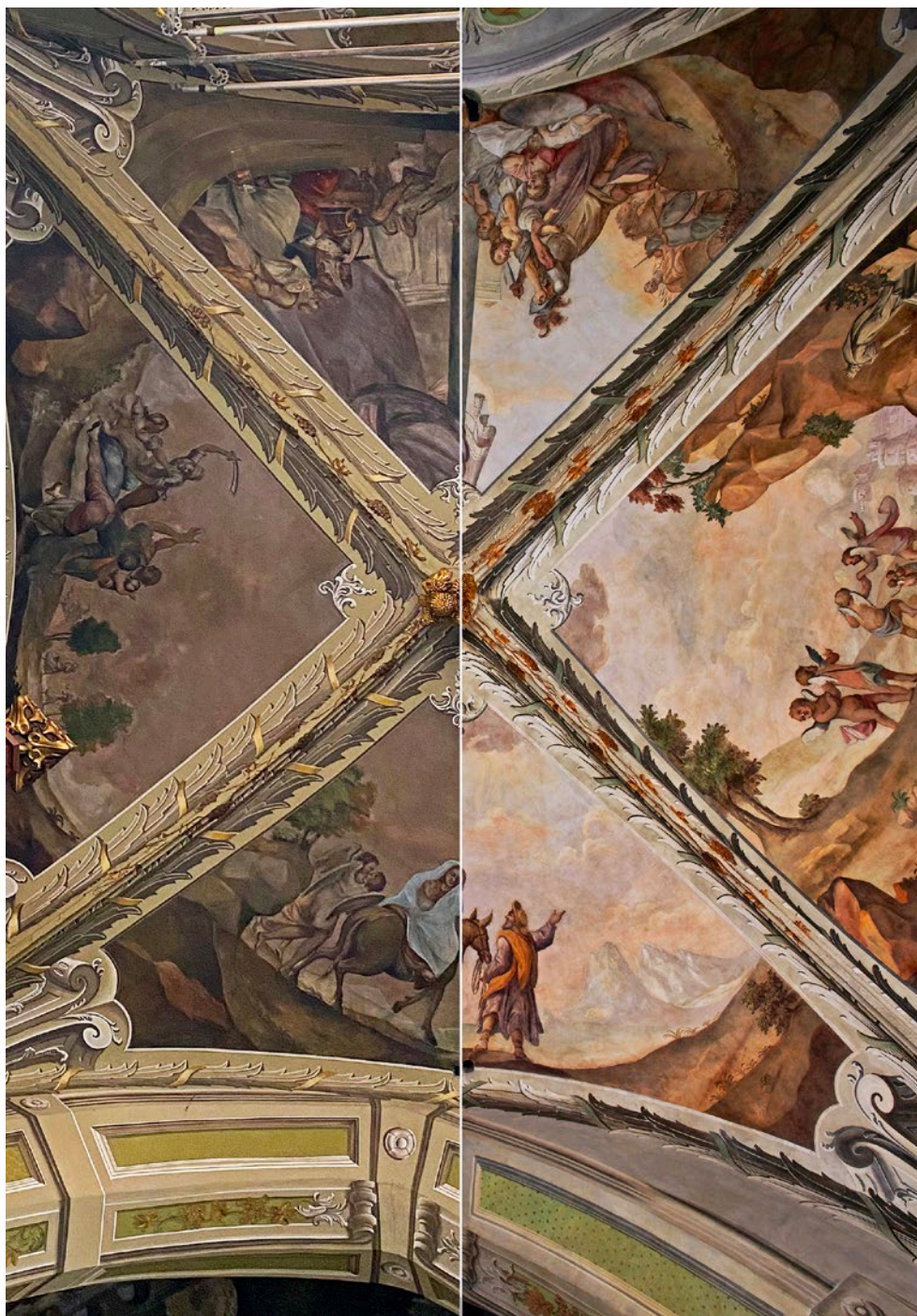
Realizator prac konserwatorskich: Monument Service sp. z o.o.

LWÓW (obw. lwowski). Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia NMP (katedra łacińska)

Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (tzw. katedra łacińska) we Lwowie jest jednym z najcenniejszych obiektów historycznych i zabytkowych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. W jej wnętrzach miały miejsce m.in. śluby lwowskie króla Jana Kazimierza (1656) oraz chrzest późniejszego króla Stanisława Leszczyńskiego (1677). Przy powstawaniu zachowanego do naszych czasów cennego wyposażenia uczestniczyli najwybitniejsi lwowscy artyści, m.in. architekt Piotr Polejowski, rzeźbiarze Maciej Polejowski, Jan Obrocki, Franciszek Olędzki (Olendzki), autor polichromii Stanisław Stroiński i wielu innych. Ich prace spowodowały, że mamy do czynienia z dziełem nie tylko ważnym historycznie, lecz także wybitnym artystycznie.

Konserwacja fresków Stanisława Stroińskiego. Etap II

Instytut Polonika kontynuował prace konserwatorskie przy malowidłach Stanisława Stroińskiego w obrębie prześła chóru muzycznego. Ich celem jest

Malowidło S. Stroińskiego na sklepieniu katedry łacińskiej przed i po konserwacji

zahamowanie procesów niszczenia wystrój artystyczny i degradacji substancji zabytkowej oraz przywrócenie wystrojowi świątyni wartości artystycznych zbliżonych do pierwotnych.

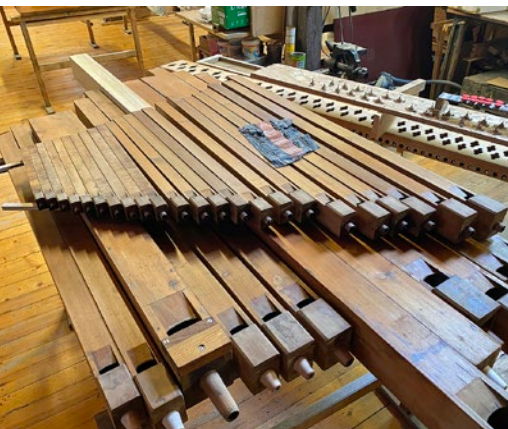
W roku sprawozdawczym pracowano nad usunięciem nawarstwień tynkarskich i malarskich na elementach sklepienia. Wykonano odpowiedni retusz estetyczny, by fresk odzyskał swój pierwotny wygląd.

Przewidziane zakończenie projektu: 15 stycznia 2022 r.

Realizator: Monument Service sp. z o.o.

Konserwacja organów Jana Śliwińskiego z 1899 r.

Celem prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych jest przywrócenie dawnej świetności instrumentu, z przeznaczeniem do obsługi liturgicznej

Piszczalki drewniane z głównych organów katedry łacińskiej w trakcie konserwacji

i koncertowej, z zachowaniem wszelkich sprawnych elementów oryginalnych i historycznych.

Na podstawie dokonanej w 2020 r. inwentaryzacji instrumentu przygotowano specyfikację istotnych warunków zamówienia (SIWZ), a następnie ogłoszono przetarg na pełnienie funkcji inwestora

zastępczego przy konserwacji, restauracji i rekonstrukcji organów oraz konserwacji szafy organowej i drewnianych podłóg chóru muzycznego. W jego wyniku wyłoniono wykonawcę, podpisano z nim umowę i wypłacono zaliczkę oraz przekazano teren prac. W związku z koniecznością wywiezienia części elementów do pracowni organmistrzowskiej wykonawca przeprowadził ich inwentaryzację i z końcem roku uzyskał pozwolenia na częściowy wywóz instrumentu. Elementy organów poddawane są konserwacji w pracowni organmistrzowskiej na terenie Polski.

Przewidywany termin zakończenia projektu: 30 listopada 2022 r.

Realizator: Monument Service sp. z o.o.

LWÓW (obw. lwowski). Kościół Wniebowzięcia NMP (katedra ormiańska). Konserwacja witraża „Święty Piotr”

Witraż przedstawiający św. Piotra Apostoła został wykonany w 1928 r. przez Jana Henryka Rosena. W trakcie ostatnich prac konserwatorskich w katedrze odnotowano rozszczelnienie ołowianej siatki i szyb witraża, co powodowało przedostawanie się wód opadowych do katedry i niszczenie polichromii.

Prace konserwatorskie polegały na usunięciu starych i założeniu nowych kitów, uzupełnieniu ubytków w listwach ołowianych, retuszu brakujących fragmentów polichromii szkła oraz założeniu od strony zewnętrznej szklenia ochronnego.

W okresie sprawozdawczym doprecyzowano program prac konserwatorskich, przeprowadzono konsultacje z ekspertami oraz podpisano umowę z wykonawcą, który zakończył konserwację witraża. Witraż został wmontowany w specjalistyczną ramę ze szkleniem ochronnym.

Realizator: Maria Barvinok

Katedra ormiańska, witraż „Święty Piotr” podczas konserwacji

LWÓW (obw. lwowski) Studnia św. Jana z Dukli przy kościele św. Andrzeja Apostoła i św. Bernardyna ze Sieny (d. bernardynów)

Studnia św. Jana z Dukli, znajdująca się na wewnętrznym, południowym dziedzińcu dawnego klasztoru oo. bernardynów, jest przykładem małej architektury o funkcji kultowej. Jej powstanie związane jest z beatyfikacją Duklana w 1733 r. Wówczas nastąpił szereg prac nadających odpowiednią oprawę relikwiom i upamiętniających św. Jana z Dukli. Jedną z nich jest murowana studnia zbudowana w latach 1748–1755.

Rozpoczęte w 2021 r. kompleksowe prace konserwatorskie objęły wszystkie zabytkowe elementy obiektu: remont więźby dachowej i pokrycia dachowego, prace techniczne przy konstrukcji kopuły, konserwację elementów kamiennych

Studnia św. Jana z Dukli podczas prac konserwatorskich

Kościół św. Antoniego, dzwonnica i mur podczas prac budowlano-konserwatorskich

▼ Kościół poddominikański, rzeźba św. Katarzyny ze Sieny podczas konserwacji

i polichromii we wnętrzu kopuły, konserwację elementów metalowych.

Przewidywany termin zakończenia projektu: 30 listopada 2022 r.

Realizator: ZKR Spółka z o.o.

LWÓW (obw. lwowski). Kościół pw. św. Antoniego (franciszkanów). Remont muru od strony ul. Łyczakowskiej

Kościół pw. św. Antoniego we Lwowie od XVIII w. jest franciszkańską świątynią zakonną. Obok katedry lwowskiej jest to jedyny rzymskokatolicki kościół lwowski nieprzerwanie działający od 1945 r. do chwili obecnej.

W latach 2019–2020 Instytut Polonika przeprowadził prace konserwatorskie poprzedzających wejście do świątyni schodów z rzeźbą Immaculaty. W 2021 roku podjęte zostały prace związane z remontem muru otaczającego teren kościoła.

Wykonano aktualizację projektu oraz kosztorysu inwestorskiego. Na podstawie zaktualizowanej dokumentacji ogłoszono przetarg, w wyniku którego wyłoniono wykonawcę prac przy murach

obwodowych zespołu zabudowy kościoła św. Antoniego i dzwonnicy. Prace przewidziane są na dwa lata i dotyczą całości zabytkowego muru otaczającego zespół zabudowy kościoła.

Przewidywany termin zakończenia projektu: 30 listopada 2022 r.

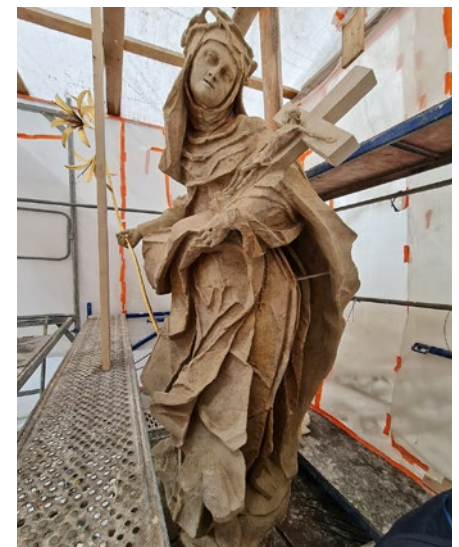
Realizator: ZKR Sp z o.o.

LWÓW (obw. lwowski) – kościół Bożego Ciała (d. dominikański). Prace konserwatorskie przy figurach z fasady kościoła

Dawny kościół oo. dominikanów we Lwowie (obecnie cerkiew greckokatolicka Najświętszej Eucharystii) należy do najpiękniejszych świątyni kopułowych na terenach dawnej Rzeczypospolitej. Wybudowany został z fundacji rodziny Potockich w latach 1744–1769 według projektu architekta Jana de Witte.

Monumentalna fasada świątyni dekorowana jest kamiennymi posągami świętych dominikańskich. W ubiegłym roku Instytut Polonika poddał konserwacji część z nich (figury św. Tomasa

z Akwinu, św. Dominika, św. Jacka Odrowąża i św. Wincentego Ferreusza). W roku 2021, w ramach kontynuacji projektu, do konserwacji przeznaczono figury św. Róży z Limy i św. Katarzyny ze Sieny. Prace zostały wykonane zgodnie z programem prac. Rzeźby zostały wzmocnione i oczyszczone oraz

wykonano rekonstrukcje brakujących atrybutów. Usunięto z gzymsu – zagrażające życiu osób postronnych – elementy 400-kilogramowego rzeźbionego wazonu, który spadł z kopuły podczas jednej z nawałnic.

Realizator: ZKR sp. z o.o.

LWÓW (obw. lwowski) – kościół pw. Bożego Ciała (d. dominikański). Prace remontowe uszkodzeń wskutek nawałnicy

Obecnie jest to cerkiew greckokatolicka Najświętszej Eucharystii i należy do najpiękniejszych świątyń kopułowych na terenach dawnej Rzeczypospolitej. Wybudowany został z fundacji rodziny Potockich w latach 1744–1769.

W ramach prac ratunkowych obiektu po nawałnicy, jaka przeszła przez miasto, wykonano prace konserwatorskie przy zniszczonych wazonach z tamburu dawnego kościoła dominikańskiego we Lwowie oraz naprawę uszkodzonego poszycia dachowego z blachy miedzianej.

Realizator: ZKR sp. z o.o.

MIKULIŃCE (obw. lwowski). Kościół pw. Świętej Trójcy. Prace ratunkowe

Kościół w Mikulińcach to świątynia wybudowana w latach 70. XVIII w. według projektu Augustyna Moszyńskiego.

W 2021 r., w związku ze znacznym odpajaniem się tynków wewnątrz świątyni, skute zostały stare tynki i położono tynki tracone w celu wyprowadzenia soli z zasolonych murów kościoła.

Realizator: Parafia Świętej Trójcy w Mikulińcach

OŁYKA (obw. łucki). Kościół pw. Świętych Piotra i Pawła. Prace ratunkowe

Kościół pw. Świętych Piotra i Pawła to niewielki kościół parafialny, który powstał z rozbudowanego dawnego zboru

kalwińskiego. Jest to najstarsza świątynia katolicka na Wołyniu.

Prace ratunkowe polegały na skuciu wtórnych tynków klejowych w celu przywrócenia wentylacji murom świątyni.

Realizator: Fundacja Partnerstwa na rzecz Europy Środkowo-Wschodniej

WINNIKI (obw. lwowski). Kościół pw. Wniebowzięcia NMP. Warsztaty konserwatorskie przy XVIII-wiecznych malowidłach. Etap III

Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny został wybudowany w połowie XVIII w. według projektu Bernarda Meretyna.

Od kilku lat pod kierownictwem dr. Pawła Bolińskiego (ASP w Krakowie) we współpracy z Lwowską Narodową Akademią Sztuki odbywają się tu praktyki konserwatorskie dla studentów tej uczelni.

W okresie sprawozdawczym, po przeprowadzeniu procedury rozeznania rynku, został wyłoniony wykonawca, z którym podpisano umowę. W miesiącach letnich odsłonięto i zabezpieczono oryginalne warstwy malarskie w przeszle chórowym kościoła przy udziale studentów Lwowskiej Narodowej Akademii Sztuki.

Realizator: Artem Renovo Paweł Boliński

USA

CHICAGO (stan Illinois). Muzeum Polskie w Ameryce. Konserwacja zbiorów sztuki. Etap IV

Instytut Polonika po raz kolejny finansował konserwację obiektów znajdujących się w zbiorach Muzeum Polskiego w Ameryce w Chicago. Część z nich trafiła w 1939 r. za ocean w związku z Wystawą Światową zorganizowaną w Nowym Jorku. Po prezentacji na wystawie obiekty nigdy nie powróciły do Polski. Pracami konserwatorskimi objęto następujące obiekty:

Chicago, Muzeum Polskie w Ameryce, replika prawego skrzydła Drzwi Gnieźnieńskich po konserwacji

- replika Globusa Jagiellońskiego, H. Waldyn, Kraków, 1937 r. (metal),
- figura kobiety, artysta nieznan (rzeźba drewniana, polichromowana),
- święty/zakonnik, artysta nieznan (rzeźba drewniana, polichromowana),
- św. Franciszek, artysta nieznan (rzeźba drewniana, polichromowana),
- replika prawego skrzydła Drzwi Gnieźnieńskich (gips, drewno).

Ponadto konserwacji poddane zostały trzy obrazy wypożyczone przez Muzeum do Konsulatu Generalnego RP w Chicago:

- *Targ krakowski na konie i Kozacy na stepie*, Ludwik Gędleń (1847–1904),
- *Patrol*, Władysław Szerner (1838–1915).

Realizator: Muzeum Polskie w Ameryce w Chicago

L. Gędleń, Targ krakowski na konie, obraz po konserwacji

Raporty, ekspertyzy, badania

W 2021 r. opracowano następujące dokumentacje:

- raport z rozpoznania problemów technicznych ogólnobudowlanych i konserwatorskich kościoła pw. św. Józefa na Kahlenbergu, Wiedeń, Austria
- badania i opracowanie programów konserwatorskich dla malowideł ściennych w kościele pw. św. Franciszka w Rydze, Łotwa
- przygotowanie programów prac konserwatorskich dla obrazów z ołtarzy bocznych kościoła św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Rzymie, Włochy
- przegląd konserwatorski zbiorów sztuki Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce (PIASA) w Nowym Jorku, USA
- badania organologiczne dotyczące szafy ekspresyjnej przy organach J. Śliwińskiego w katedrze łańcuckiej we Lwowie, Ukraina
- projekt instalacji elektrycznej dla chóru i miechowni w katedrze łańcuckiej we Lwowie, Ukraina
- inwentaryzacja elementów organowych składowanych na strychu w katedrze łańcuckiej we Lwowie, Ukraina
- opracowanie rysunkowej inwentaryzacji architektoniczno-geodezyjnej wraz ze skanowaniem 3D w katedrze łańcuckiej we Lwowie, Ukraina
- wykonanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich przy grobowcu rodzin Trenklów, Breurerów, Weiglów autorstwa Antona Schimsera na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- wykonanie kosztorysu inwestorskiego i przedmiaru robót w kaplicy Dunin-Borkowskich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- badania w obrębie krypty i zabezpieczenie szczątków osób pochowanych w kaplicy Dunin-Borkowskich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- programy prac konserwatorskich dla nagrobków uszkodzonych podczas nawałnicy na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- opinia dendrologiczna dla 30 drzew na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- wykonanie kwerendy archiwalnej i opracowania historycznego dotyczącego kaplicy Jaworskich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- wykonanie programów konserwatorskich obejmujących z zewnątrz: kamień, cegłę, ceramikę, metal oraz wewnątrz: mense ołtarzową i posadzkę, stanowiących elementy kaplicy Jaworskich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- wykonanie projektu remontu konserwatorskiego kaplicy Jaworskich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina. Branże architektoniczna i konstrukcyjna
- badania konserwatorskie tynków w kaplicy Jaworskich wraz z opracowaniem programu prac konserwatorskich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- wykonanie programów prac konserwatorsko-restauratorskich wraz z ich kosztorysami dla dwóch pomników nagrobnych: doktora Henryka Mosinga i rodziny Bartoszewiczów (Stanisławy Korwin-Szymanowskiej) na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina
- opinia nt. stanu technicznego konstrukcji murów w dawnym klasztorze bernardynów – obecnie Centralnym Państwowym Archiwum we Lwowie, Ukraina
- projekt odwodnienia studni św. Jana z Dukli w d. klasztorze bernardynów we Lwowie, Ukraina
- wykonanie ekspertyzy stanu zachowania, programu prac wraz z wyceną konserwacji wapiennej figury Chrystusa Frasobliwego ze zwieńczenia latarni kopuły kaplicy Boimów we Lwowie, Ukraina
- ocena prawidłowości zaproponowanego programu konserwatorskich prac witraża projektu Henryka Rosena

- w katedrze ormiańskiej we Lwowie, Ukraina
- opracowanie inwentaryzacji, opinii konstrukcyjnej, projektu remontu oraz kosztorysu inwestorskiego więźby dachowej i dachu katedry ormiańskiej we Lwowie, Ukraina
- przygotowanie programów prac konserwatorskich, kosztorysu inwestorskiego i przedmiaru prac przy rzeźbach św. Katarzyny Sienieńskiej i św. Róży z Limy w d. kościele dominikanów we Lwowie, Ukraina
- opinia nt. stanu technicznego konstrukcji murów sklepienia jednego z pomieszczeń w Muzeum Historii Religii w d. kościele dominikanów we Lwowie, Ukraina
- opracowanie metody demontażu uszkodzonego wazonu z tamburu d. kościoła dominikanów we Lwowie, Ukraina
- wykonanie ekspertyzy konstrukcyjnej dotyczącej nośności więźby dachowej (d. kościół jezuitów we Lwowie) oraz raportu stanu zachowania (kościół parafialny w Rudkach), Ukraina
- ocena stanu technicznego i przygotowanie programów prac konserwatorskich figury Chrystusa niosącego krzyż w Boremli, Ukraina
- opracowanie ekspertyzy wybranych części (fragmentów murów południowego, północnego i zachodniego wraz z ruinami baszty, dawnego klasztoru oraz wschodniej wieży) zespołu klasztornego karmelitów bosych w Berdyczowie, Ukraina
- wykonanie inwentaryzacji konserwatorskiej (2D: ortofotoplany), rysunki i wypłaty (plany, przekroje, widoki elewacji), model BIM/3D CAD kaplicy Sieniawskich w Brzeżanach, Ukraina
- przygotowanie programów prac konserwatorskich dla trzech nagrobków: ks. Floriana Mitulskiego, ks. Kajetana Kasprowicza, Tekli z Krzysztofowiczów Simonowiczowej na cmentarzu komunalnym w Czerniowcach, Ukraina
- kwerenda dotycząca nagrobka Łobosów na cmentarzu w Drohobyczu, Ukraina
- digitalizacja dokumentacji inwentaryzacyjnej kościoła pw. Wniebowzięcia NMP, św. Krzyża i św. Bartłomieja w Drohobyczu, Ukraina
- opracowanie ekspertyzy konstrukcyjno-budowlanej dotyczącej uszkodzeń sklepienia kościoła pw. św. Stanisława w Krzemieńcu, Ukraina
- raport z oceny stanu technicznego zespołu zabudowy kościoła Niepokalanego Poczęcia NMP i klasztoru Misjonarzy w Horodence, Ukraina
- opracowanie raportu dotyczącego stanu technicznego kościoła parafialnego pw. św. Stanisława i św. Krzysztofa w Hussakowie, Ukraina
- ocena stanu zachowania malowideł transferowych z plafonu w Rezerwacie Architektonicznym w Kamieńcu Podolskim, Ukraina
- opracowanie rysunkowej inwentaryzacji architektoniczno-geodezyjnej wraz ze skanowaniem 3D katedry w Łucku, Ukraina
- ortofotografia fasady kolegiaty pw. Świętej Trójcy w Ołyce, Ukraina
- identyfikacja detali kamiennych ołtarza głównego kolegiaty pw. Świętej Trójcy w Ołyce, Ukraina
- opracowanie programów prac konserwatorskich i kosztorysów dla 5 obiektów na cmentarzu Mikulinieckim w Tarnopolu, Ukraina
- inwentaryzacja kościoła parafialnego we Włodzimierzu Wołyńskim, Ukraina
- paszporty zabytków dla zabytkowych obiektów: klasztoru w Jazłowcu, kościoła w Mikulińcach oraz klasztoru i kościoła w Sąsiadowicach, Ukraina
- dokumentacja geodezyjna zabytkowych obiektów: klasztoru w Jazłowcu oraz kościoła w Zaleszczykach, Ukraina
- przygotowanie programów prac konserwatorskich oraz kosztorysów dla pomnika Adama Mickiewicza w Borysławiu i nagrobka Kazimierza Odrywolskiego w Schodnicy, Ukraina.

Popularyzacja polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą

W ramach programu „Popularyzacja” zajmujemy się upowszechnianiem wiedzy o polskim dziedzictwie kulturowym pozostającym poza obecnymi granicami kraju. Opowiadamy zarówno o efektach prowadzonych w Instytucie projektów, które dotyczą spuścizny kulturowej wielonarodowej Rzeczypospolitej oraz dziedzictwa polskiej emigracji, jak i o działaniach z zakresu ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Naszym celem jest upowszechnianie wiedzy o bogactwie dziedzictwa kulturowego pozostającego poza granicami kraju oraz kształtowanie szacunku dla osiągnięć Polaków w kulturze, sztuce i nauce na całym świecie. Projekty mają charakter popularnonaukowy, skierowane są do szerokiego i różnorodnego grona osób zainteresowanych historią i kulturą oraz tych jeszcze nieinteresujących się tą problematyką, czyli do dzieci.

Najważniejszymi narzędziami, za pomocą których realizujemy działania programu „Popularyzacja”, są: projekty multimedialne (filmy, podcasty, audiobooki), wystawy (mobilne i online) oraz szerokie działania edukacyjne i publikacje skierowane do różnych grup wiekowych. W ramach programu współpracujemy z instytucjami publicznymi, samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi, ośrodkami naukowo-badawczymi, a także niezależnymi ekspertami zajmującymi się m.in. historią sztuki, historią, kulturoznawstwem, historią nauki. W projektach edukacyjnych duży nacisk kładziemy na współpracę z pedagogami, edukatorami i twórcami programów edukacyjnych oraz na zgodność przygotowywanych materiałów z obowiązującą szkolną podstawą programową. Staramy się, aby wszystkie podejmowane przez nas działania były przystępne i interesujące dla odbiorców.

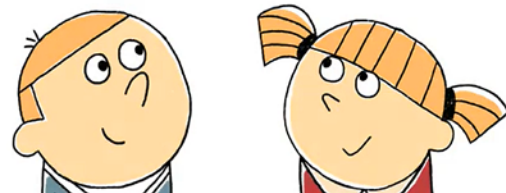
Projekty multimedialne

Korzystamy z różnych mediów, aby jak najlepiej przybliżyć tematy związane z polskim dziedzictwem kulturowym za granicą. W ramach projektów multimedialnych zrealizowaliśmy filmy animowane, podcasty, audio- i ebooki oraz wystawy i rozmowy dostępne online. Pozwala to nam trafić do szerokiego i bardzo zróżnicowanego grona odbiorców.

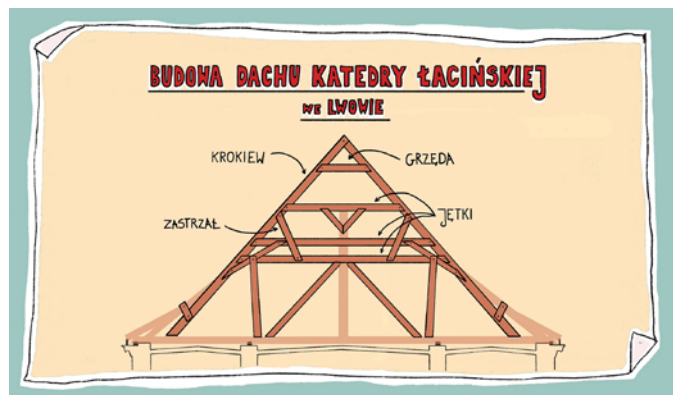
„Polo i Nika”

„Jest to serial animowany skierowany do młodszych dzieci, w którym – poprzez przygody bohaterów w różnych krajach – opowiadamy o polskim dziedzictwie

Polo i Nika
ODCINEK DZIENIĄTY:
„POLO i NIKA KONSTRUKTORZY”

Scena z animacji „Polo i Nika. Konstruktorzy” (po lewej) i „Polo i Nika. Niech to piorun trzaśnie” (po prawej). Na dole kadr z filmu „Kaplica Barczewskich”

kulturowym poza granicami kraju. Dotychczas (od 2018 r.) zrealizowano 10 odcinków, a w 2021 r. były to:

„Polo i Nika i tajemnicza maszyna” (odc. 8) opowiadający o Stanisławie Lemie; „Polo i Nika – konstruktorzy” (odc. 9), w którym przybliżamy tradycyjną konstrukcję więźby dachowej na przykładzie lwowskiej katedry łacińskiej, „Polo i Nika. Niech to piorun trzaśnie!” (odc. 10) opowiadający m.in. o historycznym cmentarzu Na Rossie w Wilnie.

Realizacja: Osorno. Krzysztof Czczot

Ożywiamy dziedzictwo

W 2021 r. kontynuowane były działania w ramach multimedialnego cyklu „Ożywiamy dziedzictwo”. Przygotowane zostały filmy, rozmowy i audiobooki, w których prezentujemy i przybliżamy osoby, miejsca i zabytki związane z polskim dziedzictwem kulturowym za granicą.

„Kaplica Barczewskich” – film

Film opowiada historię kaplicy Barczewskich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie i ludzi z nią związanych. Przede

wszystkim jest to dokument pokazujący wszystkie etapy prowadzonych w kaplicy prac konserwatorskich, poczynając od badań, poprzez projekty renowacyjne, aż

po osiągnięte efekty. Instytut Polonika ukończył w roku 2021 prace konserwatorskie przy tym obiekcie.

Realizacja: Osorno. Krzysztof Czczot

Kadr z filmu
„Kaplica
Barczewskich”

(Tytus Brzozowski); „Jakie tajemnice skrywają cmentarze” (Jan Sabadasz); „Nekropolia na Bajkowej Górze. Polskie ślady na cmentarzu Bajkowa w Kijowie” (Bartłomiej Gutowski).

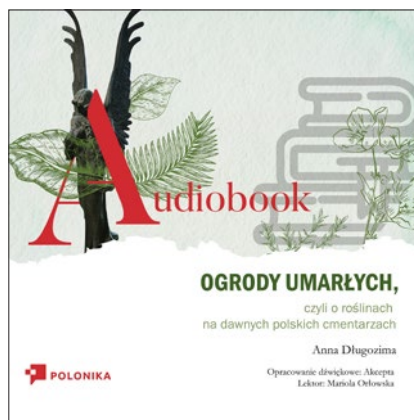
Wystawy

Rozmowy o polonikach, czyli „Czwartek na luzie”

W 2021 r. w cyklu spotkań online transmitowanych na facebookowym profilu Instytutu i prowadzonych przez dr Magdalenę Gutowską tematem rozmów o polonikach były: „Piękne kobiety i szybkie samochody” (Rafał Jemielita); „Jak brzmi Lwów?” (dr Michał Piekarski i Stanisław Łopuszyński), „MS Batory – wyprawa statkiem marzeń” (Aleksandra Karkowska i Barbara Caillot); „Polska recepta na piękno. Max Factor i Helena Rubinstein” (Adam Krupiński); „Kamieniec Podolski. Rozsławiony nie tylko przez Wołodyjowskiego” (dr Marta Wiraszka); „Kaplica Krzyżanowskich. Piękno odzyskane”, (Marcin Kozarzewski); „Dlaczego świat zapomniał o Sarze Lipskiej?” (Marta Orzeszyńska); „Królewska gra. Jak Polacy podbili szachowy świat?” (Andrzej Filipowicz); „Łotewskie krajobrazy i ich polskie historie” (Dorota Janiszewska-Jakubiak); „Kimchi w polskim wydaniu. Historie Polaków w Korei” (Anna Diniejko); „Solura. Ostatnie lata Tadeusza Kościuszki” (Teresa Ackerman i Radosław Pawłowski); „Z Tytusem Brzozowskim przez świat – o akwarelach i architekturze”

Audiobooki

W ramach tego projektu na podstawie książek, których wydawcą jest Instytut, opracowywane są audiobooki dostępne na naszej stronie internetowej. W 2021 r. opracowano autorsko i nagrano dwa audiobooki: *Turecki pasza i szlachta: korespondencja osmańskiego gubernatora Chocimia Iliasza Kołczaka paszy ze szlachtą Rzeczypospolitej z lat 1730–1739* (Mariusz Kaczka) oraz *Ogrody umarłych – czyli o roślinach na dawnych polskich cmentarzach* (Anna Długozima).

Wystawy organizowane w ramach programu „Popularyzacja” podejmują tematy związane z dziedzictwem kulturowym za granicą oraz dotyczą projektów realizowanych przez Instytut w ramach programu „Ochrona” i programu „Badania”. Instytut przygotowuje ekspozycje mobilne, stacjonarne oraz wystawy online. Wystawy projektowane są z myślą o jak najszerzej publiczności, ukazują bogactwo dziedzictwa kulturowego i przybliżają różne aspekty historii Polski i działalności Polaków poza granicami kraju.

Wkrótce możliwe będzie pobranie ze strony internetowej Instytutu zarchiwizowanych wystaw w formacie PDF i w ramach współpracy z nami przygotowanie ich do samodzielnej ekspozycji.

„Tytus Brzozowski. 12 miast”

Wystawa akwarel Tytusa Brzozowskiego przygotowanych na zamówienie Instytutu Polonika. Artysta przedstawił w nich wybrane miasta świata i znajdujące się

Wystawa „Tytus Brzozowski. 12 miast” w Muzeum im. Bolesława Biegasa w Warszawie.
 Na dole: plansza z wystawy „Piękno odzyskane – konserwacja malarstwa Ecksteinów”
 prezentowanej we Lwowie przed d. kościołem jezuitów

w nich polonika: realizacje architektoniczne, inżynieryjne, pomniki. Łącznie jest to ponad 150 obiektów związanych z Polakami od Chicago po Tbilisi.

Wystawa była prezentowana w Muzeum im. Bolesława Biegasa w Warszawie (15 czerwca – 13 lipca br.).

Projekt i realizacja scenografii: Krzysztof Łyżny

„Piękno odzyskane – konserwacja malarstwa Ecksteinów”

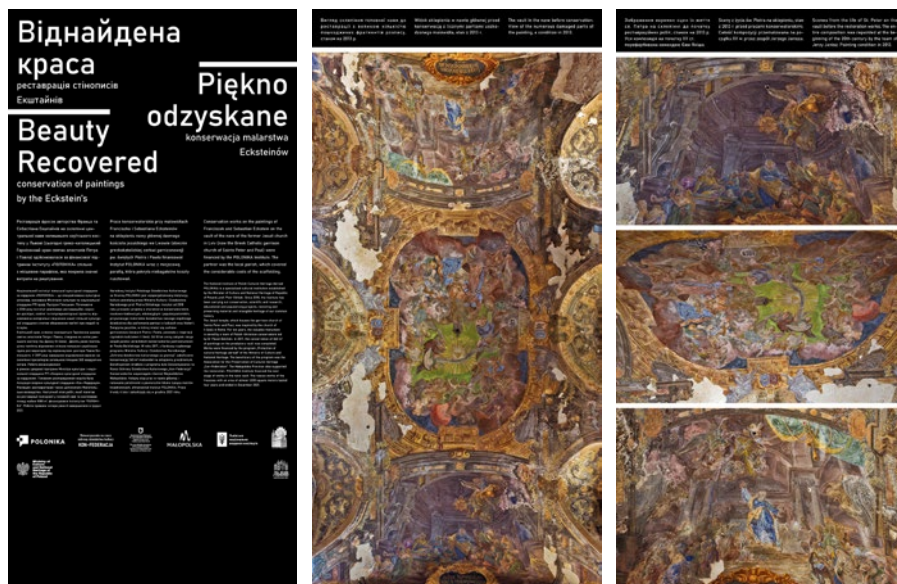
Wystawa fotografii przygotowana została z okazji zakończenia czteroletnich prac konserwatorskich nad malowidłami ściennymi na sklepieniu w dawnym kościele jezuitów we Lwowie (obecnie greckokatolickiej cerkwi garnizonowej pw. Świętych Piotra i Pawła). Prace konserwatorskie finansowane były przez Instytut Polonika.

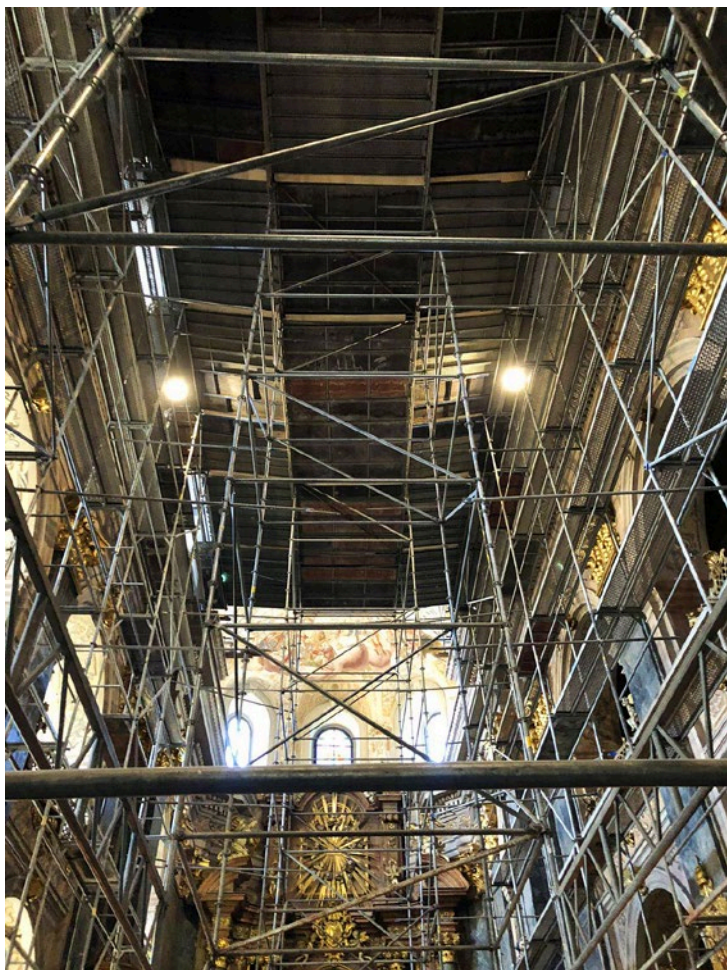
Wystawa fotograficzna prezentowana była we Lwowie przed d. kościołem jezuitów (2 grudnia 2021 – 30 stycznia 2022 r.).
 Autor wystawy: Paweł Boliński
 Projekt graficzny: Katarzyna Brzostowska

„Konserwacja malowideł w kościele pw. Świętych Piotra i Pawła we Lwowie”

Przygotowywana jest interaktywna wystawa prezentująca przebieg prac konserwatorskich (2020-2022) przy sklepieniu i malowidłach wykonanych przez

F. i S. Ecksteinów w kościele pojezuickim we Lwowie. Będzie to przekrojowe ujęcie tematu i podsumowanie procesu konserwacji barokowych malowideł ściennych oraz ukazanie przebiegu wieloletnich i wieloetapowych prac polsko-ukraińskiego zespołu specjalistów.

Prace konserwatorskie we wnętrzu d. kościoła jezuitów we Lwowie

Wystawa będzie bazowała na fotografiach dokumentacyjnych pokazujących poszczególne zabiegi konserwatorskie z opisami przybliżającymi techniki i technologie wykorzystane w czasie prac oraz multimediami. Multimedia te to film z animacją komputerową ożywiającą postacie z fresków oraz prezentacja w rzeczywistości rozszerzonej (VR) pozwalająca z bliska obserwować postęp pracy konserwatorów.

Planowany termin realizacji wystawy: I kwartał 2023 r.
Kurator wystawy: dr Paweł Boliński

„Jedźmy do Ameryki! Wycinki z historii Polonii amerykańskiej”

We współpracy z muzeami i ośrodkami kultury kolejny już rok prezentowana była wystawa mobilna przedstawiająca historię i losy Polonii amerykańskiej w największych miastach USA. W 2021 r. ekspozycja była prezentowana w: Lubaczowie – Rynek (1.01-07.06.2021), Radzyminie – Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Radzymin (1.07-10.08.2021), Głogowie – Rynek (1.09-15.10.2021), Polkowicach – Rynek (16.10-05.11.2021).

Autor wystawy: dr Bartłomiej Gutowski

Projekt ekspozycji: Barbara Kowalewska, Monika Rzepiejewska-Mroczek
Realizacja ekspozycji: Perfect Events.
Agencja reklamowa Rafał Krauze

Po lewej: pokaz wystawy „Jeźdźmy do Ameryki! Wycinki z historii Polonii amerykańskiej” w Radzyminie. Po prawej: pokaz wystawy „Hetman” na Wawelu. Na dole: fotografia z wystawy „Nekropolia na Bajkowej Górze”

„Rossa. Wileńska nekropolia”

Mobilna wystawa zrealizowana w 2018 r., opowiadająca historię i prezentująca współczesne fotografie cmentarza Na Rossie w Wilnie. Ekspozycja bezterminowo prezentowana jest w Baszni Dolnej (od XI.2020).

Autorzy wystawy: dr hab. Anna Sylwia Czyż, dr Bartłomiej Gutowski
Projekt ekspozycji: Maciej Stefański, Robert Pludra, Katarzyna Moszczyńska
Realizacja ekspozycji: Robert Pludra Industrial Design Studio

„Hetman”

Mobilna wystawa ukazująca postać hetmana Stefana Żółkiewskiego przygotowana została z okazji Roku Stanisława Żółkiewskiego (2020). Ekspozycja ilustrowana jest fotografiami dzieł sztuki i materiałów archiwalnych z epoki, a jej treść przetłumaczono na język angielski i ukraiński.

W 2021 r. wystawa była prezentowana w: Warszawie – Galeria Narodowego

Centrum Kultury Kordegarda, Krakowskie Przedmieście (19.03–08.04.2021); Krakowie – Zamek Królewski na Wawelu (14.04–18.05.2021); Kielcach – Muzeum Narodowe w Kielcach (19.05–16.06.2021); Sandomierzu – Muzeum Okręgowe w Sandomierzu (18.06–20.07.2021); Lubaczowie – Rynek (24.07–31.08.2021); Żaganiu – Dowództwo 11 Lubuskiej Dywizji Kawalerii Pancerniej (11–21.09.2021), Lublinie – Muzeum Kresów Dawnej Rzeczpospolitej (27.09–30.11.2021).

Autor wystawy: Wojciech Kalwat
Projekt ekspozycji: Barbara Kowalewska, Monika Rzepiejewska-Mroczek
Realizacja ekspozycji: Perfect Events. Agencja reklamowa Rafał Krauze
Współorganizator: Narodowe Centrum Kultury

„Nekropolia na Bajkowej Górze. Polskie ślady na cmentarzu w Kijowie”

Wystawa mobilna poświęcona jest polskim grobom na jednym z historycznych cmentarzy w Kijowie. Ekspozycja jest

Pokaz wystawy „Nekropolia na Bajkowej Górze. Polskie ślady na cmentarzu Bajkowa w Kijowie” przed Galerią Kordegarda w Warszawie

efektem wspólnych działań programów strategicznych „Popularyzacja” i „Badania”. Prezentuje historię tej nekropolii oraz jej polskiej części, w której znajduje się ok. 650 grobów Polaków. Spoczywa tutaj wielu naszych rodaków zasłużonych dla życia kulturalnego i gospodarczego dawnego Kijowa oraz polscy żołnierze polegli podczas wojny z bolszewikami w 1920 r.

We współpracy z Narodowym Centrum Kultury wystawa była prezentowana przed Galerią Kordegarda (7.12–05.01.2022).

Autor wystawy: dr Bartłomiej Gutowski
Fotografie: Norbert Piwowarczyk, dr Bartłomiej Gutowski

Projekt ekspozycji: Barbara Kowalewska
Realizacja: Perfect Events. Agencja reklama Rafał Krauze

Projekty edukacyjne

Projekty edukacyjne skierowane są zarówno do nauczycieli, jak i uczniów. Materiały przeznaczone dla dzieci powiązane są z programem szkolnym i przygotowane dla uczniów w określonych grupach wiekowych. Obejmują scenariusze lekcji, materiały dydaktyczne oraz publikacje multimedialne. Współpracujemy również z nauczycielami, przygotowując dla nich szkolenia oraz lekcje dla klas poświęcone edukacji na temat dziedzictwa kulturowego.

Zeszyty edukacyjne dla dzieci

Jest to seria zeszytów dla dzieci, głównie uczniów pierwszych klas szkoły podstawowej. Materiały te mają przybliżyć młodszym odbiorcom m.in. pojęcie polonika oraz ułatwić tropienie polskich śladów za granicą. Zeszyty są dostępne zarówno w formie tradycyjnego druku, jak i e-booka (PDF do pobrania ze strony internetowej Instytutu Polonika). Ćwiczenia w nich zawarte pozwalają dzieciom poszerzyć swoją wiedzę i ćwiczyć grafo-motorykę i wyobraźnię przestrzenną.

W roku 2021 opracowano: *Na tropie poloników sportowych*, *Na tropach Tadeusza Kościuszki w Solurze* (w wersji polskiej i niemieckiej) oraz *Stanisław Lem we Lwowie*.

Wykonawca: Design Studio

Podręcznik *Jak uczyć o dziedzictwie*

Będzie to podręcznik uzupełniający szkolną podstawę programową o zakres podstawowej wiedzy o polskim dziedzictwie kulturowym, które znajduje się poza granicami kraju.

W 2021 r. kontynuowano prace nad przygotowaniem książki, konsultowany był wybór materiałów merytorycznych.

Wykonawca: Slow Education

Scenariusze lekcji

Są to scenariusze interdyscyplinarnych zajęć lekcyjnych, dostosowanych do poziomów edukacyjnych i zgodnych z obowiązującą podstawą programową.

Scenariusze te przeznaczone są do prowadzenia zajęć w dwóch grupach wiekowych nauczania początkowego: 5-6 lat i 7-9 lat.

W 2021 r. opracowano 15 scenariuszy lekcji.

Autor scenariuszy: Marcin Matuszewski

Filmy instruktażowe

W ramach projektu przygotowano 9 filmów instruktażowych, które są uzupełnieniem wydanej w roku 2020 przez Instytut Polonika książki *Podręcznik do inwentaryzacji polskich cmentarzy i nagrobków poza granicami kraju*, autorstwa Anny Sylwii Czyż i Bartłomieja Gutowskiego.

Projekt był realizowany na cmentarzach Ukrainy (m.in.: Lwów, Jaworów, Tarnopol, Zaleszczyki), Litwy, Łotwy oraz Polski.

Realizacja: VCV Systems p. z o.o.

Quizy edukacyjne

We współpracy z firmą Slow Education przygotowano 20 quizów edukacyjnych przeznaczonych dla uczniów szkół podstawowych. Celem tych quizów jest popularyzacja wiedzy o polskim dziedzictwie kulturowym oraz uzupełnienie szkolnych materiałów edukacyjnych. Quizy zostały udostępnione na portalu squla.pl.

Wykonawca: Slow Education

Okładka gry planszowej

Poloniko-planszówka. Rodzinna gra planszowa opowiadająca o polskich śladach za granicą

Instytut przygotowuje do wydania grę planszową, której tematyka związana jest z polskim dziedzictwem kulturowym za granicą

W 2021 r. przygotowano projekt graficzny gry, trwały prace nad usprawnieniem mechaniki gry oraz przygotowaniem treści, które zostaną w niej przedstawione. Wydanie gry planowane jest w 2023 roku.

Pomysłodawca: Mateusz Myrcha
Konsultacja produkcji: Admondo. Wojciech Rzadek
Realizacja graficzna: Monika Mucha
Copywriter: B-Technik Bartłomiej Sośzyński

Minecraft

To projekt edukacyjny, którego celem jest przybliżenie obiektów polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą poprzez

Przykładowe budowle dostępne w przestrzeni gry Minecraft

Prasa (współpraca)

„Kumpel” Cogito

W kolejnych numerach czasopisma „Kumpel” publikowane są artykuły dla dzieci w wieku 6–10 lat przedstawiające

popularną grę komputerową Minecraft. Przygotowywana jest wirtualna galeria, którą każdy będzie mógł wykorzystać na trzy sposoby: 1) jako miejsce do samodzielnego zwiedzania i poznania jego historii, 2) jako przestrzeń edukacyjną na warsztaty oraz 3) jako miejsce do gry.

W 2021 r. opracowano szczegółowe założenia merytoryczne projektu, wybrano 10 poloników, które jako pierwsze są opracowywane w środowisku gry Minecraft oraz przygotowano serwer ze środowiskiem gry. Wykonano infrastrukturę dostępu oraz projekty poloników wraz

z materiałem edukacyjnym (zadaniami dla graczy, informacjami o obiektach, projektami postaci w grze). W 2021 r. udostępniono dla graczy pięć obiektów architektonicznych: Rada Miejska w Baku, kamienica Rylskich w Baku, most Benjamina Franklina w Filadelfii, szpital Marii Zakrzewskiej w New England oraz kościół Matki Bożej Anielskiej w Chicago. Przygotowano do publikacji zamek w Podhorcach, Dom Strzelca w Grodnie oraz siedzibę Koziół-Poklewskich w Talicy.

POŁO I NIKA NA TROPIE POLONIKÓW

FRESKI
— co to takiego?

Polo i Nika zapraszają na wycieczkę do Lwowa.

Freski to malowidła wykonywane na wilgotnym tynku pokrywającym ściany lub sufit budowli. Są malowane specjalnymi farbami przy użyciu pędzli. Farby szybko łączą się z wilgotnym tynkiem i przez to nie można robić poprawek. Malowanie fresków jest trudne, ale są one bardzo trwałe.

Z czasem fresk może ulec uszkodzeniu lub pod wpływem wody i światła jego barwy staną się mniej intensywne. Wtedy wkracza **konservator** — przeprowadza specjalne badania, a potem usuwa zabrudzenia albo uzupełnia ubytki, czyli brakujące warstwy farby i podłoża, na którym wykonano fresk. Czasem usuwa dawne przemalowania lub musi zrekonstruować, czyli wykonać na nowo, brakujące fragmenty malowidła.

W kościele jezuitów we Lwowie znajdują się wyjątkowo cenne freski autorstwa Franza i Sebastiana Ecksteinów. Mają już prawie 300 lat! To dużo, prawda? Żeby je obejrzeć, trzeba spojrzeć wysoko do góry, bo znajdują się na sklepieniu, czyli „na suficie” kościoła. Uległy one jednak zniszczeniu, dlatego trwają prace przywracające freskom Ecksteinów dawny blask.

Pol. Piotr Kupcewicz, tłumaczenie: Natalia Polakiewicz, Działalność Publikacyjna Zarządu PCKOZPWA, Magdalena Polakiewicz, Malowidła.pl

Konferencje, szkolenia, warsztaty

historie ludzi i miejsc związanych z polskim dziedzictwem kulturowym za granicą. W 2021 r. opublikowano: „Niezwyczajny most na Czeremoszu” (nr 1); „Sportowe poloniki. Poznajcie troje niezwykłych polskich sportowców” (nr 2); „W świecie robotów” (nr 3); „Antoni Wiwulski. Kim był?” (nr 4); „Przygoda z urodą” (nr 5); „180. rocznica urodzin Elizy Orzeszkowej” (nr 6); „Henryk Arctowski” (nr 7); „Loda Halama – niezwykła tancerka, aktorka i primabalerina” (nr 8); „Na prawo most, na lewo most...” (nr 9); „Szach mat. Jak Polacy podbijali szachowy świat” (nr 10); „Modna Warszawa, Modne Wilno” (nr 11); „Freski – co to takiego. Polo i Nika zapraszają do Lwowa” (nr 12).

Szkolenia dla nauczycieli

Kluczowym projektem, realizowanym w ramach działań edukacyjnych, są szkolenia w formie warsztatów. Każde spotkanie składa się z części teoretycznej, w czasie której prezentujemy wyniki badania fokusowego przeprowadzonego przez Instytut, w tym stanu wiedzy na temat polskiego dziedzictwa kulturowego, oraz informacje o działaniach Instytutu. Część praktyczna polega na kreatywnym zaangażowaniu uczestników warsztatów: mają oni stworzyć scenariusze zajęć, wykorzystując swoją wiedzę, doświadczenie oraz nowe technologie. Efektem szkolenia jest wypracowanie narzędzi, które umożliwią nauczycielom realizację skutecznego procesu nauczania.

Lekcje instytutowe

Nasze lekcje o dziedzictwie kierujemy do przedszkolaków, uczniów szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych. Lekcje realizujemy stacjonarnie lub online w zależności od potrzeb. Każde spotkanie składa się z części teoretycznej i praktycznej. W trakcie lekcji wykorzystujemy materiały Instytutu – filmy, multimedia, quizy.

W 2021 roku zrealizowano 12 lekcji, głównie dla szkół podstawowych (9), ale i dla Liceum Ogólnokształcącego z Białegostoku (3).

DZIAŁ PROGRAMÓW DOTACYJNYCH

„Wolontariat” – program grantowy Instytutu Polonika

Program „Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą – wolontariat” wspiera zaangażowanie społeczne w ochronę materialnych elementów polskiego dziedzictwa kulturowego pozostającego poza granicami kraju i obejmuje zarówno obszar historycznej Rzeczypospolitej w jej granicach z 1772 r., jak i działania związane z ochroną i rewaloryzacją spuścizny kulturowej powstałej na emigracji.

W 2021 r. przeprowadzono procedurę konkursową, w wyniku której na 51 złożonych ofert wytypowano do realizacji 29 projektów na łączną kwotę 988 556,40 zł dofinansowania.

Spośród zarekomendowanych do dofinansowania projektów z 27 beneficjentami zostały zawarte umowy i wypłacono łączną kwotę 930 550,78 zł.

W przypadku jednego zadania rekomendowanego do dofinansowania, jeszcze przed podpisaniem umowy na dotację celową, wnioskodawca wycofał się z realizacji projektu. Natomiast 26.10.2021 r. wnioskodawca projektu „Polski cmentarz w Ostrogu – zabezpieczenie, dokumentacja i promocja, następny etap działań” odstąpił od podpisania umowy.

Program „Wolontariat”

Program Wolontariat w roku 2021 obejmował następujące projekty.

Pamiętamy o historii – Obóz wolontariacki we Lwowie

Fundacja Dziedzictwo Kresowe im. Orłąt Lwowskich

Była to już III edycja obozu, który cieszył się ogromnym zainteresowaniem mieszkańców Lwowa. Głównym celem obozu było zaangażowanie lwowskiej młodzieży z polskich szkół średnich (40–50 osób) do prac porządkowych przy wybranych kwaterach z polskimi grobami na cmentarzu Janowskim we Lwowie.

Porządkowanie polskich grobów na cmentarzu Janowskim

Efektom obozu wolontariackiego „Pamiętamy o historii” było uporządkowanie prawie 100 polskich grobów na cmentarzu Janowskim we Lwowie przez młodzież ze szkół nr 10 oraz nr 24 we Lwowie, członków Stowarzyszenia Lwowska Rodzina Rodzin, Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej oraz Strefy Młodzieży. W ramach obozu zostały zabezpieczone odnalezione na cmentarzu detale pochodzące z grobów – fotografie nagrobne, płyty inskrypcyjne czy metaloplastyka.

Wolontariusze z dużym zaangażowaniem pracowali pod fachową opieką Anny Kudzi, konserwarki z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

W ramach projektu opracowano informator dla uczestników obozu oraz mapki cmentarza, które wolontariusze otrzymali w czasie szkolenia wstępnego jako materiały do pracy.

Kamienny łatopis Pomorzan i skarby Skarbka

Stowarzyszenie Magurycz

W ramach projektu wolontariusze Stowarzyszenia Magurycz wyremontowali ponad 20 nagrobków na cmentarzach polsko-ukraińskich w Pomorzanach i Zakładzie, w obwodzie lwowskim na Ukrainie. Obóz wolontariacki trwał w dniach 14–28.08.2021 r.

Przeprowadzone działania pozwoliły nauczyć wolontariuszy polskich

Prace wolontariuszy na cmentarzu w Pomorzanych (na górze), Buczaczu (na dole po lewej) i Kaczanówce (na dole po prawej)

i ukraińskich, jak ratować sztukę sepulkralną oraz uwrażliwić społeczność lokalną i innych odbiorców projektu na historię i dziedzictwo regionu. Dodatkowym rezultatem projektu była dokumentacja fotograficzna i opisowa przeprowadzonych działań, wystawa oraz publikacja w formie kalendarza prezentującego efekty projektu.

Mogiłę Pradziada ocal od zapomnienia 2021. Fundacja Studio Wschód

Wolontariusze akcji od wielu lat uczestniczą w porządkowaniu polskich cmentarzy na Ukrainie. W okresie 10-17.07.2021 r. 30 wolontariuszy z okolic Lubina, Legnicy, Wrocławia i Krakowa pracowało na czterech cmentarzach (Ostapia, Kaczanówka, Panasówka, Buczaczu).

Cmentarz w Ostapii był bardzo zarosnięty, dlatego też został oczyszczony z drzew samosiejek, krzaków i traw. Prace tego typu wykonane zostały m.in. przy grobach księdza Stanisława Piechny (zm. 1920), Jadwigi Kubielaśowej (zm. 1926), Michała Skorupskiego (zm. 1918) i kilku innych.

Na cmentarzu w Kaczanówce wolontariusze oczyszczali z odrostów pnie ściętych przed dwoma laty drzew, usuwali suche krzaki, czyścili z mchu nagrobki oraz malowali ogrodzenie. Postawili także na nagrobkach figury świętych i krzyże, które pospadały. Posadzili również we właściwym miejscu – pod krzyżem

– tablicę nagrobną Czarnieckich (ojca – żołnierza napoleońskiego i syna – powstańca styczniowego) oraz zaopiekowali się grobem księży – powstańców styczniowych – Adama Radziszewskiego i Cypriana Siekluckiego.

Cmentarz w Panasówce był w dobrym stanie, dlatego wolontariusze oczyścili tylko bardziej zarosnięte groby i skosili odrastającą trawę.

Cmentarz w Buczaczu jest malowniczo położony na wzgórzu. Polskich grobów zachowało się tam nadzwyczaj dużo. Niektóre – zwłaszcza grobowce – są wyjątkowo okazałe, świadczą o zamożności

◀ *Prace na cmentarzu w Ostapiu*

▼ *Prace wolontariuszy na cmentarzu w Jarczowcach*

dawnych mieszkańców miasta. Wolontariusze skosili trawę, wykonali wycinkę niewielkich drzew – samosiejek i oczyścili z mchu i chwastów nagrobki i nasypy grobowców.

Partnerami projektu byli: parafia św. Anny w Skalacie, parafia pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Buczaczu, Towarzystwo Kultury Polskiej w Podwołoczyskach, Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, Ogólnopolski Oddział Tłumaczan we Wrocławiu.

Tradycja i pionierzy hodowli koni arabskich na Kresach – porządkowanie i inwentaryzacja cmentarza w Jarczowcach i rekonesans w Taurowie

Fundacja Aktywne Roztocze

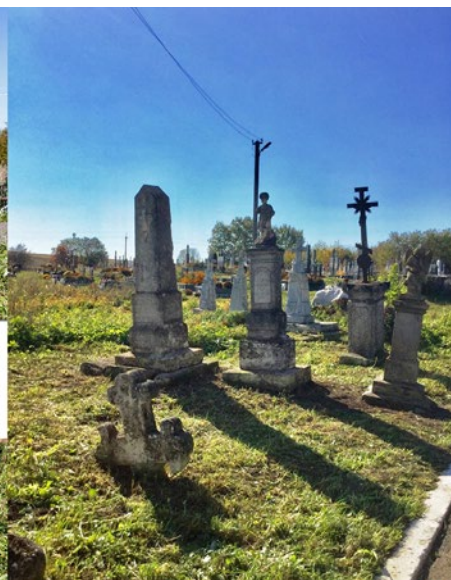
Jarczowce i Taurów to jedne z najważniejszych miejscowości dla krajowej i światowej hodowli koni. Sprowadzone do Jarczowic klacze zapoczątkowały hodowlę konia arabskiego w Polsce, tworząc czynne do dziś linie. Historia stadnin, wybitni hodowcy koni oraz polska myśl

hodowlana mają wielowiekową tradycję i stanowią wyjątkowe dziedzictwo narodowe.

Projekt był realizowany w dniach 7-10.10.2021 przez 25 osób (20 wolontariuszy oraz 5-osobowa obsługa projektu, która również aktywnie włączyła się

w prace wolontariackie) reprezentujących środowiska hodowców koni, osób zajmujących się turystyką, członków grup rekonstrukcyjnych i miłośników Kresów. W efekcie uporządkowana została polska część cmentarza w Jarczowcach. Odsłonięto ok. 20 nagrobków, 7 z nich miało polskie inskrypcje, pozostałe z napisami w cyrylicy zawierały polskie nazwiska. Zmierzony, sfotografowany oraz opisany został grób Juliusza Dzieduszyckiego.

W Taurowie wolontariusze skupili się na uporządkowaniu grobu Dionizego Trzeciaka oraz na wizji lokalnej, która miała doprowadzić do odnalezienia pozostałości po majątku Trzeciaków. Dzięki kontaktom z lokalną społecznością oraz

Porządkowanie cmentarza w Czerwonogradzie (d. Krystynopol)

analizie map wolontariusze dotarli do miejsca, gdzie znajdowała się nieistniejąca już stadnina.

Dodatkowym efektem realizacji projektu była opracowana dokumentacja odwiedzonych miejsc oraz inwentaryzacja cmentarza w Jarczowcach.

Porządkujemy zapomniane cmentarze pogranicza – 2021

Stowarzyszenie Robim Co Możem

W ramach realizacji projektu 35 wolontariuszy oczyściło i uporządkowało cmentarze w Bełzie, Korczowie, Stajach, Rawie Ruskiej i Uhnowie. W tej ostatniej miejscowości uczestnicy zadania uporządkowali także otoczenie kościoła i zabezpieczyli tzw. odeskowaniem część muru okalającego świątynię, który uległ

uszkodzeniu w 2021 r. Dodatkowo wolontariusze zaopiekowali się cmentarzem w miejscowości Czerwonograd (d. Krystynopol) i otoczeniem kościoła w Uhnowie.

W efekcie realizacji projektu zgromadzono dokumentację fotograficzną i filmową pokazującą stan (przed porządkowaniem i po) polskich cmentarzy,

kwater i pojedynczych grobów. Wykonano także drugą część spisu nagrobków na cmentarzu miejskim w Uhnowie – skatalogowano ok. 400 nagrobków.

Porządkowanie cmentarza Polskiego w Krzemieńcu

Stowarzyszenie Odra-Niemen

W ramach projektu, Stowarzyszenie Odra-Niemen zorganizowało w terminie 13–27.07.2021 r. wyjazd do Krzemieńca i Szumska na Ukrainie, gdzie prowadzono prace na cmentarzach w Krzemieńcu i Szumsku.

W okresie sprawozdawczym wykonano roślinność zarastającą cmentarz Polski w Krzemieńcu, odmalowano część inskrypcji na nagrobkach oraz część krzyży i ogrodzeń. Bardzo zaniedbany, stary cmentarz rzymskokatolicki w Szumsku został oczyszczony z zarastających go chwastów i innej roślinności.

W pracach uczestniczyła 38-osobowa grupa wolontariuszy – m.in. z Wrocławia, Poznania, Twardogóry, Głogowa, Jarocina, Warszawy, a także Polacy z Ukrainy.

Przed bramą
cmentarza Polskiego
w Krzemieńcu

Inwentaryzacja i pomiary polskiego godła przed szkołą w Digglefold w Zimbabwie

▼ *Prace dokumentacyjne Pomnika Orła w Ngezi*

Harcerska Afryka 2021. Pamiętamy. Polskie miejsca pamięci w Afryce Fundacja 20

Projekt miał na celu zadbanie o polskie miejsca pamięci w Zimbabwie, pozyskanie dokumentacji i budowanie świadomości losów polskich wychodźców z armią gen. Andersa w Polsce, wśród lokalnych społeczności i środowiskach polonijnych. Jest to kontynuacja działań realizowanych w latach 2018–2020 przez wolontariuszy harcerskich w porozumieniu z Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń, Zjednoczeniem Polskim w Johannesburgu i Związkiem Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Tegoroczna ekspedycja przeszkolonych wolontariuszy, współpracujących z historykami, którzy jako jedni z pierwszych zajęli się miejscami pamięci w Afryce, skupiła się na oczyszczeniu, odmalowaniu, inwentaryzacji oraz wykonaniu dokumentacji zdjęciowej i filmowej trzech polskich nekropolii, dwóch dawnych polskich osiedli i Pomnika Orła przy dawnej Polskiej Szkole dla Dziewcząt. Podjęto też próbę odnalezienia dokumentów i miejsca cmentarza w Ngezi i terenu dawnego osiedla w Maronderze.

W projekcie uczestniczyło 15 wolontariuszy w ramach wyjazdu 3–23.09.2021 r.

Historie (nie)znane – ludzie (nie)zapomniani...

Stowarzyszenie „CRAS” Centrum Rozwoju Aktywności Społecznej

Projekt obejmował prace na dwóch cmentarzach w miejscowości Tadanie. Przeprowadzono dla wolontariuszy szkolenia tematyczne – dotyczące historii i kultury ziem kresowych dawnej Rzeczypospolitej, losów Polaków zamieszkujących tamte tereny – oraz szkolenia specjalistyczne w formie praktycznych warsztatów prowadzonych przez Tomasa Dziurawca konserwatora zabytków w zakresie rewitalizacji, ochrony i konserwacji architektury.

Nagrobek w Tadaniach

Stawianie nagrobka na starym cmentarzu w Tadaniach

▼ *Badania w dendrarium Ludwika Młokosiewicza w Lagodechi, Gruzja*

W dniach 20-24.08.2021 r. wolontariusze (19 osób z Polski i 13 osób z Ukrainy) uczestniczyli w obozie wolontariackim w Tadaniach na Ukrainie. Miejscem ich pracy były dwa cmentarze: tzw. stary polski cmentarz oraz cmentarz rodziny Bartmańskich. Na „starym” polskim cmentarzu zachowane nagrobki pochodziły z początku XIX i XX w. Efektem prowadzonych działań było oczyszczenie około 1/3 powierzchni całości cmentarza ze zbędnej zieleni; wykonanie inwentaryzacji (pomiarowej) i oczyszczenie 34 nagrobków na dwóch cmentarzach w Tadaniach oraz wykonano ewidencję drzewostanu. Spionizowano 6 nagrobków,

zabezpieczono wymagające tego nagrobki i znalezione na miejscu fragmenty w celu wykorzystania ich w kolejnych pracach; wykonano konserwację napisów i przygotowano dokumentację konserwatorską i fotograficzną (stan przed/po).

W czasie obozu odbyły się też dwa spotkania z Polakami mieszkającymi w Tadaniach i z miejscowym historykiem. Dzięki temu uczestnicy poznali historię i kulturę ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej oraz losy Polaków zamieszkujących tamte tereny.

Przygotowywano wystawę fotograficzną z realizacji projektu.

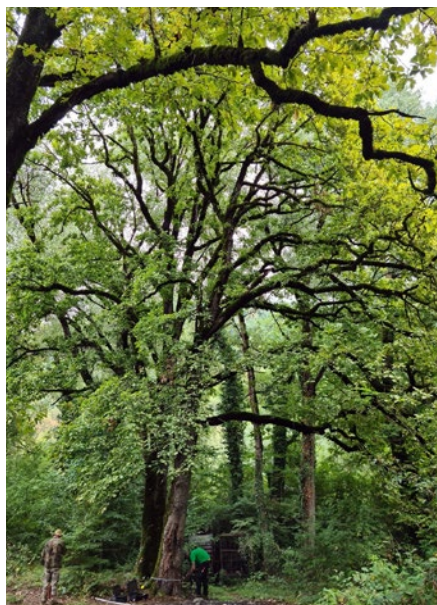
Rewitalizacja dendrarium Ludwika Młokosiewicza. Etap I

Rada Ogrodów Botanicznych i Arboretów w Polsce

Założeniem projektu było uhonorowanie dorobku polskiego XIX-wiecznego przyrodnika, podróżnika i leśnika związanego z Gruzją – Ludwika Młokosiewicza oraz ochrona jego spuścizny. W tym celu zaplanowano rewitalizację założonego przez niego znanego ogrodu – dendrarium w Lagodechi (Gruzja), gdzie

zgromadził rzadkie okazy kaukaskich drzew i krzewów. Zaniedbany i podupadły dziś ogród należy do Parku Narodowego Lagodekhi założonego m.in. z inicjatywy Młokosiewicza.

W ramach realizacji projektu przeprowadzono analizę istniejącego stanu (w tym sporządzono mapy, wykonano

inventaryzację dendrologiczną) oraz analizę fitosanitarną i stanu zachowania infrastruktury oraz przygotowano wytyczne konserwatorskie dot. gospodarki drzewostanem.

W efekcie powstał projekt koncepcyjny rewitalizacji ogrodu, który będzie podstawą do dalszych działań terenowych w drugim etapie projektu. Prace były prowadzone 7–17.09.2021 r. wolontariacko przez 6 specjalistów: dendrologów, leśników i architektów krajobrazu oraz osoby zajmujące się konserwacją drzew. W różnym zakresie przebadali oni ponad 160 sztuk drzew 30 gatunków. Obecnie trwa podsumowanie projektu i opracowanie wyników.

Wolontariackie prace inventaryzacyjno-porządkowe na Hukowej Górze w Borysławiu na Ukrainie

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”

Kościół pw. św. Stanisława w Szczercu na Ukrainie należy do historycznie najstarszej parafii w Archidiecezji Lwowskiej

działającej nieprzerwanie aż do dzisiaj. Obiekt jest w znacznym zakresie nienaruszonym elementem dziedzictwa Rzeczypospolitej, który świadczy o dziejach sięgających czasów średniowiecznych. Kościół nie jest w pełni rozpoznany, ponieważ nie ma kompleksowej dokumentacji konserwatorskiej.

Projekt realizowany był w dniach 21–30.08.2021 r. Przeprowadzono prace inventaryzacyjne i porządkowe na cmentarzu na Hukowej Górze w Borysławiu. Polegały one na ściągnięciu mchów i porostów, usunięciu nawarstwień i zabrudzeń z nagrobków, uporządkowaniu

otoczenia pomników, usunięciu śmieci i wyplewieniu zbędnej roślinności.

Wolontariusze (13 osób) – uczniowie z Polski i Ukrainy – zostali przeszkoleni przez konserwatorów zabytków w zakresie sposobu opracowania kart inventaryzacyjnych nagrobków, wymiarowania i profesjonalnego fotografowania obiektów oraz ich detali. Konserwatorzy przeprowadzili też wywiad środowiskowy i wykonali kwerendę źródłową dotyczącą Schodnicy, zlokalizowali tamtejszy cmentarz oraz dokonali oceny stanu znajdujących się tam nagrobków.

Wspólnie dla przodków – prace porządkowe na terenie polskich cmentarzy na terenie miejscowości Waręż – Łubów (Ukraina)

Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Wsi Rodnowo i Okolic „Szansa i Rozwój”

Celem projektu było uporządkowanie cmentarza i otoczenia kościoła pw. św. Marka w Warężu oraz cmentarza w Łubowie. Prace prowadzono w miejscach, gdzie znajdują się mogiły polskich mieszkańców wsi w rejonie sokalskim.

Wolontariusze współpracujący ze Stowarzyszeniem na rzecz Rozwoju Wsi Rodnowo i Okolic „Szansa i Rozwój” wspólnie z mieszkańcami Waręża i Łubowa wykosili również plac przed kościołem pw. św. Marka w Warężu.

W pracach uczestniczyło 12 osób z Polski oraz 18 z Ukrainy, w tym mieszkańcy Waręża. Realizacja projektu

Cmentarz w Warężu

▼ Prace porządkowe na cmentarzu w Maniewiczach

rozpoczęła się 27.07.2021 r., natomiast kolejne wyjazdy odbyły się w październiku i listopadzie. Efektem prac jest obszerna dokumentacja fotograficzna oraz film dokumentujący realizację całego projektu.

Wołyńskie wołanie... pamięć i edukacja Fundacja na rzecz Osób Potrzebujących „Świetlik”

Realizacja projektu polegała na wykonaniu prac porządkowych polskich miejsc pochówków na terenie Ukrainy w miejscowościach: Lubieszów (cmentarz); Maniewiczze (teren przykościelny, kwatery

Legionistów); Holuzja (teren leśny, poszukiwanie polskich mogił na obszarze wskazanym przez mieszkańców wsi pamiętających dawny, polski cmentarz).

Wolontariusze wycięli zbędne krzewy i trawy, zaznaczyli symbolicznie odkryte miejsca pochówku, zebrali materiały do wykonania spisu nagrobków (działania inwentaryzacyjne). Prace wykonywali uczniowie Szkoły Polskiej pod kierownictwem nauczycielki języka polskiego Julii Harytoniuk, przedstawiciele Towarzystwa Kultury Polskiej im. Ewy Felińskiej Polacy, mieszkańcy Łucka oraz miejscowa społeczność.

W ramach projektu odbyły się także „żywe lekcje historii” prowadzone przez wolontariuszy fundacji (nauczyciele historii, historyk, przewodnik turystyczny) i nauczyciela z Ukrainy. W zajęciach uczestniczyła młodzież wolontariacka

z Polski, młodzież mieszkająca na Ukrainie oraz społeczność zaangażowana w działania porządkowe. Działania edukacyjne odbywały się m.in. w historycznym budynku Kolegium Pijarów, do którego uczęszczał Tadeusz Kościuszko. Przeprowadzono także z młodzieżą zajęcia fotograficzne związane z zabytkami Lubieszowa.

Na bazie zebranych materiałów fundacja prowadziła działania związane z edukacją #świetlikedu w formie prezentacji interaktywnych związanych z dziedzictwem kulturowym miejsc wytypowanych w projekcie. Materiały te były do pobrania i wykorzystania przez placówki edukacyjne zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie.

W projekcie uczestniczyło 11 wolontariuszy w ramach wyjazdów 12–18.07. br. oraz 23–25.08.2021 r.

Zabytkowe obiekty sakralne dekanatu czortkowskiego (kościół i klasztory w Baworowie, Mikulińcach, Zaleszczykach i Jazłowcu)

Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział w Bytomiu

Projekt miał na celu podstawowe rozpoznanie stanu obiektów i określenie największych zagrożeń dla ich zabytkowej substancji, ze szczególnym uwzględnieniem destrukcji spowodowanej zawilgoceniem wybranych budynków sakralnych dekanatu czortkowskiego – kościołów w Baworowie, Mikulińcach i Zaleszczykach oraz klasztoru w Jazłowcu.

W ramach realizacji zostały wykonane: pomiary, szkice i rysunki inwentaryzacyjne zabudowań; dokumentacja fotograficzna; pomiary i badania związane z zawilgoceniem, tj. pomiary wilgotnościowe i badania zasolenia. Dla wybranego obiektu wykonano geodezyjne pomiary wysokościowe oraz badania hydrogeologiczne. Wskazano również podstawowe problemy konserwatorskie i remontowe jako dyspozycje do działań profesjonalnych.

Efektem projektu było stworzenie bazowej dokumentacji obiektów, edukacja wolontariuszy oraz wsparcie lokalnych wspólnot polskich skupionych wokół parafii i klasztorów.

W projekcie wzięło udział 7 wolontariuszy w trakcie 6 dni prac (18-23.09.2021).

Jampol. Prace porządkowe i inwentaryzacyjne na cmentarzu na kresach I Rzeczypospolitej

Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział w Bytomiu
Celem projektu było uporządkowanie terenu cmentarza w naddniestrzańskim Jampolu (Ukraina), przygotowanie dokumentacji zdjęciowej przedstawiającej stan zachowania nagrobków i grobowców, a także przygotowanie wstępnej inwentaryzacji poprzez wykonanie mapy sytuacji cmentarza wraz z przedstawieniem

rozmieszczenia obiektów (pomników, nagrobków).

W projekcie uczestniczyło 11 wolontariuszy z Górnego i Dolnego Śląska. Efektem ich pracy w dniach 12-16.07.2021 r. (wycinka drzew-samosiejek, zarośli, wykoszenie traw, usunięcie śmieci, oznaczenie zapadłisk) było uporządkowanie większej części cmentarza i dzięki temu odsłonięcie ponad 200 nagrobków. Wykonano także dokumentację zdjęciową, filmową i częściową dokumentację opisową.

Prace porządkowe na cmentarzu
w Hołobach

▼ Wolontariusze Wołyńskiego Rajdu
Motocyklowego

Non omnis moriar... – między przeszłością a przyszłością. Kresy – dziedzictwo, tożsamość, edukacja Stowarzyszenie Wołyński Rajd Motocyklowy

W okresie sprawozdawczym, w ramach części wyjazdowej 30 osób (w tym 27 motocykli) w ciągu 9 dni (3–11.07.2021) przejechało 1820 km, odwiedzali wytypowane miejsca: Gródek Jagielloński, Stryj, Użhorod, Worochta, Mikuliczyn, Nadwórna, Czarny Las, Bohorodczany, Stanisławów, Łysiec, Tłumacz, Krynica, Monasterzyska, Brzeżany, Zbaraż, Wiśniowiec, Krzemieniec, Młynów, Dubno, Łuck. W każdym z nich wolontariusze

spotykali się z przedstawicielami organizacji związanych z kultywowaniem śladów polskości na ziemiach ukraińskich (towarzystwa polskości, szkoły polskie). W wyżej wytypowanych miejscach odbywały się „żywe lekcje historii” prowadzone przez wolontariuszy stowarzyszenia oraz miejscowych partnerów projektu.

W ramach części edukacyjnej zebrano materiały, które od września prezentowane są na stronie facebookowej Stowarzyszenia Wołyński Rajd Motocyklowy #wrmedu w postaci prezentacji interaktywnych dla placówek edukacyjnych. Także opisy zrealizowanych już działań projektowych systematycznie pojawiały się na stronie stowarzyszenia #IXwrm. Wolontariusze przygotowali również materiały edukacyjne dla młodzieży w Polsce prezentowane na profilu społecznościowym stowarzyszenia.

W trakcie wyjazdu wykonano prace porządkowe oraz inwentaryzacyjne na cmentarzach w miejscowościach:

Bohorodczany, Łysiec i Młynów. Wolontariusze wraz z partnerami projektu i miejscową społecznością odnaleźli i wykonali dokumentację fotograficzną ok. 30 nagrobków.

Zapomniane cmentarze Wołynia Fundacja Partnerstwa dla Europy Środkowo- Wschodniej

W projekcie wzięło udział 12 osób – wolontariusze z Ukrainy i Polski oraz koordynatorzy projektu – w ramach wyjazdu 16–26.08.2021. Wykonano prace porządkowe na opuszczonych polskich cmentarzach w Złoczówce, Hołobach i Żurawnikach. Przede wszystkim oczyszczono teren cmentarzy ze zbędnej zieleni (karczowanie krzaków, wycinka gałęzi większych drzew zagrażających zabytkowym pomnikom, usuwanie chwastów), sprzątnięto śmieci (stare znicze, plastikowe wieńce), podniesiono niektóre pomniki i wykonano inne drobniejsze prace porządkowe.

Dodatkowo wolontariusze na cmentarzach w Hołobach i Żurawnikach spotkali się z miejscowymi historykami i krajoznawcami i wysłuchali wykładów o historii okolicy.

Na cmentarzu w Żurawnikach, podczas usuwania zarośli na granicy nekropolii, znalazła się figura ze zniszczonego w czasie wojny kościoła. Na cmentarzu w Złoczówce wolontariusze znaleźli małą kwaterę czeską, a podczas prac w Hołobach odkryli pomnik ochotnika Armii Polskiej. Oprócz prac porządkowych, dzięki zaangażowaniu wolontariuszy i pomocy okolicznych mieszkańców i krajoznawców, udało się wykonać wstępną dokumentację części zachowanych nagrobków i ich stanu.

Obóz naukowo-badawczy „Lwowski modernizm”

Fundacja Dziedzictwo Kresowe

Celem naukowo-badawczego obozu wolontariackiego (5–10.09.2021 r.) było przeprowadzenie warsztatów w zakresie tematyki związanej z ochroną

architektury modernistycznej, integrujących polskie i ukraińskie środowisko związane z dziedzictwem kulturowym.. Na przykładzie budynku Izby Notarialnej we Lwowie przy ul. Saksahanskiego 6 (d. ul. T. Romanowicza), z lat 1936–1937, projektu Zbigniewa Wardzała, została przeprowadzona inwentaryzacja i określenie stanu zachowania i budowy technologicznej. Pozwoliło to na opracowanie programu prac konserwatorskich i projektu konserwatorskiego.

Pod kierunkiem polskich i ukraińskich specjalistów w dziedzinie konserwacji, historii sztuki i architektury 9 wolontariuszy uczestniczyło w dyskusji zmierzającej do wypracowania kierunków ochrony modernizmu, poznało podstawowe zasady ochrony dzieł sztuki architektonicznej, zarówno w kontekście ogólnej ochrony, jak i zwrócenia uwagi na detale i specyfikę architektury modernistycznej.

Efektom realizacji projektu są: film o wolontariackim obozie naukowo-badawczym „Modernizm lwowski”

opublikowany w Internecie; karty inwentaryzacyjne detali badanej kamienicy wraz z fotografiami i opisami; dokumentacja przeprowadzonych działań wraz ze wstępnym programem prac konserwatorskich dla kamienicy.

Wolontariat dla Kresów – edycja 2021 rok Fundacja Brat Stońce

Celem projektu było uprzątnięcie (skoszenie, odchwaszczanie, wycinanie gałęzi, oczyszczenie nagrobków i ogrodzenia) cmentarza polskiego w Bołszowcach (Ukraina). W tegorocznej edycji wzięło udział 4 wolontariuszy z Polski oraz 8 wolontariuszy z Ukrainy w ciągu 4 dni prac (9–12.08.2021).

Na cmentarzu zostało opisanych 37 polskich nagrobków, które wolontariusze zaznaczyli na mapie polskiej części cmentarza znajdującej się w zbiorach fundacji. Dodatkowo uczestnicy projektu mieli także okazję poszerzyć swoją wiedzę i przybliżyć znajomość tematyki Kresów Wschodnich poprzez udział w zajęciach z zakresu „Historii i tradycji

*Prace
wolontariuszy
na cmentarzu
w Bolszowcach
(po lewej)
i Krzywym Jeziorze
(po prawej)*

Kresów Wschodnich”. Polscy wolontariusze odbyli też szkolenie z podstaw języka ukraińskiego, a wolontariusze z Ukrainy – z podstaw języka polskiego.

Kontynuacja prac na polskim cmentarzu w Krzywym Jeziorze, na Ukrainie

Towarzystwo Rozwoju Piwnicznej

Towarzystwo Rozwoju Piwnicznej w okresie sprawozdawczym realizowało projekt w Krzywym Jeziorze, na Ukrainie, w okręgu mikołajewskim. Na lokalnym cmentarzu wolontariusze usuwali drzewa, krzewy i inną zbędną roślinność. Dzięki dobrej współpracy z lokalnymi władzami, która udostępniła ciężki sprzęt, udało się ponownie ustawić i doprowadzić do pierwotnej formy nagrobek, który przez lata leżał w kilku kawałkach na ziemi. Odnaleziono i uporządkowano 3 polskie nagrobki (wyczyszczono 1 nagrobek żeliwny, jeden spionizowano i trzeci wyczyszczono).

Prace pod nadzorem konserwatorskim wykonywała 7-osobowa grupa

wolontariuszy w dniach 2–16.07.2021 r. Dodatkowym efektem projektu były: broszura informująca o zakresie wykonanych prac, wykorzystanych materiałach pielęgnacyjnych i konserwujących; wystawa fotograficzna poświęcona zmianom zachodzącym na terenie cmentarza dzięki pracom wolontariuszy oraz dokumentacja filmowa z realizacji prac.

*Prace ratunkowe
po przejściu
nawałnicy
na cmentarzu
w Kołomyi*

Ratujemy cmentarze kresowe – wolontariat 2021

Towarzystwo Miłośników Kultury Kresowej

Projekt obejmował remont nagrobków i porządkowanie zniszczonych cmentarzy kresowych w Kołomyi, Starym Siole i Zimnej Wodzie na Ukrainie. Prace pod nadzorem konserwatora wykonywało 24 wolontariuszy w czasie 35 dni prac.

Prace przy nagrobku w Kołomyi

W Kołomyi na miejscowym zabytkowym cmentarzu rzymskokatolickim wycięto i usunięto zbędną zieleń (chwasty, samosiejki, drzewa zagrażające mogiłom), wydobyto z ziemi zapadnięte i przewrócone elementy kamiennych pomników i grobowców, oczyszczono odzyskane elementy, ustawiono na właściwe miejsce, odnowiono napisy, wykonano impregnację, inwentaryzację odnowionych i odkrytych mogił oraz opracowano wykaz pochówków.

W miejscowości Stare Sioło na cmentarzu rzymskokatolickim wyremontowano i uporządkowano kilkadziesiąt kolejnych mogił (grobów, pomników). Z zarośli i ziemi wydobyto kilka elementów pomnikowych, które zostały umyte i przygotowane do ustawienia w tworzonym od kilku lat lapidarium. Tutaj też naniesiono napisy na kolejnych, ustawionych tu wcześniej elementach, a wszystkie one zostały zakonserwowane chemicznie. Pozwoli to chronić je przed opadami i zanieczyszczeniami otoczenia. Na obszarze cmentarza, wolontariusze

ustawili na kamiennej podstawie i scalili, wydobyte rok wcześniej z ziemi, elementy krzyża kamiennego (piaskowiec). Po ich odmyciu i sklejeniu odmalowali istniejące inskrypcje, a całość zaimpregnowali chemicznie. Podczas prac na cmentarzu zaktualizowano inwentaryzację oraz wykaz pochówków tego cmentarza na stronie internetowej Towarzystwa.

W podlowskiej miejscowości Zimna Woda wolontariusze wykonali kolejne prace porządkowe na cmentarzu, którym opiekują się od lat. Wykonali prace remontowe przy kilku kolejnych mogiłach, w tym wylali duży fragment brakującego pokrycia betonowego na remontowanym w poprzednich latach grobowcu. Ochroni to konstrukcję przed erozją i rozpadem jej fragmentów.

Kolejne pomniki odzyskały powłoki malarskie napisów oraz warstwę impregnacji ochronnej. W kaplicy cmentarnej wolontariusze umieścili (na ścianie) odnalezione w poprzednich latach na cmentarzu i odnowione konserwatorsko tabliczki dotyczące pochówków, które

znaleźli w podłożu, a nie były „przypisane” do konkretnej mogiły. Kolejna odnaleziona w trawie tabliczka została zabrana do renowacji. Zaktualizowano inwentaryzację pochówków w celu odzwierciedlenia tego w wykazie umieszczonym na stronie internetowej Towarzystwa.

Stworzone powykonawczo opracowania opisowo-fotograficzne, relacjonujące przebieg realizacji projektu oraz przedstawiające stan remontowanych i porządkowanych obszarów, także zostały umieszczone w Internecie, na stronie Towarzystwa.

Prace inwentaryzacyjno-porządkowe i profilaktyka konserwatorska na polskich cmentarzach w Mołdawii i Nadniestrzańskiej Republice Mołdawskiej

Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”

Projekt obejmował przeprowadzenie prac inwentaryzacyjno-porządkowych oraz profilaktyki konserwatorskiej na cmentarzach w Raszkowie i Jahorliku w Nadniestrzu (Mołdawia).

W ramach projektu 15 wolontariuszy z Polski i Naddniestrza w Mołdawii wykonało następujące prace: oczyszczenie terenu cmentarzy z zieleni i śmieci; korekta danych w planie cmentarza, inwentaryzacji nagrobków i w stanie zachowania ogrodzenia w Raszkowie; inwentaryzacja pomiarowa odsłoniętych nagrobków i ogrodzenia w Jahorliku; konserwacja zachowawcza przy nagrobku

w Raszkowie; zabezpieczenie na miejscu znalezionych fragmentów nagrobków w celu wykorzystania ich w kolejnych etapach prac; wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej.

W efekcie realizacji projektu przygotowano dokumentację fotograficzną i opisową dwóch cmentarzy polskich w Naddniestrzu objętych projektem. Został w niej zawarty stan zachowania, przyczyny niszczenia, wnioski do opracowania programów prac konserwatorskich zabytków (wybrane nagrobki).

Praktykowanie idei i tradycji ruchu krajoznawczego Liceum Krzemienieckiego. Międzynarodowe warsztaty porządkowo-krajoznawcze w Krzemieńcu na Ukrainie jako element wzmacniania wspólnoty lokalnej i narodowej

Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

Cmentarz Bazyliński jest nekropolią dyrektorów, profesorów i mecenasów Liceum Krzemienieckiego.

W ramach obozu wolontariackiego (10-17.07.2021) eksplorowano także tradycję krzemienieckiego ruchu krajoznawczego, który w okresie międzywojennym ożywił społeczność nie tylko Liceum, lecz także całego miasta. Był motorem kształtowania się wspólnoty lokalnej i narodowej, opartej na umiłowaniu małej ojczyzny.

Podczas urozmaiconych warsztatów uczestnicy nabyli kompetencje

umożliwiające twórczą interpretację krzemienieckiego krajobrazu. Szczególny nacisk w czasie warsztatów położono na polskie dziedzictwo kulturowe oraz międzywojenny dorobek krzemienieckich krajoznawców.

W efekcie została opracowana dokumentacja fotograficzna działań na cmentarzu, przygotowano wystawę prezentującą wykonane przez wolontariuszy

fotografie w technice tradycyjnej. Powstał także film dokumentalny autorstwa Marcina Nalepy, przedstawiający działania projektowe. Intencją filmu była promocja projektu, Fundacji, instytucji przyznającej dotację oraz idei ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Natomiast publikacja *Półprzewodnik po Krzemieńcu* udokumentowała działania wolontariuszy w ramach projektu.

Cmentarz Bazyliński w Krzemieńcu

*Inwentaryzacja zbiorów
z kolekcji Muzeum
Polskiego w Rapperswilu*

▼ Cmentarze na Wołyniu

Partnerami projektu byli: Klub Filmowo-Fotograficzny „Focus”, Towarzystwo Krajoznawcze Krajobraz, Towarzystwo Tradycji Akademickiej, XXVII Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Czackiego w Warszawie, Towarzystwo Odrodzenia Kultury Polskiej im. J. Słowackiego w Krzemieńcu, Centrum Gier Symulacyjnych i Grywalizacji, Studenckie Koło Przewodników Beskidzkich Warszawa.

Wsparcie w inwentaryzacji zbiorów graficznych z kolekcji Muzeum Polskiego w Rapperswilu

Fundacja na rzecz Dziedzictwa Narodowego im. Józefa Piłsudskiego

Projekt zakładał wsparcie rozpoczętych zadań związanych z właściwym utrzymaniem i urządzeniem magazynów, w których znajdują się obiekty zabytkowe należące do Muzeum Polskiego w Rapperswilu, obejmował także działania porządkowe i pomocnicze przy pracach inwentaryzacyjnych zbiorów graficznych Muzeum.

Efektem realizacji projektu było: re-adaptacja i uporządkowanie trzech dotychczasowych magazynów muzealnych oraz prace porządkowe związane z przygotowaniem kolejnej partii grafik (rozproszonych obiektów) do inwentaryzacji; zinwentaryzowanie ok. 150 rycin z kolekcji Romana Umiastowskiego z Londynu;

umieszczenie zinwentaryzowanych obiektów w miejscach przeznaczonych do ich przechowywania.

Cmentarze na Ukrainie 2021 – „Kresowe stacje”

Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Łódzka

Centrum Dialogu Kostiuchnówka Chorągwi Łódzkiej ZHP po raz kolejny było organizatorem obozu wolontariackiego (1–22.08.2021) zajmującego się polskimi cmentarzami cywilnymi na Ukrainie. Pomimo ciężkich warunków pogodowych

(deszcze i burze) udało się zrealizować założone cele.

Wszystkie cmentarze zostały uprzątnięte i wykoszone. Przeprowadzono prace rekonstrukcyjne i konserwacyjne, obejmując nimi wymagające tego nagrobki (Puźniki, Kowel, Maniewiczze). Ustawiono nowe krzyże i wyznaczono zakres cmentarzy pozostających pod opieką harcerzy. Rozpoczęto również akcję zainstalowania na grobie Marii Cupryk (bohaterskiej nauczycielki z Zająćówki i Prilesnej) płyty memoratywnej mówiącej o jej zasługach. Przeprowadzona przez

harcerzy kwerenda dostarczyła nowych faktów związanych z życiem i działalnością Marii Cupryk. Dzięki tego rodzaju działaniom i osiągniętym efektom projekt stał się wyjątkową „lekcją historii” i przywrócił z kompletnego zapomnienia i niebytu do świadomości współczesnej młodzieży, zarówno polskiej jak i ukraińskiej, bohaterów sprzed dziesiątek lat.

Tegorocznymi pracami objęte zostały cmentarze i mogiły w: Kowlu, Kostiuchnówce, Maniewiczach, Tobałach, Optowej, Puźnikach, Nowosiółce Koropieckiej (Sadowe), Janowej Dolinie (Bazaltowe), Kołkach.

W związku z wyjątkowo obfitymi, jak na lato, opadami, a co za tym idzie przyspieszoną wegetacją i rozwojem roślin, harcerze rozpoczęli powtórny akcję koszenia cmentarzy, przy udziale harcerzy wołyńskich, młodzieży szkół partnerskich na Ukrainie oraz miejscowych wolontariuszy.

Praktyki terenowe przy polskich nagrobkach na cmentarzu Les Champeaux w Montmorency we Francji Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”

Projekt polegał na przeprowadzeniu praktyk terenowych i wykonaniu prac konserwatorskich przy 6 nagrobkach. Sześciu wolontariuszy z Polski i Ukrainy realizowało zadania pod nadzorem

doświadczonych konserwatorów zawodowo związanych z Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie: prof. dr hab. Janusza Smaza oraz mgr. Piotra Owczarka.

W trakcie realizacji projektu (2-13.07.2021) przeprowadzone zostały prace profilaktyczno-konserwatorskie przy nagrobkach następujących osób: Tadeusz Pajor, Jan Matyjasiak, Tadeusz Twardowski, Karol Sienkiewicz, Olga Boznańska, Leonard Jokiel.

Dodatkowo, wolontariusze przygotowali programy prac dla następujących obiektów na następne lata: Krzyż „Solidarności”, Urna Ziemi Katyńskiej, Karol Otton Kniaziewicz i Julian Ursyn Niemcewicz, Władysław Zamojski.

Uczestnikami wolontariatu byli głównie studenci polskich uczelni konserwatorskich, bądź ich stypendyści. Wolontariusze mieli okazję odwiedzić największy polski cmentarz cywilny na

terenie Francji, zapoznać się z lokalną społecznością oraz spędzić czas z wybitnej klasy specjalistami od lat zaangażowanymi w ratowanie polskich zabytków i opiekę nad dziedzictwem kulturowym.

Partnerami projektu byli: Towarzystwo Opieki nad Polskimi Pamiątkami i Grobami Historycznymi we Francji oraz Ambasada RP w Paryżu.

Historia pisana inskrypcjami nagrobkami

Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział Bolesławowiec

Członkowie Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich od wielu lat uczestniczą w akcji porządkowania polskich cmentarzy na Ukrainie. W okresie sprawozdawczym prowadzono prace na cmentarzu Janowskim we Lwowie i wiejskim cmentarzu

Prace na cmentarzu w Sieniawie k. Zbaraża

▼ Inwentaryzacja spuścizny Ludwika Flaszena w Paryżu

w Sieniawie koło Zbaraża. Wolontariusze zostali przeszkoleni w zakresie wykonywania prac porządkowych na terenach zabytkowych, w tym cmentarzach, przez Annę Kudzię – doświadczoną konserwatorkę zabytków i koordynatorkę projektu.

W ramach realizacji projektu usunięto gałęzie, konary drzew oraz zbędne zarośla, odnowiono słabo widoczne napisy na nagrobkach na obu cmentarzach. Nawiązano także współpracę nie tylko z miejscową ludnością, lecz także z Towarzystwem Miłośników Dziedzictwa Kultury Polskiej „Zabytek” ze Lwowa, którego członkowie m.in. dostarczyli sprzęt do pracy i zorganizowali wolontariuszom czas wolny we Lwowie.

Projekt realizowało 13 wolontariuszy w okresie 3–17 lipca 2021 r. W Sieniawie do wolontariuszy dołączyło ok. 40 mieszkańców Sieniawy i Zbaraża.

Scalenie spuścizny Ludwika Flaszena Instytut im. Jerzego Grotowskiego

Głównym celem projektu było scalenie rozproszonych części spuścizny Ludwika

Flaszena, który od 1984 r. mieszkał na stałe w Paryżu. Znajdują się tam archiwalia będące efektem działalności pisarza i krytyka na emigracji (m.in. książki, rękopisy, fotografie, materiały wideo). Po jego śmierci, na podstawie aktu darowizny, całość materiałów została przekazana Instytutowi Grotowskiego, który obecnie dysponuje już księgozbiorem polskim twórcy, przechowywanym w Czytelnicy i Archiwum. Biblioteka stanowi jedyny w swoim rodzaju portret intelektualny współtwórcy Teatru Laboratorium, daje również obraz jego wszechstronnych i głębokich poszukiwań.

W ramach projektu archiwalia paryskie zostały uporządkowane, sprowadzone do Polski i zinwentaryzowane. Opracowanie całości spuścizny pozwala teraz na analizę warsztatu badawczego jednego z najwybitniejszych krytyków teatralnych, materiały te przyczyniają się też do dalszego badania zjawisk zachodzących w teatrze XX i XXI w. Stają się punktem wyjścia do dalszych projektów edukacyjnych.

Z okazji pierwszej rocznicy śmierci Ludwika Flaszena, Instytut wraz z partnerami zorganizował we Wrocławiu wydarzenia towarzyszące projektowi. Dzięki temu możliwe było upowszechnianie wiedzy o priorytetowych założeniach projektu i jego poszczególnych etapach realizacji.

Zarządzanie programem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”

Od 2020 r. Instytut Polonika jest instytucją zarządzającą programem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”. W ramach tej funkcji przeprowadzono procedurę konkursową i odwoławczą, w wyniku której podpisano 65 umów na realizację projektów.

W 2021 r. Instytut przeprowadził 73 komisje konserwatorskie kontrolujące przebieg oraz odbierające prace. Obejmowały one projekty realizowane na Ukrainie: we Lwowie, Czerniowcach, Tywrowie, Żółkwi, Drohobyczu, Mościskach, Husa-

rowie, Ołyce, Rawie Ruskiej, Kamieńcu Podolskim, Stryju, Iwano-Frankiwsku, Podkamieniu, Sąsiadowicach, Starej Soli, Dublinach, Pomorzanach, Tadaniach, Hruszowie, Horodence, Bołszowcach, Zbarażu, Krzemieńcu, Kutach, Kiwercach, Berdyczowie oraz w Wilnie (Litwa), Kahlenbergu (Wiedeń, Austria), Rapperswilu (Szwajcaria), Kiszyniowie, Raszkowie i Jahorliku (Mołdawia). Rozpoczęto także weryfikację nadesłanych raportów końcowych projektów realizowanych w roku 2021 oraz przeprowadzono nabór wniosków do programu na 2022 rok.

Program MKiDN

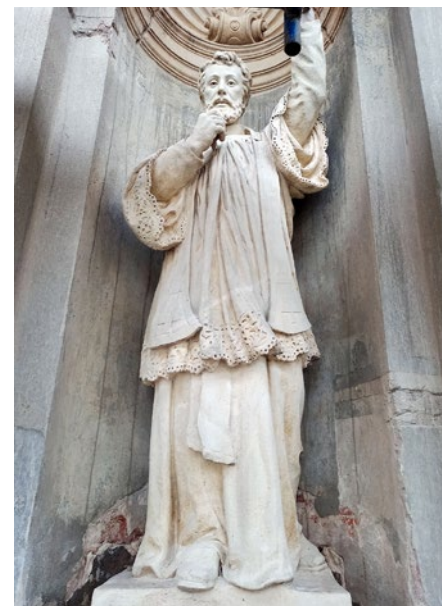
W ramach programu „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” Instytut nadzorował realizację następujących projektów.

Ratunkowe prace konserwatorskie w d. kościele jezuitów pw. Świętych Piotra i Pawła we Lwowie. Etap IX

Stowarzyszenie na rzecz ochrony dziedzictwa kultury KON-FEDERACJA

Tegoroczny etap projektu polegał na wykonaniu ratunkowych prac konserwatorskich na fasadzie kościoła pw. św. Piotra i Pawła we Lwowie. W realizacji wzięli udział specjaliści konserwacji Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i Lwowie.

W efekcie poprawiony został stan zachowania dawnego kościoła jezuitów we Lwowie. Świątynia przez ponad pół

*Element fasady d. kościoła jezuitów
we Lwowie (ob. greckokatolicka świątynia
garnizonowa), rzeźba św. Ignacego Loyoli*

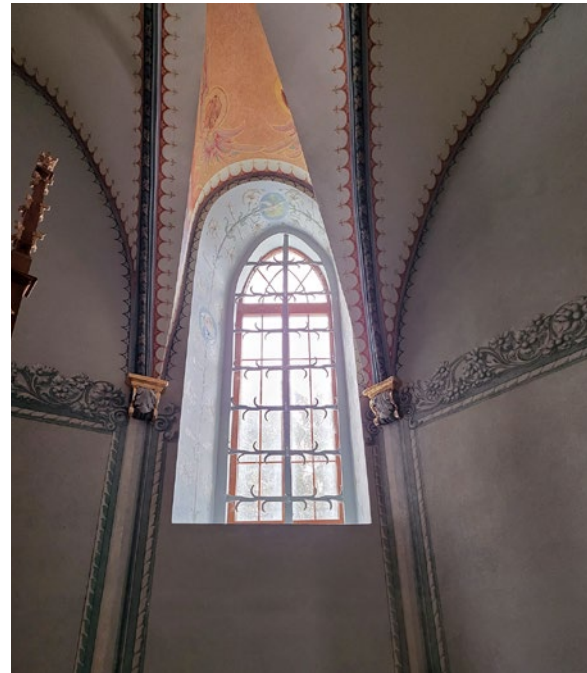

Element fasady d. kościoła jezuitów we Lwowie, rzeźba św. Stanisława Kostki

dekady pozostawała niedostępna. Wykorzystywano ją jako magazyn zbiorów Ossolineum. Od czasów drugiej wojny światowej nie przeprowadzono w niej żadnych prac remontowo-konserwatorskich, przez co stan jej zachowania konsekwentnie się pogarszał. Dotyczyło to nie tylko polichromii, które przez lata pozostawały w katastrofalnym stanie, lecz także niektórych elementów wyposażenia, fasady z tynkami i kamiennymi detalami rzeźbiarskimi. Dzięki zastosowaniu natychmiastowych i przemyślanych działań konserwatorskich zapobieżono zupełnej degradacji obiektu.

Tegoroczne prace objęły bogato rzeźbione elementy detalu kamiennego XVII-wiecznej fasady kościoła oraz rzeźby autorstwa architekta Giacomo Briano. Wykonano wstępne oczyszczenie powierzchni pod ciśnieniem metodą termopary; doczyszczono powierzchnię kamienia i zdezynfekowano ją z mikroorganizmów; usunięto wadliwe uzupełnienia; usunięto nieprawidłowo

Polichromie w kościele pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Mościskach

dobrane i wklejone taszle; wykonano: odsolenia poszczególnych elementów metodą migracji, impregnację wzmacniającą strukturę kamienia, iniekcję i klejenia spękanych oraz odspojonych fragmentów kamienia; uzupełniono poszczególne elementy poprzez taszlowanie; zrekonstruowano brakujące elementy detalu kamiennego; uzupełniono ubytki barwionymi masami sztucznego kamienia oraz wykonano spoiny pomiędzy ciosami oraz dodatkowo wykonano wzmocnienia i zabezpieczenia.

Prace konserwatorskie w kościele pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Mościskach. Etap IV

Stowarzyszenie na rzecz ochrony dziedzictwa kultury KON-FEDERACJA

Kościół pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela należy do najstarszej parafii Mościska w dawnej archidiecezji przemyskiej. Parafia należała do tej diecezji do roku

1991. Powstała w 1404 r., uposażona przez Władysława Jagiełłę. Obecny kształt kościoła otrzymał pod koniec XVI w. Ostatnia zidentyfikowana dekoracja malarska, autorstwa Juliana Kruczewskiego, zdobiła całe wnętrza świątyni i pochodziła z 1902 r.

Projekt polegał na kontynuacji prac konserwatorskich w kaplicy Matki Bożej Częstochowskiej w kościele pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Mościskach. W trakcie badań sondażowych kaplicy z XVII w. odkryto iluzjonistyczne malowidła ścienne. Pokrywają one ściany oraz sklepienie kaplicy. Znajdowały się pod kilkoma warstwami pobiał. Zły stan obiektu (zawilgocone i zagrzybiałe ściany w dolnych partiach) sprawił, że ingerencja konserwatorska była pilnie potrzebna. Ich głównym celem było przywrócenie malowidłom oraz tynkom odpowiednich technicznych warunków funkcjonowania i optymalnych estetycznych walorów.

Cmentarz Łyczakowski, w centralnej części nagrobek Anastazji Dzieduszyckiej z domu Mier

Metody ich konserwacji dobrano na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Proces konserwacji kaplicy, dzięki finansowaniu MKiDN, trwa już od 2018 r. W roku bieżącym dokończono konserwację estetyczną oraz rekonstrukcję brakujących elementów dekoracji malarskiej na dwóch ścianach kaplicy, wschodniej i zachodniej. Łaty cementowe zostały wymienione na szeroko porowe tynki wapienno-piaskowe.

Prace zrealizowano przy udziale międzynarodowego zespołu konserwatorów oraz w miarę możliwości studentów

konserwacji Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i we Lwowie. Projekt umożliwił wymianę doświadczeń i promocję polskiej szkoły konserwatorskiej.

Renowacja nagrobków rodziny Dzieduszyckich na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie

Związek Rodowy Dzieduszyckich herbu Sas

Celem projektu było przeprowadzenie prac konserwatorskich dwóch XIX-wiecznych nagrobków, które zlokalizowane są na cmentarzu Łyczakowskim (w różnych jego częściach). Obiekty zostały wybrane po wnikliwej analizie stanu zachowania i walorów artystycznych.

Nagrobek z obeliskiem (kwatery 10) to grób Anastazji Dzieduszyckiej z domu Mier (1781-1845), córki kasztelana inflanckiego Jana i Marii Anny z Tarnowskich. Nagrobek znajduje się w najstarszej części cmentarza, tuż przy bardzo uczęszczanej alejce.

Grób jest niewielki w formie, o ciekawej kompozycji. Obelisk osadzony na

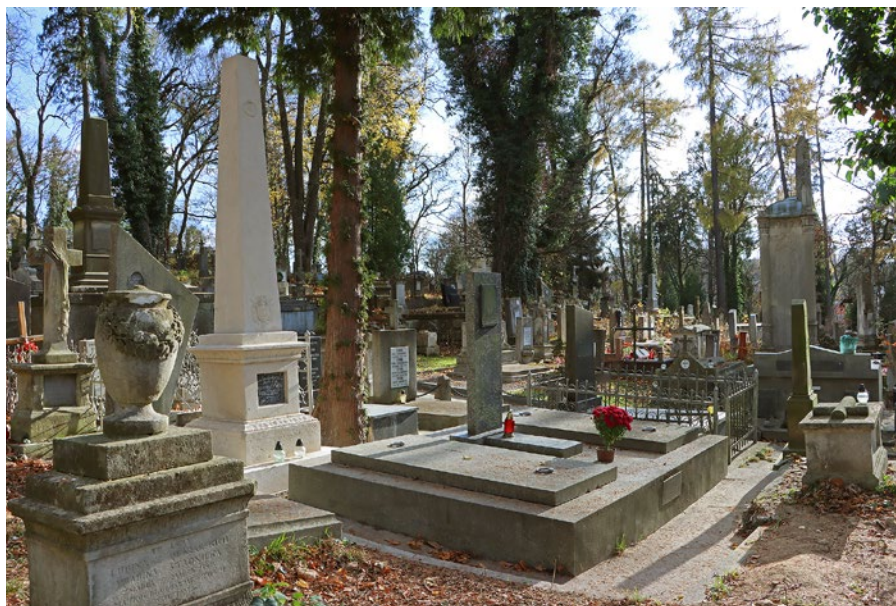
prostopadłościennym cokole, zwieńczonym gzymsem z ornamentem roślinnym. Ten sam ornament powtarza się również na gzymisie dolnym, będącym podstawą cokołu. Od frontu cokołu znajduje się niewielka płyta z marmuru o szarobłękitnym odcieniu, z finezyjnie rytymi inskrypcjami. Na obelisku od frontu, w dolnej jego części, widoczny jest relief herbowy, z tyłu znajduje się relief z panopliami. Natomiast na zwężającej się ku szczytowi płaszczyźnie – relief z pszczołą.

Wykonane prace konserwatorskie pozwoliły na przywrócenie wartości artystycznych oraz estetycznych nagrobka. Przywrócona została także wartość historyczna i symboliczna poprzez uczytelnienie tablicy inskrypcyjnej i oczyszczenie z nawarstwień reliefów herbowych.

Nagrobek z granitu (kwatery 13) – pochowani: Kazimierz i Róża Dzieduszyccy z synami Adamem i Stanisławem. Kazimierz (1812-1885), syn Andrzeja i Antoniny z Gromnickich, był uczestnikiem powstania listopadowego. W 1835 r. ożenił się z Różą z Matkowskich-Boguszewiczów (1806-1866). Był posłem do Sejmu Krajowego Galicyjskiego i do wiedeńskiej Rady Państwa; członkiem Rady Nadzorczej Galicyjskiego Banku Hipotecznego oraz Rady Zawiadowczej Kolei.

Grób znajduje się przy głównej alei cmentarza, prowadzącej na cmentarz Orłąt Lwowskich, na rozstaju kilku alejek i ma dużą powierzchnię. Wykonany został w stylu modernizmu, Zbudowany z dwóch granitowych, prostopadłościennych płyt w jasnoszarym odcieniu, ułożonych obok siebie, które tworzą prostą bryłę i formę. Całość osadzona jest na cokole piaskowcowym z wtórnymi uzupełnieniami z betonu.

W ramach prac konserwatorskich usunięto szkodliwe efekty działania

*Jakub Warchałowski z robotnikami,
ok. 1883 r. Na dole: główny dzwon polskiego
kościółka na Kahlenbergu w Wiedniu*

czynników zewnętrznych, usunięto narwarstwienia, które zmieniły wygląd grobu i zafałszowały jego prawdziwą kolorystykę naturalnego kamienia.

Rewaloryzacja głównego dzwonu polskiego kościoła na Kahlenbergu w Wiedniu

Fundacja na Rzecz Polskiego Narodowego Sanktuarium na Kahlenbergu

Efektom realizacji projektu jest renowacja historycznego dzwonu kościoła pw. św. Józefa na Kahlenbergu w Wiedniu. Znaczące sakralnie i historycznie polskie sanktuarium narodowe kojarzone jest przede wszystkim z odsieczą wiedeńską. Jest też miejscem obchodów ważnych dla Polski rocznic oraz upamiętnienia

polskich ofiar obozów koncentracyjnych Mauthausen-Gusen. Ze względu na swoje położenie – z góry Kalenberg rozciąga się piękny widok na centrum Wiednia – kościół jest licznie odwiedzany zarówno przez wiedeńczyków, jak i turystów z całego świata.

Dzwon został odlany w roku 1713 przez cesarskiego ludwisarza Leopolda Halila na zamówienie opactwa kamedulskiego na Kahlenbergu, przetrwał, jako jedyny dzwon kościoła. Waży 650 kg i ma 102 cm średnicy. Stanowi szczególnie istotny przykład barokowej sztuki ludwisarskiej Wiednia.

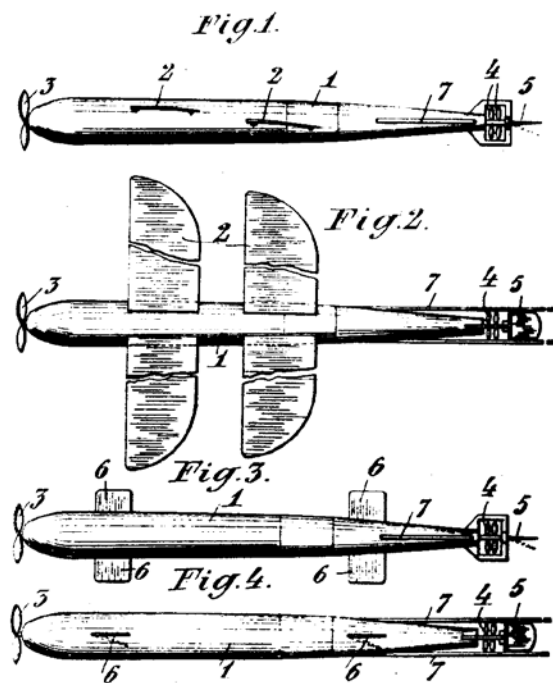
W czasie użytkowania wystąpiły pęknięcia na żebrze dzwonu. Z wykorzystaniem dźwigu samojezdnego wykonano demontaż, a następnie wydobyto dzwon z wieży kościelnej wraz ze stalowym jarzmem i armaturą. Następnie w firmie spawalniczej wykonano renowację poprzez spaw pionowy i poziomy pęknięcia, łącznie ze spawaniem miejsca wybitego od wewnątrz (zachowano pierwotną grubość ścianki, co powinno zachować również oryginalną tonację), wykonano

nowe jarzmo dębowe i serce dzwonu. Prace te wykonano zgodnie z kanonami dawnej sztuki ludwisarskiej, co zapewnia świetne brzmienie. Po wykonaniu prac dzwon ponownie zamontowano na wieży kościelnej.

Śladami rodu Warchałowskich – pionierów przemysłu i techniki w Austrii

Fundacja Otwartego Muzeum Techniki

Efektom projektu jest publikacja monografii poświęconej znaczeniu trzech pokoleń rodu Warchałowskich w rozwój przemysłu i techniki Austrii. Monografia przywołuje dzieła kultury niosące zapis działalności rodu i funkcjonujące w krajobrazach kulturowych Wiednia i Wiener Neustadt. Spuścizna Warchałowskich jest niemalże nieznana, zarówno w Polsce, jak i Austrii. Książka upowszechnia znajomość dorobku Warchałowskich oraz stanowi bazę dla aktywnej ochrony i popularyzacji dorobku kulturowego emigracji polskiej. Ponadto projekt uzupełniły dwa wykłady dot. tej problematyki (6 sesji).

Plany techniczne
J. Warchałowskiego

▼ Efekt prac zabezpieczających
mury kościoła pw. św. Michała
Archanioła w Rawie Ruskiej

Monografia opowiada o wkładzie Jakuba Warchałowskiego w rozwój techniki Austrii, w latach 50. XIX w. pioniera budowy maszyn do szycia w Europie, w latach 80. silników gazowych, w latach 90. spalinowych oraz jego synów Karola Adolfa, przybranego Józefa i najstarszego Augusta, w latach 90. XIX w. nazywanych twórcami „imperium” przemysłowego, działających u progu Wielkiej Wojny. Zakład Warchałowskich zatrudniał 2300 robotników i urzędników. Rozwijał produkcję silników Diesla, maszyn i urządzeń dla piekarnictwa, wojskowych kuchni polowych, maszyn rolniczych, parowozów oraz produkcję zbrojeniową. Był największym prywatnym zakładem tej branży w Austrii.

W 1910 r. Warchałowski stworzył Autoplanwerke, pierwszą wytwórnię lotniczą w Austrii, w której konstruktorem był Adolf, twórca 11 typów samolotu. Obok Igo Etricha Warchałowscy odegrali rolę

pionierów lotnictwa silnikowego Austrii. August był też pionierem przemysłu chłodniczego, a jego działalność z powodzeniem do 1984 r. kontynuowali jego synowie Viktor i Rudolf.

Publikacja wypełnia lukę w prowadzonych badaniach – dotychczas nie ukazała się żadna monografia. Powstała na podstawie bogatej bazy źródłowej: czasopiśmiennictwo techniczne Austrii, Niemiec, Francji, Rosji, katalogi wystaw światowych 1862 i 1874 r., prasa codzienna Wiednia i Wiener Neustadt, zbiory Archiwum Lotniczego w i Muzeum Techniki w Wiedniu, a zwłaszcza dotychczas niedostępne archiwalia rodzinne i zakładów Augusta Warchałowskiego i jego synów w 1984 r., relacje Świadców Historii - Viktora i Rudolfa, źródła pozostające w rękę Petera Warchałowskiego.

Warchałowscy byli wielokrotnie honorowani najwyższymi wyróżnieniami monarchii i republiki Austrii, Adolfowi

dedykowano również ulicę (Warchałowskigasse). Poza kwerendami uzupełniającymi, z uwagi na pandemię prowadzonymi drogą korespondencyjną (zwłaszcza w zbiorach Urzędu Patentowego Austrii i archiwum m. Wiener Neustadt), przeprowadzone zostały konsultacje (korespondencyjne) z historykami Austrii i Czech, niezbędne dla właściwego rozłożenia akcentów książki.

Popularyzując dorobek Warchałowskich, Fundacja zorganizowała dwa wykłady w Polsce. Przedstawiono dorobek Warchałowskich na szerszym tle wynalazczości emigracji polskiej XIX stulecia.

Roboty zabezpieczające mury kościoła pw. św. Michała Archanioła w Rawie Ruskiej w Ukrainie

Fundacja Semper Fidelis na rzecz
Archidiecezji Lwowskiej

Kościół pw. Świętego Michała Archanioła został wybudowany w Rawie Ruskiej w stylu barokowym w XVIII w. W 1738 r. został konsekrowany i oddany pod opiekę św. Michała. Swoją funkcję świątynia pełniła do roku 1941, gdy na te tereny wtargnęły niemieckie wojska. Wówczas

Fasada kościoła pw. Trójcy
Przenajświętszej w Pomorzanach

▼ Plakat V Międzynarodowego
Kongresu Naukowego „Stan badań nad
wielokulturowym dziedzictwem dawnej
Rzeczypospolitej”

budowla była wykorzystywana jak maga-
zyn produktów i różnych towarów.

Zadanie polegało na realizacji kolej-
nego etapu renowacji zabytkowego pol-
skiego kościoła. Program prac zakładał
wykonanie prac studyjnych, przygoto-
wanie ekspertyzy i prac oraz wykonanie
robót budowlanych.

W ramach realizacji projektu przy-
gotowano projekt muru oporowego
z kosztorysem, którego celem było
zabezpieczenie napływu wód z dro-
gi. Opracowano także ekspertyzę w za-
kresie zasolenia i zawilgocenia murów
kościoła. W ramach robót ziemnych
wykonano wykop po stronie wschodniej
zakrystii i kościoła w celu ułożenia kana-
lizacji deszczowej. Następnie ukształto-
wano skarpę i usunięto nadwyżki ziemi.
W celu łatwiejszego odprowadzania wód
opadowych wykonano kanalizację desz-
czową wraz ze studzienkami rewizyjnymi.

**Zorganizowanie V Międzynarodowego
Kongresu Naukowego „Stan badań nad
wielokulturowym dziedzictwem dawnej
Rzeczypospolitej”**

**Instytut Badań nad Dziedzictwem
Kulturowym Europy**

Kongres jest cyklicznym wydarzeniem
realizowanym pod patronatem Ministra
Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
Celem zadania było zorganizowanie de-
baty i wywołanie wymiany opinii i po-
glądów specjalistów różnych dziedzin

i specjalności, ale zajmujących się tą samą
problematyką, tj. dziedzictwem wielokul-
turowym znajdującym się obecnie poza
granicami naszego kraju.

W tegorocznej edycji spotkań nauko-
wych udział wzięli uczeni reprezentujący
różne dziedziny nauki (architektura, hi-
storia sztuki, historia, archiwistyka, in-
wentaryzatorzy zabytków itd.). W trakcie
obrad prezentowali oni własny dorobek
badawczy z zakresu dziedzictwa dawnej
Rzeczypospolitej poza granicami współ-
czesnej Polski.

V Międzynarodowy Kongres
Stan badań
nad wielokulturowym dziedzictwem
dawnej Rzeczypospolitej
Białystok
29 września 2021 r.
(środa)

HONOROWY PATRONAT
Minister Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu • Minister Edukacji i Nauki • Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych

**Projekt budowlano-konserwatorski
konstrukcji i konserwacji elewacji
kościół Trójcy Przenajświętszej
w Pomorzanach**

**Fundacja Ochrony Zabytków
„Pro Monumentis Republica”**

Parafia, a tym samym kościół istniały
w Pomorzanach już w roku 1483. Była to
świątynia drewniana, która uległa pożarowi
w 1674 roku w wyniku najazdów tatarskich.
Na rozkaz Jana III Sobieskiego
rozpoczęto budowę nowego drewnianego

kościół, który król wyposażył w ozdoby z chorągwi tureckich zdobytych pod Chocimiem oraz dzwon odlany z armat – ten zachował się w obecnym kościele do dziś.

Jednocześnie król polecił budowę nowego, murowanego kościoła. Rozpoczęto prace fundamentowe, wypalanie wapna i dostarczanie kamieni na ściany kościoła. Budowę wstrzymano w 1696 r. po śmierci Jana III i powrócono do niej w 1748 r., by w 1819 r. świątynia mogła być konsekrowana.

Kościół został zbudowany na planie krzyża łacińskiego, którego ramiona tworzą dwunawowe prezbiterium i jednonawowe prezbiterium z trójkątną absydą i transeptem, w którym umieszczono dwie kaplice – św. Józefa i Niepokalanego Poczęcia Marii Panny. Kościół nakrywa dwuspadowy dach z sygnaturką.

Realizacja zadania polegała na wykonaniu projektu budowlano-konserwatorskiego wzmocnienia konstrukcji elewacji wraz z konserwacją detali kamiennych w kościele. W ramach prac przeprowadzono inwentaryzację, opracowano projekt budowlany i wykonano konstrukcyjną ocenę stanu technicznego elewacji i jej detali. Uzyskano także konserwatorską opinię stanu zachowania konstrukcyjnych elewacji z detalami i pobraniem próbek ich zasolenia oraz opracowano program prac

budowlano-konserwatorskich. Otrzymane dane pozwolą na rzeczywiste zwymiarowanie ścian elewacyjnych, detali i wykonanie kosztorysu inwestorskiego.

Projekt budowlano-konserwatorski remontu więzby dachowej i pokrycia dachu kościoła Trójcy Przenajświętszej w Pomorzanach

Fundacja Ochrony Zabytków „Pro Monumentis Republica”

Parafia, a tym samym kościół istniał w Pomorzanach już w roku 1483. Była to świątynia drewniana, która uległa pożarowi w 1674 roku w wyniku najazdów tatarskich. Na rozkaz Jana III Sobieskiego rozpoczęto budowę nowego drewnianego kościoła Jan III wyposażył go w ozdoby z chorągwi tureckich zdobytych pod Chocimiem oraz dzwon odlany z armat. Dzwon zachował się w obecnym kościele do dziś. Jednocześnie Król polecił budowę nowego, murowanego kościoła. Rozpoczęto prace fundamentowe, wypalanie wapna i dostarczanie kamieni na ściany kościoła. Budowę wstrzymano w 1696 roku po śmierci króla. Powrócono do niej w 1748 roku wykonując kamienne ściany

ze sklepieniami, dach i wstawiając okna. Świątynia została konsekrowana w 1819 roku. Kościół, nakryty dwuspadowym dachem z sygnaturką, jest zbudowany na planie krzyża łacińskiego, którego ramiona tworzą dwunawowe prezbiterium i jednonawowe prezbiterium z trójkątną absydą i transeptem, w którym umieszczono kaplice św. Józefa i kaplicę Niepokalanego Poczęcia Marii Panny. .

Zadanie dotyczyło wykonania projektu-budowlanego i konserwatorskiego więzby dachowej i wymiany pokrycia dachu na kościele w Pomorzanach.

Przeprowadzono inwentaryzację konstrukcji więzby i sygnaturki, przygotowano projekt budowlany i konstrukcyjną ocenę stanu technicznego więzby i pokrycia dachu. Otrzymano także konserwatorską opinię stanu zachowania konstrukcyjnych elementów dachu wraz z pobraniem próbek porażenia biologicznego konstrukcji oraz programem prac budowlano-konserwatorskich.

Wszystkie te dane projektowe będą stanowiły podstawę do rzeczywistego zwymiarowania konstrukcji i wykonania kosztorysu inwestorskiego.

Fasada kościoła pw. św. Anny
w Sasiadowicach

Projekt budowlano-konserwatorski remontu elewacji i zabezpieczenia fresków kościoła pw. św. Anny w Sasiadowicach

Fundacja Ochrony Zabytków
„Pro Monumentis Republica”

Początki parafii sasiadowickiej sięgają 1589 r. i związane są z legendą o wyoraniu przez okolicznego rolnika z ziemi płaskorzeźby św. Anny Samotrzeciej. Była to złożona płaskorzeźba z wizerunkiem św. Anny Samotrzeciej i Dzieciątka Jezus. W roku 1946 płaskorzeźbę przewieziono do klasztoru Karmelitów na „Piasku” w Krakowie. Rolnik zaniósł swoje znalezisko do właścicieli ziemskich Herburtów, którzy w tymże roku wybudowali dla płaskorzeźby kaplicę drewnianą, a następnie w 1591 r. kościół murowany.

23 lipca 1603 r. przybyli do Sasiadowic z Krakowa Karmelici. Objęli oni opieką kościół pw. św. Anny wraz z figurą śpiącą łaskami. W 1613 r. dobudowano do kościoła i klasztoru mur obronny z czterema wieżami, z których jedna pełni obecnie

rolę dzwonnicy. Karmelici przebywali w Sasiadowicach do 1946 r., kiedy to zostali zmuszeni przez władze sowieckie do opuszczenia kościoła i klasztoru. Budynki te zamieniono na szkołę podoficerską, a następnie na magazyn nawozów. Wspólnota rzymskokatolicka odzyskała te obiekty w 1989 r. i od razu przystąpiła do ich odbudowy. Jednakże 3 lutego 2010 r. dach kościoła uległ pożarowi, ale został natychmiastowo odbudowany. W 2011 r. powrócili do Sasiadowic Karmelici, a w 2013 r. powróciła kopia płaskorzeźby św. Anny Samotrzeciej. 24 lipca 2016 r. kościół został ponownie erygowany do roli sanktuarium św. Anny Samotrzeciej.

Wyposażenie kościoła było barokowe. Znajduje się tutaj osiem ołtarzy, m.in. św. Jana Chrzciciela, Chrystusa ukrzyżowanego i św. Antoniego. Nawę główną zdobi ołtarz z płaskorzeźbą św. Anny Samotrzeciej, za którą jest chór zakonny posiadający własny ołtarz.

Zadanie dotyczyło wykonania projektu budowlano-konserwatorskiego elewacji

kościół pw. św. Anny w Sasiadowicach wraz z projektem konserwatorskiego zabezpieczenia ścian, sufitu i kolumn polichromii kaplicy wschodniej.

Projekt realizowali specjaliści z branży budowlanej (architektonicznej i konstrukcyjnej), konserwatorskiej oraz historyk. Wykonany został projekt budowlano-konserwatorski świątyni wraz ze szczegółowymi programami prac konserwatorskich. Było to możliwe dzięki etapowemu przeprowadzeniu inwentaryzacji pomiarowo-rysunkowej, badań historycznych, badań konserwatorskich oraz opracowaniu ekspertyzy konstrukcyjnej, koncepcyjnego projektu architektoniczno-konserwatorskiego i projektu budowlanego zarówno dla substancji zabytkowej kościoła, jak i elementów jego wystroju architektonicznego i malarskiego.

Digitalizacja zbiorów archiwalnych Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce – „Kolekcje Lednickich”

Fundacja na rzecz Dziedzictwa Narodowego
imienia Józefa Piłsudskiego

Kolekcje archiwalne Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce (PIN) mają przeszło 80 metrów bieżących i ze względu na ich rozległość i organiczne zasoby Instytutu proces digitalizacji jest wieloetapowy i długi. Dotychczas, od 2016 r. część tych kolekcji (ok. 3,5 mb kolekcji Wacława Lednickiego) dzięki środkom z dotacji MKiDN została zdigitalizowana i jest dostępna online.

Celem zadania było dokończenie digitalizacji kolekcji Lednickich. W efekcie zdigitalizowano ok. 2,8 mb (ok. 7200 stron) archiwów z kolekcji Aleksandra i Wacława Lednickich.

Pierwsza kolekcja pokrywa okres 1881-1962 i zawiera 74 foldery tematyczne (ok. 3200 dokumentów), druga z okresu 1936-1967 zawiera 342 foldery (ok. 9000 dokumentów). Jest to m.in. korespondencja osobista Wacława Lednickiego (1900-1932), kserokopie artykułów i esejów Lednickiego publikowanych w Rosji i gazetach polskich (1905-1906), maszynopisy przemówień i memorandów (1905-1906) oraz dziennik Rosyjskie więzienie (1906). Są także materiały polityczne dotyczące rosyjskiej Dumy Państwowej (1905-1917), Partii Konstytucyjno-Demokratycznej (kadetów) (1905-1916), rosyjskiego ruchu federalistycznego i Partii Postępowo Demokratycznej (SPD) (1904), Rządu Tymczasowego Rosji, w tym oficjalny dekret podpisany przez premiera Aleksandra Kiereńskiego z 1917 r., Królestwo Polskie i Polski Komitet Narodowy o utworzeniu niepodległego państwa polskiego. Wśród materiałów są kserokopie dokumentów British Public Records Office dotyczących Polski i stosunków rosyjsko-polskich (1905-1918) oraz dokumenty konsulatów francuskich w Warszawie, Moskwie i Sankt Petersburgu do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Francji w sprawie stosunków polsko-rosyjskich (1904-1910).

Digitalizacja zespołu „Komitet Narodowy Amerykanów Polskiego Pochodzenia” w Instytucie Piłsudskiego w Ameryce

Fundacja na rzecz Dziedzictwa Narodowego im. Józefa Piłsudskiego

Komitet Narodowy Amerykanów Polskiego Pochodzenia posiadał liczne biura i placówki na terenie stanu Nowy Jork i poza jego obrębem. Głównymi celami organizacji były m.in.: udział Amerykanów pochodzenia polskiego w wysiłku wojennym USA, obrona i zachowanie suwerenności i nienaruszalności państwa polskiego, szkolenie Amerykanów polskiego pochodzenia do udziału w odbudowie Polski i Europy, uświadamianie społeczeństwa amerykańskiego o historycznej roli państwa polskiego, opracowywanie planów i projektów mających na celu pomoc Polsce po zakończeniu wojny. Środowisko KNAPP występowało przeciw Rządowi RP na Uchodźstwie – reprezentowanemu przez premierów Władysława Sikorskiego i Stanisława Mikołajczyka – w kwestii polityki wobec ZSRR i naiwności wobec polityki aliantów zachodnich.

Głównym osiągnięciem KNAPP było doprowadzenie do konsolidacji środowisk emigracji polskiej w USA

i w konsekwencji utworzenie Kongresu Polonii Amerykańskiej. Jego delegaci brali jeszcze udział w konferencji założycielskiej ONZ w San Francisco w roku 1945. Środowisko KNAPP utworzyło Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce i po zakończeniu wojny prowadziło działalność naukową, wydawniczą i oświatową. KNAPP został rozwiązany w roku 1959, a jego kolekcja nie była dotychczas opracowywana.

Celem zadania była digitalizacja i publiczne udostępnienie archiwum zespołu archiwalnego Komitetu Narodowego Amerykanów Polskiego Pochodzenia (KNAPP), organizacji piłsudczykowskiej w Stanach Zjednoczonych z siedzibą w Nowym Jorku. Komitet działał w latach 1942-1959. Kolekcja liczy 290 jednostek archiwalnych i obejmuje dokumentację wytworzoną w okresie 1942-1965. W ramach zadania zostało zdigitalizowanych co najmniej 1250 stron z tego cennego archiwum.

W procesie digitalizacji wykorzystano m.in. praktyki stosowane w Metropolitan New York Library. Obejmował on: skanowanie stron w wysokiej rozdzielczości, tworząc oryginały cyfrowe; wyodrębnianie jednostek (dokumentów) i zbieranie metadanych ich dotyczących,

Certyfikat członkostwa Kongresu Polonii Amerykańskiej zdigitalizowany w Instytucie Piłsudskiego w Ameryce

ze szczególnym uwzględnieniem osób, miejsc i dat; opracowanie i przygotowanie danych do publikacji na stronie internetowej; kontrolę jakości, nadzór nad procesem i pracownikami, opiekę nad oprogramowaniem i sprzętem.

Prace konserwatorskie witraża „Matka Boża Królowa Aniołów” w Lwowskiej Katedrze Obrządku Łacińskiego. Etap IV Stowarzyszenie Oświaty i Kultury Polskiej

Witraż „Matka Boża Królowa Aniołów”, który znajduje się w oknie nad chórem katedry łacińskiej, jest poświęcony Matce Bożej patronce katedry i archidiecezji lwowskiej. Jest to największy witraż w katedrze o wymiarach 14 m x 3 m. Jego górna część ma kształt rozety z wpisanym pośrodku krzyżem. W centrum krzyża znajduje się monogram Matki Bożej, a w jego ramionach – główki aniołów z purpurowymi skrzydełkami. Centralną część witraża zajmuje postać Maryi ubranej w błękitny płaszcz w otoczeniu aniołów i świętych. Stopy Bogurodzicy dotykają półksiężyca, obok klęczą aniołowie trzymający koronę (po lewej stronie) i berło (po prawej). Poniżej znajduje się figura anioła w zielonym płaszczu, który trzyma w ręku wstęgę z napisem. Dolną część witraża tworzą ujęte w gotyckie ornamenty herby Polski i Litwy.

Celem zadania była kontynuacja prac konserwatorskich przy witrażu „Matka

Boża Królowa Aniołów”, który został zaprojektowany w 1895 r. przez Teodora Axentowicza i znajduje się w oknie chóru muzycznego Bazyliki Metropolitalnej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Lwowie. Ze względu na rozmiar witraża (66 pól) prace konserwatorskie zostały zaplanowane na kilka sezonów i trwają nieprzerwanie od 2018 r.

W ramach czwartego etapu działań wykonano kompleksową konserwację 20% witraża polegającą na przywróceniu jego właściwych parametrów technicznych oraz walorów estetycznych. Uczyniono to poprzez oczyszczenie poszczególnych pól witraża z luźnych

▼ Fragment witraża „Matka Boża Królowa Aniołów” w katedrze łacińskiej we Lwowie

osadów, wykonanie odcisków pól; rozłożenie kwater witrażowych; czyszczenie poszczególnych szkielek, mycie oraz płukanie; usunięcie żywic i innych pozostałości po klejeniach wykonanych podczas poprzednich prac; szkliwienie wszystkich szkielek; retusz malatury (punktowanie) i wypał; wykonanie brakujących elementów; wymianę niewłaściwych uzupełnień; klejenie spękań w szkiele; składanie podanych konserwacji szkielek w nowy profil ołowiany odpowiadający szerokości pierwotnemu; lutowanie profilu cyną LC 60; kitowanie kwater płynnym kitem oraz wiórkowanie.

Prace konserwatorskie na cmentarzu Janowskim we Lwowie

Fundacja Dziedzictwo Kresowe im. Orłąt Lwowskich

Celem projektu była kontynuacja prac konserwatorskich na cmentarzu Janowskim we Lwowie, które zostały rozpoczęte w 2018 r. z dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dzięki tym działaniom przywrócone zostały wartości artystyczne, historyczne oraz symboliczne tego miejsca, a zapomniane przez wieki lat cmentarz odzyskuje swoją świetność.

W 2021 r. przeprowadzono jeszcze konserwację pięciu kolejnych grobów. Były to nagrobki znajdujące się przy głównych alejach: Władysława Ryznerskiego – kapitana armii austro-węgierskiej; rodziny Zajązkowskich z jedną

Figura Matki Bożej na cmentarzu Janowskim we Lwowie

► *Polichromie w kościele pw. św. Antoniego we Lwowie*

z niewielu zachowanych figur Matki Bożej; wapienny nagrobek z dekoracją art déco w zakresie technicznym; modernistyczny nagrobek Maurycego Rolińskiego oraz nagrobek artysty ukraińskiego Modesta Sosienki.

Wykonane prace konserwatorskie przyczyniły się do przywracania pamięci o cmentarzu zarówno na mapie historycznej, jak i artystycznej polskich zabytków na Kresach.

Prace konserwatorskie w kościele pw. św. Antoniego we Lwowie

Fundacja Dziedzictwo Kresowe im. Orłąt Lwowskich

Celem projektu w kościele pw. św. Antoniego we Lwowie było kontynuowanie rozpoczętych w ubiegłym roku prac konserwatorskich przy polichromii we wnętrzu kaplicy św. Barbary i św. Józefa.

W ramach działań podjętych w 2021 r. wykonano dezynfekcję, konsolidację i odsolenie warstwy malarskiej oraz uzupełniono jej ubytki. Odtworzone zostały tynki wapienno-piaskowe w pilastrach

i przyziemiu oraz założono tynki renowacyjne (solochłonne). Zrekonstruowano brakujące elementy kompozycji polichromii i jednocześnie odtworzono detale architektoniczne.

Dotychczasowe prace i dalsza ich kontynuacja pozwalają na zahamowanie procesów destrukcji tkanki zabytkowej. Ważnym też aspektem podjętych działań jest przywrócenie wnętrzu walorów estetycznych i pierwotnego założenia artystycznego. Od paru lat kaplica jest nieużytkowana ze względu na zły stan zachowania oraz trwające prace konserwatorskie w kościele. Przywrócenie jej dawnej świetności pozwoli na powrót do dawnej tradycji odprawiania nabożeństw

na święto św. Barbary i św. Józefa. Należy również podkreślić, iż konserwacja malarstwa ściennego w kaplicy bocznej jest pierwszym takim projektem w zakresie konserwacji ścian w kościele św. Antoniego. Jest to punkt wyjściowy do rozpoczęcia prac w nawie głównej i przywróceniu pierwotnej aranżacji wnętrza.

Prace remontowo-konserwatorskie kościoła pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Tbilisi, Gruzja. Etap I **Fundacja Ochrony Wspólnego Dziedzictwa Kulturowego Terpa**

Kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła został wzniesiony w latach 1869–1877 i odtąd nie był gruntownie

Prace remontowe w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Tbilisi, Gruzja

Konserwacja nagrobka Michała Wiszniewskiego na cmentarzu Cimiez w Nicei, Francja

▼ Alabastrowy ołtarz w sanktuarium w Bołszowcach, Ukraina

i całościowo remontowany. Dodatkowo do uszkodzeń ścian świątyni przyczyniło się trzęsienie ziemi w Tbilisi w 1988 r. Uszkodzonych jest również szereg fragmentów gzymsowania, szczególnie w partiach wieńczących mury. Część murów również w przyziemiu – wykazuje ślady zniszczeń dodatkowo potęgowanych przez zawilgocenia będące skutkiem kapilarnego przenikania wód gruntowych w dolne partie fundamentów i ścian. Do zniszczeń – zwłaszcza polichromii wnętrza kościoła – przyczynił się głównie pożar sklepienia nad nawą kościoła (ok. 25 lat temu) oraz uszkodzenia tynku będące wynikiem akcji gaśniczej.

Kościół pw. Świętych Piotra i Pawła w Tbilisi stanowi najważniejsze świadectwo wielowiekowej obecności Polaków w Gruzji. Jest najważniejszym zabytkiem związanym z Polską i Polakami zamieszkującymi nie tylko Gruzję, lecz także cały Kaukaz i Zakaukazie. Świątynia była nieprzerwanie czynna w latach najkrwawszego terroru komunistycznego (1937–1980), a w okresie upadku komunizmu odegrała ważną rolę w odrodzeniu katolicyzmu w Gruzji. Obecnie grupuje potomków nie tylko naszych rodaków, lecz także pozostałych wyznawców rzymskokatolickich w Gruzji. Kościół wraz z bogatym wyposażeniem, często pochodzącym z Polski lub fundowanym przez Polaków, stanowi miejsce ogniskujące rzymskokatolicką mniejszość polską w tym kraju, dla której

ma również znaczenie symboliczne – to tutaj modlił się papież św. Jan Paweł II podczas swojej wizyty w Gruzji w 1999 r.

Celem projektu było wzmocnienie konstrukcji ścian transeptu kościoła, ponieważ w 2020 r. doszło do niekontrolowanego odspojenia się pokrycia konstrukcji stropu i opadania zniszczonej substancji na posadzkę. Wykonane zostały także zabezpieczające prace remontowo-konserwatorskie.

Konserwacja na cmentarzu Cimiez w Nicei (Francja) nagrobka Michała Wiszniewskiego, premiera w powstaniu 1846 r.

Polskie Towarzystwo Heraldyczne

Michał Wiszniewski (1794–1865) to wybitna postać polskiego życia intelektualnego. Był profesorem literatury polskiej i autorem monumentalnej historii literatury, wykładowcą Uniwersytetu Jagiellońskiego i politykiem. W okresie powstania krakowskiego 1846 roku krótko sprawował stanowisko premiera rządu

powstańczego. Jego pionierska praca *Charaktery rozumów ludzkich* uznawana jest za pierwszą polską pracę z dziedziny psychologii.

Celem projektu było przywrócenie i zabezpieczenie miejsca pochówku Michała Wiszniewskiego na cmentarzu Cimiez w Nicei. Prace polegały na restauracji inskrypcji i konserwacji elementów kamiennych nagrobka.

Prace konserwatorskie przy konserwacji alabastrowego ołtarza w Bołszowcach na Ukrainie. Etap IV

Prowincja św. Antoniego i bł. Jakuba Strzeżnię Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych (franciszkanów)

Sanktuarium w Bołszowcach jest późnobarokowym zespołem budynków pokarmelickich, uznawanym za jeden z najcenniejszych zabytków tej architektury w zachodniej Ukrainie. Fundatorem obiektu był w 1624 r. polski hetman Marcin Kazanowski.

▼ *Prace konserwatorskie przy obrazie „Sisters of Charity with Orphans”, autorstwa Antoniego Gramatyki, w siedzibie Fundacji Kościuszkowskiej*

Celem projektu jest konserwacja unikatowego alabastrowego ołtarza głównego z kościoła pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Bołszowcach na Ukrainie i przywrócenie zabytkowi pierwotnej formy poprzez rekonstrukcję ubytków, oczyszczenie z nawarstwień i zabezpieczenie przed dalszą destrukcją.

W 2021 r. wykonano dezynfekcję alabastru, usunięto zaprawy mineralne i wtórne nawarstwienia oraz pozyskano materiał skalny do wykonania rekonstrukcji. Budowa ołtarza pozwoliła na częściowe wykorzystanie alabastru z obiektu (stopień pod mensą ołtarzową), ale niezbędne było także pozyskanie surowca z innego źródła.

Inwentaryzacja cmentarzy w Jabłonowie, Ukraina

Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Ethnos

Celem projektu było poszerzenie wiedzy na temat stopnia zachowania dziedzictwa kultury polskiej między innymi poprzez inwentaryzację cmentarzy obywateli Rzeczypospolitej w Huculszczyźnie oraz zinwentaryzowanie i udokumentowanie zachowanych obiektów, czyli grobów w Jabłonowie, które stanowią część materialnego dziedzictwa polskiego dawnych ziem wschodnich.

W Jabłonowie zinwentaryzowane zostały dwa cmentarze - katolicki i żydowski - pozostałe po dawnych obywatelach

polskich. Dla 200 obiektów opracowane zostały karty/rekordy inwentaryzacyjne zawierające m.in.: zdjęcie, rodzaj materiału, opis i charakterystykę wg historyka sztuki, inskrypcję (tekst), wskazania GPS, wymiary w cm (szerokość/wysokość/grubość), uwagi odnośnie do stanu zachowania i uzyskane informacje archiwalne. Dane te są dostępne w zasobach cyfrowych Instytutu Polonika.

Obrazy od nowa – prace konserwatorskie i restauratorskie wybranych obrazów znajdujących się w Fundacji Kościuszkowskiej

The Kosciuszko Foundation Poland – Fundacja Kościuszkowska Polska

Projekt polegał na przeprowadzeniu prac konserwatorskich i restauratorskich przy trzech obrazach, które tworzą część kolekcji sztuki polskiej w siedzibie Fundacji Kościuszkowskiej w USA. Pracami objęto: „Portrait of a Scholar” Jana Matejki (1838–1893); „Polonia” Jana Styki (1858–1925); „Sisters of Charity

with Orphans” Antoniego Gramatyki (1841–1922).

Renowacja i konserwacja ww. dzieł to kontynuacja działań Fundacji polegających na przywracaniu świetności kolejnym obrazom znajdującym się w siedzibie Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku. Dzieła te są okazją do bezpośredniego obcowania ze sztuką i historią Polski dla każdego odwiedzającego budynki Fundacji.

Konserwacja organów z XIX w. w Krzemieńcu. Etap II

Fundacja Promocji Sztuk

Kościół parafialny pw. św. Stanisława w Krzemieńcu został wybudowany w drugiej połowie XIX w. i jest jedyną świątynią rzymskokatolicką (spośród 325 istniejących do 1939 r. w diecezji łuckiej), która funkcjonowała w okresie sowieckim. Znajdujące się tutaj organy zostały wyprodukowane w 1886 r. przez firmę Floriana Ostromęckiego z Wilna. Są one jedynym historycznym, polskim instrumentem zachowanym na historycznym Wołyniu, ponieważ pozostałe uległy zniszczeniu w okresie okupacji radzieckiej, bądź po drugiej wojnie światowej. Organ potwierdza obecność polskiej kultury artystycznej, rzemieślniczej i muzycznej na terenie dawnego Krzemieńca w XIX w.

Celem projektu było dokończenie konserwacji instrumentu muzycznego. Prace miały charakter ratunkowy.

Ratowanie polichromii kościoła w Tyrowie na Ukrainie

Provincia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej

Celem zadania było zabezpieczenie i odnowienie zniszczonych elementów polichromii w sanktuarium Matki Bożej Tywrowskiej

Prace konserwatorskie przy polichromiach w sanktuarium Matki Bożej Tywrowskiej

Organy w kościele pw. św. Stanisława w Krzemieńcu

Tywrowskiej na Ukrainie. Zdewastowany za czasów komunistycznych kompleks klasztorno-kościelny był kiedyś jednym z najbardziej liczących się ośrodków religijnych i jednocześnie centrum kultury polskiej na Podolu.

W ramach przeprowadzonych prac oczyszczono powierzchnie polichromii z wieloletniego kurzu i brudu, usunięto wszystkie śmieci i odpady organiczne oraz zlikwidowano pozostałości po wcześniejszych remontach i gniazdujących zwierzętach. Po wykonaniu prób na ścieralność polichromii oraz ocenie faktycznego stanu zachowania oryginalnych zapraw przeprowadzono wzmocnienie strukturalne w obrębie wszystkich, odsłoniętych tynków i wątku ceglanego.

Widok na kościół Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Stryju

► Witryna z uporządkowaną i zinwentaryzowaną kolekcją ze zbiorów Muzeum Polskiego w Rapperswilu

Następnie utrwalono zachowane fragmenty polichromii. Pozwoliło to na dalsze działanie w obszarach zniszczeń bez narażenia wypraw i związanych z nimi dekoracji na dalsze uszkodzenia.

Roboty renowacyjne i odtworzeniowe elewacji kościoła Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Stryju na Ukrainie. etap I.3

Fundacja Semper Fidelis na rzecz Archidiecezji Lwowskiej

Jest to kolejny etap prac renowacyjnych rzymskokatolickiego kościoła pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Stryju (archidiecezja lwowska w dekanacie Stryj). Parafię erygowano jeszcze za czasów za czasów Kazimierza III Wielkiego, w połowie XIV w. Pierwsze wyposażenie kościoła ufundował król Jagiełło w 1427 r. Od XVII w., na skutek powtarzających się klęsk, pożarów i najazdów, kościół ulegał systematycznej degradacji. W późniejszych okresach był kilkakrotnie odbudowywany i remontowany. W 1886 r. pożar doprowadził obiekt do całkowitej ruiny. Do 1891 r. trwała odbudowa kościoła zgodnie z projektem Juliana Zachariewicza. Jej efektem jest eklektyczny wystrój uzupełniony neogotycko-renesansowymi elementami. Po drugiej wojnie światowej kościół nie został zamknięty. Był nieprzerwalnie czynny, dzięki czemu uniknął dewastacji i zachował jednolite neogotyckie wyposażenie (przełom XIX i XX w.).

W ramach III etapu prac renowacyjnych i odtworzeniowych elewacji kościoła wykonano: prace studyjne (opracowanie ekspertyzy o zawilgoceniu i zasoleniu murów, przyczyny i sposoby zabezpieczeń) i prace renowacyjne elewacji wieży kościoła.

Inwentaryzacja zbiorów w Muzeum Polskim w Rapperswilu

Fundacja na rzecz Dziedzictwa Narodowego imienia Józefa Piłsudskiego

W ramach zadania w muzealnej bazie danych, która umożliwiła gromadzenie informacji (także wizerunków) na temat obiektów będących w posiadaniu muzeum, zostało zewidencjonowanych 2128 muzealiów. Sporządzono księgi inwentarzowe, w których rejestrowano podstawowe (i w miarę możliwości rozszerzone) dane o zabytku. Jednocześnie wykonano znakowanie inwentaryzowanych przedmiotów; uzupełniono brakującą dokumentację wizualną obiektów; wykonano

podstawowe prace zabezpieczające i odnotowano obecność wszelkich dokumentów związanych z akcesją dzieł.

Prace konserwatorskie przy organach w kościele pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Mościskach. Etap I

Fundacja Dziedzictwo Kresowe im. Orłąt Lwowskich

Organy, których remont dofinansowano w ramach programu, powstały w 1883 r. w znanym i cenionym warsztacie Ignacego i Aleksandra Żebrowskich ze Lwowa. Zachowany instrument piszczałkowy wybudowany został w tradycyjny sposób w stylu organmistrzowskim.

Celem prac restauratorskich, konserwatorskich i rekonstrukcyjnych było przywrócenie dawnej świetności instrumentu, z przeznaczeniem go do obsługi liturgicznej i koncertowej, z zachowaniem wszelkich sprawnych, oryginalnych i historycznych elementów konstrukcyjnych, które w dużym procencie są oryginalne.

W ramach zadania przeprowadzona została niezbędna rekonstrukcja elementów zdekompletowanych, zdewastowanych czy też uszkodzonych. Wszelkie prace zostały wykonane według wzorców z epoki powstania organów z zastosowaniem odpowiednich materiałów i technologii. Sporządzono także dokumentację i inwentaryzację pisemno-fotograficzną przebiegu etapów prac. Będzie to cenne źródło informacji dla przyszłych pokoleń.

Digitalizacja zbiorów archiwalnych Instytutu Piłsudskiego w Londynie, archiwum Wandy Pełczyńskiej

Fundacja na rzecz Dziedzictwa Narodowego imienia Józefa Piłsudskiego

Wanda Pełczyńska (z d. Filipkowska, 1894-1976) to znana działaczka niepodległościowa, kurierka I Brygady Legionów w latach 1914-1915 r. i Naczelnego Dowództwa w 1919 r., posłanka na Sejm IV Kadencji (1935-1938), publicystka i działaczka społeczna, żona szefa Sztabu KG AK gen. Tadeusza Pełczyńskiego, członkini ZWZ-AK, więźniarka NKWD

w Wilnie w l. 1940-1941, współpracownik RWE, założycielka i pierwsza prezes Zjednoczenia Polek na Emigracji, odznaczona m.in. Krzyżem Virtuti Militari, Krzyżem niepodległości, Krzyżem AK. Kolekcja liczy 74 jednostek archiwalnych, dotyczy okresu 1939 -1976.

Celem zadania było opracowanie i digitalizacja archiwum Wandy Pełczyńskiej (zespół nr 202) ze zbiorów Instytutu Piłsudskiego w Londynie. W ramach procedury uporządkowano zasób archiwalny podlegający digitalizacji (naprawa, prostowanie dokumentów, usunięcie spinaczy i zszywek); zeskanowano strony dokumentów dla otrzymania oryginału cyfrowego i zrobiono kopie cyfrowe do umieszczenia online.

W ramach zadania zdigitalizowano zespoły archiwalne: 202 (całość)

Konserwacja organów z kościoła pw. Narodzenia św. Jana Chrzyciela w Mościskach

▼ *Digitalizacja archiwum Wandy Pełczyńskiej w Instytucie Piłsudskiego w Londynie*

- Archiwum Wandy Pełczyńskiej (5744 stron dokumentów) oraz dodatkowo zespół 141 (całość 2 teczki) - Poselstwo Polskie w Rumunii (Wizyta Józefa Piłsudskiego w Rumunii - przygotowanie wizyty, korespondencja Poselstwa polskiego w Rumuni z MSZ, korespondencja dyplomatyczna - 104 strony) i zespół 100 - Archiwum Stefana Mayera (154 strony, kontynuacja z roku 2019, nadal jeszcze nieskończona). Łącznie zdigitalizowano 6002 stron dokumentów. Wszystkie materiały opisano i umieszczono na stronie archiwów Instytutu Piłsudskiego w Londynie.

Ratunkowe prace konserwatorskie w kolegiacie pw. Świętej Trójcy w Ołtyce, Ukraina. Etap VIII

Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

Projekt obejmował kontynuowanie ratunkowych prac konserwatorskich w kolegiacie pw. Świętej Trójcy w Ołtyce.

W ramach realizacji tegorocznego etapu projektu Konserwacji poddano m.in. ołtarz główny i dzięki temu przywrócono jego pierwotną formę poprzez rekonstrukcję ubytków, oczyszczenie ich z nawarstwień, sklejenie, przywrócenie statyki. Wykonano także prace konserwatorskie na sklepieniu prezbiterium wraz z dolną powierzchnią łuku tęczowego. Sztukateria została zrekonstruowana w zaprawie gipsowo-wapienno-piaskowej ciągniętej na stole sztukatorskim

Wnętrze kolegiaty pw. Świętej Trójcy w Otyce

▼ Pomnik nagrobny strażaka Stanisława Nowickiego na cmentarzu Stara Rossa w Wilnie

i zamocowana na sklepieniu nierdzewnymi kotwami na zaczynie gipsowym. Sklepienie pomalowano w kolorze antycznej bieli. Dodatkowo, w ramach zadania, zamontowano sześć dużych drewnianych okien w miejsce poprzednich, już zdestruowanych.

Prace renowacyjne na wileńskich nekropoliach na Litwie

Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”

W ramach projektu wykonano prace przy nagrobkach cmentarza na Starej Rossie oraz cmentarza Bernardyńskiego w Wilnie. Po dokładnej analizie uwzględniającej wartość artystyczną i historyczną do projektu zakwalifikowano: pomnik nagrobny Anieli Mickaniewskiej; pomnik nagrobny strażaka Stanisława Nowickiego; grobowiec rodziny Krassowskich na cmentarzu na Starej Rossie w Wilnie (prace konserwatorsko-renowacyjne) oraz pomniki na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie: Henryka Śmiechowskiego; Lucjana Edwarda Uziębły; Karoliny Łossowskiej; Konstancji Szadziewiczowej; Aleksandra Idziego Byczyńskiego; Bolesława Rusieckiego; Daniela Jankowskiego (prace konserwatorsko-renowacyjno-rekonstrukcyjne).

Wykonanie prac zapewniło zachowanie autentyczności nagrobków, ich napisów w języku polskim (oryginalnym), a także ochronę przed procesem niszczenia nagrobków Polaków zasłużonych dla

polskiej nauki, kultury, bądź zaangażowanych w działalność patriotyczną.

Dodatkową wartością projektu jest wspieranie inicjatyw społecznych podejmowanych przez Polaków z Wilna.

Rewaloryzacja konserwatorska kościoła Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny i Świętej Tekli w Tadaniach na Ukrainie. Etap IV

Fundacja MOSTY

Kościół w Tadaniach to jeden z ważniejszych polskich zabytków na Lwowszczyźnie, przy którym odkryto relikwie św. Jakuba Strzemię, patrona Lwowa. Kościół został ufundowany w 1734 roku. Wnętrze zdobią malowidła z 1838 roku. Obiekt składa się z niskiego przedsionka, nawy na planie kwadratu i węższego, pięciobocznego prezbiterium z zakrystią. Nad dwuspadowym dachem jest ośmioboczna sygnaturka. Kościół w Tadaniach to jedyny w tej części Kresów Wschodnich zachowany i funkcjonujący drewniany kościół rzymskokatolicki.

W ramach kontynuacji rewaloryzacji kościoła pw. Nawiedzenia NMP i Świętej Tekli w Tadaniach na Ukrainie w roku 2021 naprawiono gonty w szczytach kościoła i kruchty oraz więźbę i strop kruchty,

Kościół Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny i Świętej Tekli w Tadaniach

▼ *Dzwonnica kościoła pw. św. Michała Archaniola w Starej Soli*

wykonano nowe poszycie i pokrycie dachowe kruchty. Zdemontowano, poddano konserwacji i ponownie zamontowano krzyż wieńczący szczyt kruchty, a pozostałe elementy kruchty poddano pracom remontowo-konserwacyjnym.

Dzwonnica rzymskokatolickiego kościoła pw. św. Michała Archaniola w Starej Soli – projekt ratunkowy

Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich w Bytomiu

Dzwonnica jest cennym zabytkiem architektury murowanej i drewnianej – partia przyziemia jest wymurowana z kamienia uzupełnianego cegłą, a dwukondygnacyjną izbicę wykonano w konstrukcji drewnianej. Pierwotnie pokrywające dachy gonty zastąpiono później ocynkowaną blachą, która jednak z biegiem czasu uległa procesowi skorodowania. Obiekt ulegał powolnej degradacji, ale w dobrym stanie pozostawało szczelne i kompletne pokrycie dachowe. Niestety, na kilka miesięcy przed rozpoczęciem zadania,

zostało ono zupełnie zerwane z całej południowej połaci dachowej. Po zerwaniu proces niszczenia i destrukcja drewnianej konstrukcji niepokojąco przyspieszył. Pierwsze uszkodzenia szybko sprawdzono i oceniono, że obiekt wymaga podjęcia pilnych prac ratunkowych (naprawy pokrycia dachowego) oraz opracowania szczegółowej dokumentacji konserwatorsko-technicznej remontu dzwonnicy.

W ramach zadania wykonano: ratunkowe prace naprawcze pokrycia dachowego; kwerendę archiwalną dotyczącą

obiektu; prace badawcze (zasolenia, zawilgocenia, mikrobiologiczne); odkrywki z oceną sposobu i stanu posadowienia obiektu; pomiary geodezyjno-wysokościowe. Jednocześnie sporządzono serwis fotograficzny; inwentaryzację architektoniczno-budowlaną; ekspertyzę dot. stanu technicznego obiektu; wykonano badania stratygraficzne dla dolnej partii murowanej, a także opracowano programy prac konserwatorskich i projekt remontu obiektu oraz wykonano przedmiary i oszacowano kosztorysy inwestorskie.

Dokumentacja i inwentaryzacja rzymskokatolickiego cmentarza i kaplicy cmentarnej w Dublanach k. Sambora na Ukrainie

Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich w Bytomiu

Cmentarz w Dublanach k. Sambora był miejscem pochówku miejscowych Polaków. Kościół sąsiadujący niegdyś z cmentarzem został wysadzony w powietrze w czasach ZSRR, a ludność polska w znacznej mierze wymordowana lub przepędzona. Na cmentarzu pozostała kaplica i znaczna część nagrobków. Nekropolia jest już nieczynna, ale w kaplicy cmentarnej odbywają się nabożeństwa i katecheza w języku polskim. Projekt miał na celu wspomóc odradzającą się polską wspólnotę katolicką i być podstawą do wykonania w kolejnych latach konserwacji i remontu przedmiotowych obiektów.

Cmentarz w Dublanach

▼ *Nagrobek kanonika Mikołaja Ćwikły na cmentarzu Polskim w Kiszyniowie*

W ramach zadania wykonano kwerendy archiwalne na terenie Polski i Ukrainy; prace przygotowawcze (oczyszczenie terenu w celu umożliwienia wykonania inwentaryzacji); inwentaryzację zieleni; ekspertyzę dendrologiczną (określenie stanu drzewostanu pod kątem jego przyszłej pielęgnacji oraz ewentualnych niezbędnych wycinek); inwentaryzację architektoniczno-budowlaną cmentarza i kaplicy; ocenę stanu technicznego obiektów; mapę geodezyjną; sporządzono inwentaryzację konserwatorską oraz wstępną opinię konserwatorską dotyczącą dalszego sposobu postępowania i wskazań dla opracowania programu prac konserwatorskich.

Prace konserwatorskie i rekonstrukcyjne przy polskich zabytkach w Kiszyniowie i Raszkowie w Mołdawii

Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”

Sfinansowany w całości przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowe projekt polegał na przeprowadzeniu prac konserwatorskich przy nagrobku kanonika Mikołaja Ćwikły na polskim

cmentarzu katolickim w Kiszyniowie, nagrobku Antoniego Hamana oraz przy ogrodzeniu grobowca Zenonii Heyman.

Projekt stanowił ważne strategicznie działanie związane z ochroną polskiego dziedzictwa historycznego w Mołdawii. Decyzja o jego realizacji zapadła w oparciu o konsultacje z ekspertami i przedstawicielami Ambasady RP w Kiszyniowie.

Nagrobek kanonika Mikołaja Ćwikły (cmentarz Polski Katolicki w Kiszyniowie) – składa się z fakturowanej, granitowej podstawy oraz czterech elementów wykonanych z marmuru, pierwszy element prostopadłościenny zakończony ukośnym profilem zwężającym się ku górze, na którym usytuowany jest następny prostopadłościenny element zakończony ćwierćwałkiem wklęsłym. Ostatni jego element to wysoki, kubiczny blok marmuru w kształcie zbliżonym trapezu prostokątnego. Na jego ukośnej powierzchni wyrzeźbiono otwartą księgę z słabo czytelną już dziś inskrypcją. Na frontowej ścianie w podobnym stanie zachowania widnieje kolejna inskrypcja m.in. z nazwiskiem zmarłego. Na poziomej powierzchni nad księgą zachował się

niewielki marmurowy krzyż. Nagrobek otoczony jest metalowym ogrodzeniem osadzonym w betonowych blokach pełniących rolę fundamentu.

Nagrobek Antoniego Hamana – to jeden z niewielu zachowanych marmurowych nagrobków na cmentarzu katolickim w Raszkowie. Nagrobek składa się z fakturowanej, wapiennej podstawy oraz z pięciu elementów architektonicznych wykonanych z marmuru. Bazę stanowi prostopadłościenny zakończony fazą, następny element zakończony został fazami z wałkiem wypukłym oraz wklęsłym.

Kolejny element zakończony jest rozbudowanym gzymsem i zawiera inskrypcję. Całość wieńczy kolumna usytuowana na prostopadłością zakończonym pozostałością kapiteła.

Renowacja i rewaloryzacja murów klasztoru w Berdyczowie. Etap VI - odcinek murów wschodnich

Krakowska Prowincja Zakonu Karmelitów Bosych

Zabytkowy zespół klasztorny zakonu karmelitów bosych w Berdyczowie został ufundowany w 1630 r. na miejscu dawnej twierdzy rodu Tyszkiewiczów i zwany był Fortecą Najświętszej Maryi Panny. Przez wieki było to jedno z najważniejszych miejsc kultu religijnego, a także ośrodek nauki i kultury na ziemiach ukraińskich. W okresie od XVII do XVIII w. odgrywał szczególną rolę polityczną i militarną. Burzliwe dzieje regionu zmuszały tamtejszych zakonników do czterokrotnego opuszczenia klasztoru – czterokrotnie też tam wracali. W 2011 r. Kościół katolicki ogłosił go narodowym sanktuarium Ukrainy.

Przeprowadzone w ramach projektu prace dotyczyły renowacji fragmentu muru wschodniego o długości 73.6 m i powierzchni 431 m²., rozciągającego się od baszty północnej, aż do baszty wschodniej. Zakres prac miał charakter prac ratunkowo-konserwatorskich. W ramach zadania została wykonana

gruntowa renowacja istniejącego muru ceglanego i kamiennego od strony zewnętrznej dawnej fortecy berdyczowskiej.

Rewaloryzacja cywilnego zabytkowego cmentarza polskiego w Kiwercach na Ukrainie

Stowarzyszenie Anthill

Zadanie polegało na przeprowadzeniu prac renowacyjnych na terenie starego, polskiego, cywilnego cmentarza w Kiwercach na Ukrainie. Cmentarz ma powierzchnię 2 ha i znajduje się na nim ponad 90 widocznych polskich grobów (pracami inwentaryzacyjnymi objęto ok. 100 polskich nagrobków). Wszystkie nagrobki cmentarza są zinwentaryzowane, dla obiektów, które posiadają wyjątkową wartość historyczną założono karty inwentaryzacyjne (ok. 20 sztuk). Nagrobki znajdujące się w najbliższej przestrzeni rewaloryzowanego pomnika (ok. 10 nagrobków) zostały dokładnie uporządkowane.

▼ Pomnik nagrobny Wiktora Marcinkowskiego na cmentarzu w Kiwercach

Efektom prac było przywrócenie wartości historycznej i estetycznej pomnikowi nagrobnemu Wiktora Marcinkowskiego. Obiekt ten przez czynniki pogodowe oraz brak należytej opieki uległ znacznemu zniszczeniu. Wykonano prace porządkujące zieleni i ciągi komunikacyjne oraz wydano broszurę informacyjną o projekcie, cmentarzu w Kiwercach i tamtejszych terenach. Ponadto w ramach zadania wykonano także inwentaryzację cmentarza.

Prace renowacyjne przy polichromii sklepień nawy głównej kościoła Wniebowzięcia NMP w Wilnie

▼ Okładka kolejnego numeru „Rocznika Lwowskiego 2020-2021”

Wydanie kolejnego numeru „Rocznika Lwowskiego 2021”

Instytut Lwowski Fundacja Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Kresów Wschodnich

Wnioskowane zadanie dotyczy kontynuacji wydawanego od 1991 roku „Rocznika Lwowskiego”. Czasopismo to, zachowując dotychczasową jednolitą szatę graficzną i układ merytoryczny, jednocześnie rozszerza swój układ o nowy, niezwykle ważny dział – „Źródła do dziejów Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich”. Publikacja rzadkich, często znajdujących się za granicą, bądź w ogóle nieznan

dokumentów źródłowych ma niezwykle ważne znaczenie dla badań naukowych oraz dla tworzenia i realizowania programów ochrony polskiego dziedzictwa narodowego za granicą.

„Rocznik Lwowski 2021” ukazał się ze zmienioną zawartością merytoryczną względem planowanej, z powodu śmierci twórcy i wieloletniego redaktora naczelnego śp. Janusza Wasylkowskiego. Konsekwencją było przesunięcie części przygotowywanych materiałów, jak np. niemieckiej relacji o ataku sowieckim na Polskę 17 września 1939. Wiązało się z wyjątkowym wprowadzeniem dodatkowych dwóch części rocznika. Pierwszej, mającej na celu upamiętnienie śp. Janusza Wasylkowskiego, która zawierała wspomnienia o Nim jego przyjaciół. Druga część to były materiały odnoszące się do pożegnania śp. J. Wasylkowskiego na cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Znalazły się w niej słowa pożegnania zarówno przez przedstawicieli władz państwowych (Sejmu, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego), jak i organizacji społecznych (Towarzystwa Miłośników Lwowa, Zespołu Teatru Polskiego we Lwowie, Stowarzyszenia Pisarzy Polskich) oraz Rodziny.

Niepublikowane, choć przygotowane teksty, które nie znalazły się w „Roczniku Lwowskim 2021”, będą publikowane w następnych tomach, o czym autorzy zostali poinformowani.

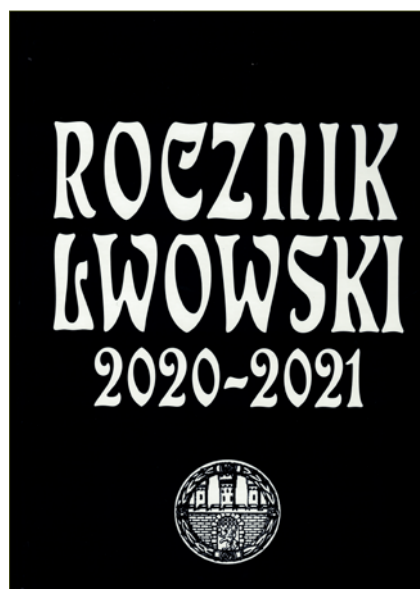
Wilno, kościół Wniebowzięcia NMP, konserwacja polichromii sklepień nawy głównej. Etap IV

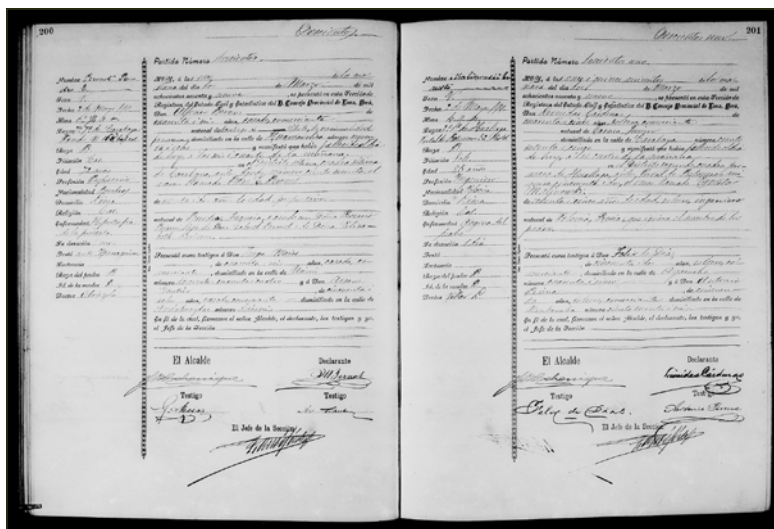
Prowincja św. Maksymiliana Marii Kolbego Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w Polsce

Tegoroczne prace objęły sklepienie nawy głównej kościoła franciszkańskiego pw. Wniebowzięcia NMP w Wilnie, na którym przetrwały fragmenty osiemnastowiecznych malowideł figuralnych wykonanych przez o. Franciszka Niemirowskiego.

W roku 2021 kompleksowym zabiegom konserwatorskim zostały poddane zachowane fragmenty przedstawieniowych dekoracji malarskich kolejnego przęsła, a brakujące partie polichromii zostały odtworzone na podstawie analogii i informacji uzyskanych z obiektu w trakcie realizacji projektu.

Ze względu na ogromny zakres prac remontowo-konserwatorskich, toczących

Dokument świadczący o działalności na terenie Peru grupy specjalistów z zakresu nauk technicznych z przełomu XIX i XX w.

▼ Nagrobek na starym cmentarzu w Zbarażu

się od wielu lat we wnętrzu i przy elewacjach kościoła, prace konserwatorskie przy cennych elementach wystroju podzielone zostały na etapy. Wykonanie zabiegów polepszających ich stan techniczny czyli konserwacja zachowanych wypraw ściennych, malowideł figuralnych i ornamentalnych, przywróci wnętrzu kościoła jego barokowy charakter i wpłynie na poprawę estetyki całego kościoła, co niewątpliwie przełoży się na zwiększenie zainteresowania historią najstarszego wileńskiego kościoła, historią franciszkanów, historią polskiej parafii katolickiej i historią Polaków mieszkających dawniej i dziś w Wilnie.

Rola polskiego dziedzictwa narodowego w historii Peru cz. I – kwereudy

Polskie Towarzystwo Studiów
Latynoamerykanistycznych

Celem projektu było zgromadzenie, uporządkowanie i krytyczne opracowanie źródeł dotyczących nieznanego szerzej fragmentu polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Jest nim działalność grupy polskich migrantów z przełomu XIX i XX w. na terenie Peru uformowana

z kilkunastu Polaków, specjalistów z zakresu nauk technicznych i nauk o ziemi. Wyemigrowali oni do Ameryki Łacińskiej z Europy w ramach indywidualnych kontraktów związanych prowadzoną wówczas modernizacją Peru. Dzięki swojemu wykształceniu i pracowitości ich nazwiska do dziś są w Peru synonimem wysokiej klasy profesjonalizmu w różnych dziedzinach.

Projekt wypełnia lukę w istniejących opracowaniach o wkładzie Polaków w rozwój cywilizacyjny Peru (zarówno w sferze kultury materialnej, jak i intelektualnej).

Kontynuacja prac porządkowo-ratunkowych i konserwatorskich na starym cmentarzu w Zbarażu (Ukraina, obw. tarnopolski)

Fundacja Partnerstwa Europy Środkowo-Wschodniej

Cmentarz w Zbarażu jest jedną z lepiej zachowanych nekropolii w obwodzie tarnopolskim. Składa się z dwóch części: katolickiej i prawosławnej. W części katolickiej zachowało się ponad tysiąc nagrobków z XIX i pierwszej połowy XX

wieku, wiele z nich o unikalnej wartości historycznej i artystycznej. Sam cmentarz stanowi świadectwo historycznej wielokulturowości miasta i stanowi obiekt dziedzictwa kulturowego.

Projekt był kontynuacją prac uruchomionych na cmentarzu komunalnym w Zbarażu w ubiegłym roku. Pracami ratunkowymi i konserwatorskimi objęto następną część starego cmentarza. Kontynuowano prace wzdłuż centralnej alei dzielącej cmentarz na część katolicką i prawosławną. Jak pokazały ubiegłoroczne doświadczenia, wzdłuż tej alei następuje stopniowa ekspansja nowych prawosławnych pochówków, a stare

nagrobki, zwłaszcza te przewrócone i zniszczone, są przy tym usuwane. Uporządkowano kolejnych 200 nagrobków i ustawiono ogrodzenie od zachodniej strony cmentarza. Gruntownie oczyszczono wyznaczony teren cmentarza z dziko rosnących roślin i krzewów; ustawiono poprzewracane nagrobki i je ustabilizowano; spionizowano i ustabilizowano nagrobki przechylonych w stopniu grożącym upadkiem. Prace były prowadzone pod nadzorem architektonicznym i konserwatorskim. Sporządzona została dokumentacja powykonawcza, obejmująca szczegółowe sprawozdanie oraz dokumentację fotograficzną przedstawiającą wszystkie nagrobki na etapie przed i po zakończeniu prac.

Konserwacja i restauracja trzech relikwiarzy z Katedry Lwowskiej Obrządku Łacińskiego

Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa

W „Skarbcu” – magazynie katedry łacińskiej znajduje się wiele artefaktów o różnej wartości historycznej i artystycznej, jak również w bardzo różnym stopniu zachowania. Wśród nich są także relikwiarze zachowane w bardzo złym stanie.

Zgodnie z sugestią księdza proboszcza do prac konserwatorskich w ramach zadania wytypowano trzy relikwiarze najbardziej reprezentatywne dla wszystkich zgromadzonych w świątyni relikwiarzy.

Relikwiarze zbudowane są z różnorodnych materiałów. Drewniane elementy konstrukcyjne połączone są łączami stolarskimi i metalowymi. Dekorowane są płaskorzeźbami, rzeźbami, profilami architektonicznymi, są polichromowane i złocone. Występują też metalowe elementy dekoracyjne, szkło, tkaniny (opakowania relikwii) i, oczywiście – szczątki biologiczne, czasami opisane w woreczkach. Wszystkie relikwiarze mają w mniejszym lub większym stopniu uszkodzone konstrukcje korpusów, niektóre ich fragmenty zachowane są częściowo; poszczególne elementy dekoracyjne pozostają odłączone lub utracone. Drewno zaatakowane zostało przez insekty i miejscami jest silnie uszkodzone; można spodziewać się także infekcji mikrobiologicznej. Całość zbioru jest bardzo silnie zanieczyszczona. Konstrukcje korpusów są uszkodzone, albo na skutek złego stanu drewna, albo na skutek uszkodzenia metalowych łącz. Elementy dekoracyjne: rzeźby, płaskorzeźby,

profile architektoniczne są w większości uszkodzone, połamane, występują rozległe ubytki we wszystkich warstwach technologicznych; pewne elementy nie zostały dotychczas odnalezione. Polichromie i złoconia, mocno zabrudzone, są uszkodzone mechanicznie, poprzecierane, z licznymi ubytkami; nie można wykluczyć miejscowych przemałowań. Elementy metalowe są odkształcone, miejscami skorodowane. Niektóre oszklenia są całkowicie lub częściowo zniszczone, a fragmenty tkanin uległy degradacji.

W ramach realizacji projektu wykonano pełne spektrum działań konserwatorskich, dzięki którym został powstrzymany proces degradacji obiektów, zostały w pełni przywrócone walory estetyczne. Dzięki przyszłemu ekspozowaniu zabytków te wyjątkowe artefakty zostaną udostępnione zwiedzającym i wiernym, jak też specjalistom np. historykom sztuki, historykom kultury itp.

Prace konserwatorskie wokół mozaiki autorstwa Mehoffera w najstarszej części katedry ormiańskiej we Lwowie. Etap II

Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa

W ramach projektu przeprowadzono interwencyjne działania konserwatorskie przy mozaikach i malowidłach autorstwa Mehoffera w najstarszej (prezbiterialnej) części katedry ormiańskiej we Lwowie. Był to kolejny etap prac konserwatorskich i restauratorskich realizowanych od 2019 r. przez Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa.

W latach poprzednich stwierdzono bardzo silną ingerencję grzybów w strukturę zabytku, co skutkowało kilkukrotną dezynfekcją powierzchni mozaiki. W związku z tym stwierdzono absolutną konieczność wykonania prac objętych niniejszym i ubiegłorocznym wnioskiem wokół mozaiki Mehoffera, w celu uniknięcia rozprzestrzeniania się grzybów na nowo zakonserwowano zabytek.

Prace miały charakter interwencyjnych działań konserwatorskich **Prace konserwatorskie i restauratorskie przy obrazie „Przemienienie Pańskie” z Katedry Lwowskiej Obrządku Łacińskiego**

Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa

Obraz olejny na płótnie, którego autorem jest Józef Chojnicki, powstał prawdopodobnie w końcu XVIII w., został

*Kościół
pw. Najświętszego
Serca Jezusa
w Czerniowcach*

umieszczony w ołtarzu Przemienienia Pańskiego (boczny, południowy ołtarz katedry). Obecnie, obraz wraz ze złożoną ramą znajduje się w polu ołtarzowym.

W ramach prowadzonych prac powstrzymana została dalsza destrukcja obiektu oraz ustabilizowano warstwy technologiczne oryginału poprzez poprawienie ich właściwości mechanicznych. Przeprowadzono konserwację techniczną obrazu, czyli podklejono odpajające się warstwy malarskie. W ten sposób przywrócone zostały obiektowi wartości artystyczno-estetyczne, polepszył się odbiór estetyczny dzieła.

Restauracja fundamentu zabytkowego kościoła pw. Najświętszego Serca Jezusa w Czerniowcach na Ukrainie Towarzystwo Jezusowe Prowincja Polski Południowej

Do Czerniowiec jezuitów sprowadził w 1885 r. arcybiskup Zygmunt Szczęsny Feliński Początkowo ofiarował im swój dom. Jezuiti budowali kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa w latach 1892-1894 na gruncie otrzymanym od miasta i ze składek polskiego społeczeństwa mieszkającego w Czerniowcach i na Bukowinie. Po wojnie sowieckie władze przekształciły go w archiwum. W latach

80. XX w. pozostałości wyposażenia zostały zabrane i przekazane do czerniowieckiego muzeum. Poza zegarem, witrażami w górnych częściach okien, rozecie z witrażami i resztką fresków na kolumnach – nie pozostało nic. Gdy w 2010 r. zwrócono kościół wiernym, jest on stopniowo remontowany, przy udziale parafian.

W ramach tegorocznej realizacji projektu skoncentrowano się na pracach izolujących fundamenty, na które składały się: renowacja szwów powierzchni muryowanych, wiercenie otworów, wypełnianie otworów, naniesienie tynku wyrównującego, pionowe uszczelnienie fundamentów.

Prace konserwatorskie przy nagrobkach na cmentarzu w Drohobyczu

Fundacja Partnerstwa Europy Środkowo-Wschodniej

Projekt obejmował prace konserwatorskie przy dwóch nagrobkach na cmentarzu w Drohobyczu na Ukrainie. Był to grób rodzinny Piechowiczów – rodziny związanej z miastem co najmniej od XVII wieku. W grobowcu pochowany jest m. in. Franciszek Piechowicz, ojciec Michała Piechowicza, ostatniego prezydenta miasta, zamordowanego w Kijowie i pochowanego w Bykowie. Grobowiec ozdobiony jest wmurowanymi w ściany płaskorzeźbami.

Drugi nagrobek z zatartą inskrypcją, na której dało się odczytać jedynie ŚP. Merynowicz przedstawia postać kobiecą.

Oba nagrobki stanowią cenne przykłady sztuki sepulkralnej.

Konserwacja drewnianych stall kanonickich z prezbiterium Katedry Lwowskiej Obrządku Łacińskiego. Etap I **Stowarzyszenie Oświaty i Kultury Polskiej**

Zadanie dotyczyło stall kanonickich z XVIII w. znajdujących się po obu stronach prezbiterium bazyliki metropolitalnej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Lwowie. Był to pierwszy etap działań konserwatorskich o charakterze ratunkowym, ze względu na zły stan zachowania drewnianych stall.

Drewniane stalle kanonickie, które znajdują się po obu stronach prezbiterium katedry lwowskiej zostały wykonane przez stolarzy z Obroszyna w latach 1769–1770, według projektu Piotra Polejowskiego. Skomponowane wraz z dwoma portalami do zakrystii są pomalowane na czarno, posiadają złoczone rzeźby i elementy dekoracyjne, takie jak płaskorzeźby Apostołów, insygnia

Nagrobki na cmentarzu w Drohobyczu

duchownych, Arma Pasionis oraz motywy roślinne.

W ramach pierwszego etapu działań wykonano demontaż stall znajdujących się po lewej stronie prezbiterium. Posłużyły one jako przedmiot nieinwazyjnych badań i ustaleń dotyczących dalszego postępowania konserwatorskiego. Rozpoznany został stan zachowania stall kanonickich i opracowano kompleksowy program konserwatorski w zakresie dalszych działań technicznych i estetycznych.

Drewniane stalle kanonickie z prezbiterium katedry łacińskiej we Lwowie

Prace konserwatorskie w kościele rzymskokatolickim pw. Matki Bożej Częstochowskiej i bł. Augusta Czarotoryskiego w Adampolu
Fundacja Ochrony Wspólnego Dziedzictwa Kulturowego Terpa”

W ramach zadania wykonano pilne i interwencyjne prace rewaloryzacyjne i konserwatorskie przy najważniejszym obiekcie architektury i budownictwa w Adampolu – zbudowanym w 1914 r. kościele pw. Matki Bożej Częstochowskiej i bł. Augusta Czarotoryskiego.

Kościół jest związany z historią tej, znanej szeroko na świecie, jedynej polskiej wsi w Turcji, jak również z dziejami polskiej społeczności nad Bosforem. Obiekt do dnia dzisiejszego skupia mieszkańców polskiego pochodzenia osady obchodzącej w tym roku 178. rocznicę założenia. Jest też miejscem odwiedzin turystów – nie tylko z Polski, lecz także z całego świata.

Obiekt stanowi świadectwo bogatej historii istnienia polskiej kolonii, polskich korzeni osadników. Prace przy nim pomogą w zachowaniu dla potomności

świadectwa materialnej i duchowej spuścizny naszych przodków na obczyźnie. Realizacja zadania była komplementarna z działaniami polskich mieszkańców Adampola, którzy poprzez Konsulat RP w Stambule wystąpili z prośbą o pomoc w remoncie świątyni. Wcześniej założone przez jej mieszkańców Stowarzyszenie dziedzictwa kościoła katolickiego i cmentarza katolickiego pw. Najświętszej Marii Panny w Adampolu (Polonezköy) zebrało fundusze na uszczelnienie dachu kościoła, dzięki czemu wewnątrz świątyni nie jest już zalewane wodą opadową. Stwarza to wreszcie dogodne warunki do przeprowadzenia pełnej konserwacji stropu nad nawą kościoła z gzymsem wieńczącym, czyli elementem wystroju (obecnie najbardziej wymagającego konserwatorskiej interwencji). Obiekt jest stale użytkowany i odwiedzany zarówno przez turystów, jak i przez liczne delegacje i przedstawicieli rządu i parlamentu Rzeczypospolitej Polskiej.

Remont kościoła oraz konserwacja elementów wyposażenia często pochodzących z Polski, jest zadaniem

Prace konserwatorskie przy łuku tęczowym kościoła pw. Matki Bożej Częstochowskiej i bł. Augusta Czarotoryskiego w Adampolu, Turcja

pierwszoplanowym dla wszystkich zamieszkujących Adampol i Turcję potomków Polaków. Dzięki staraniom polskiej społeczności opracowana została dokumentacja remontowa stropu kościoła autorstwa polskich specjalistów.

W ramach I etapu prac konserwatorskich przeprowadzono konserwację z 6 kwater stropu, począwszy od strony południowej – prezbiterium oraz łuku tęczowego z napisem „POD TWOJĄ OBRONĘ UCIEKAMY SIĘ” wraz z barwnym ornamentem roślinno-geometrycznym.

Kontynuacja rozbudowy archiwum cyfrowego oraz administracja i obsługa techniczna portalu Stałej Konferencji MABPZ

Fundacja „Silva Rerum Polonarum”

Prace nad portalem internetowym Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie (<https://mabpz.org/>) podzielono na kilka etapów: rozbudowę Archiwum Cyfrowego Stałej Konferencji (kolejne referaty oraz biogramy autorów); uzupełnianie treści podstron poświęconych poszczególnym instytucjom; publikację w dziale aktualności komunikatów i programów obrad kolejnej sesji Stałej Konferencji w roku 2021; administrację portalu oraz jego utrzymanie techniczne.

W ramach tegorocznych prac zabezpieczano i scalano kolejne grupy

▼ *Prace konserwatorskie we wnętrzu
d. klasztoru dominikanów we Lwowie*

*Akta w archiwum Studium Polski
Podziemnej w Londynie*

referatów przeznaczone do bezpłatnego dostępu online. Jednocześnie trwały prace nad zachowaniem funkcjonalności, dostępności i bezpieczeństwa oraz utrzymania dotychczasowego stanu technicznego portalu i archiwum cyfrowego MABPZ.

Prace ratunkowe i konserwatorskie we wnętrzu poddominikańskiego klasztoru we Lwowie (obecnie Lwowskie Muzeum Religii)

Stowarzyszenie na rzecz ochrony dziedzictwa kultury KON-FEDERACJA

Zadanie polegało na przeprowadzeniu ratunkowych i konserwatorskich prac we wnętrzu refektarza klasztoru poddominikańskiego we Lwowie.

Bogata dekoracja stiukowa z XVIII w. oraz malarska zdobiąca sklepienie i ściany wymagała pilnych działań konserwatorskich ze względu na swój stan zachowania. Na podstawie opracowanego w 2020 r. programu konserwatorskiego wzmocnione zostało konstrukcyjnie popękane sklepienie, a jednocześnie odsłonięto spod wielu nawarstwień pierwotną kolorystykę sztukaterii i wypraw.

Dzięki dobrej współpracy i woli ze strony obecnych administratorów obiektu możliwe było podjęcie daleko idących prac konserwatorskich przywracających temu miejscu dawny charakter. Prace prowadził międzynarodowy zespół specjalistów.

Archiwizacja i digitalizacja akt weryfikacyjnych w Studium Polski Podziemnej w Londynie. Etap III: KW3 CZ 1.

Fundacja „Silva Rerum Polonarum”

Projekt obejmował archiwizację i kompleksową digitalizację unikatowych akt Komisji Weryfikacyjnych w archiwum Studium Polski Podziemnej w Londynie (SPP); akta personalne żołnierzy AK, weryfikację stopni wojskowych, służby, odznaczeń, życiorysów, fotografii etc. To kontynuacja wieloletniego projektu cyfryzacji wszystkich akt personalnych b. żołnierzy AK zgromadzonych w SPP Londyn oraz planu przeniesienia całego archiwum SPP z platformy analogowej na cyfrową.

Etap III, cz. 1 obejmował cyfryzację części zespołu Komisji Weryfikacyjnej 3 (KW3). Było to 3832 jednostek archiwalnych z zespołu KW1. W efekcie powstał częściowy inwentarz archiwalny (excel i PDF) online i w czytelni SPP. Opracowano akta technicznie (usunięcie części metalowych, taśmy klejącej etc.), nadano nowy układ akt w jednostkach i nowe sygnatury archiwalne jednostkom (z zachowaniem starych). Jednocześnie uzupełniono inwentarz archiwalny KW3 dla 3832 jednostek archiwalnych i scalono go z dotychczasowym inwentarzem archiwalnym KW3 (5385 jednostek). Nowy inwentarz KW3 obejmuje obecnie 9217 jednostek archiwalnych / kart inwentarzowych (9212 + 5 jednostek).

W ramach prac digitalizacyjnych zdigitalizowano 3690 jednostek archiwalnych (teczek personalnych żołnierzy AK) z zespołu KW3; zeskanowano dokumenty w liczbie 24216, odzwierciedlając na platformie cyfrowej układ akt w archiwum i zespole (folder / teczka; skan / strona dokumentu).

Stan digitalizacji zespołu KW3 na grudzień 2021 r. to 6751 zeskanowanych jednostek archiwalnych (32,65% całości zespołu).

*Płyta nagrobna M. Tokarzewskiego
na cmentarzu w Jahorliku, Mołdawia*

Prace konserwatorskie i rekonstrukcyjne przy polskich nagrobkach na cmentarzu w Jahorliku w Mołdawii

Fundacja MOSTY

Projekt polegał na wykonaniu pilnych prac konserwatorskich przy płycie nagrobnej Tokarzewskiego na terenie cmentarza wielowyznaniowego w Jahorliku. Projekt został skonsultowany z ekspertami i przedstawicielami Ambasady RP w Kiszyniowie. Prace konserwatorskie poprzedzone zostały trwającą trzy lata inwentaryzacją finansowaną w ramach innego programu Instytutu Polonika – „Wolontariat” – oraz przygotowane w oparciu o opracowania sporządzone po wizjach lokalnych prowadzonych w latach 2019-2020.

Cmentarz położony jest kilka kilometrów od obecnej, nowopowstałej osady Jahorlik. Znajduje się przy ujściu rzeki Jahorlik do Dniestru, na samym końcu terytorium dawnej Rzeczypospolitej graniczącej z Turcją. Dawniej, w wieku XVI-XVII, miejscowość znana była z miejsca, gdzie zjeżdżali się sędziowie do rozstrzygnięcia sporów granicznych. W XIX w. było to niewielkie miasteczko zamieszkałe m.in. przez Żydów, Ukraińców, Polaków, Ormian. Po całkowitym zniszczeniu, po drugiej wojnie światowej, zachował się tylko cmentarz wielowyznaniowy i cmentarz żydowski. Ten ostatni został w latach 70. XX w. całkowicie zlikwidowany

poprzez „zepchnięcie” ciężkim sprzętem wszystkich nagrobków na strome urwiska Dniestru.

Obecnie nieczynny cmentarz wielowyznaniowy w starej części Jahorlika (Naddniestrzańska Republika Mołdawska) w większości jest gęsto zarośnięty drzewami-samosiejkami i krzewami. Pełni rolę pastwiska. Znajduje się tutaj ponad 200 chrześcijańskich nagrobków o różnych, bardzo interesujących kompozycjach. Większość pozostaje w złym stanie zachowania. Wśród dotychczas zinwentaryzowanych nagrobków znaleziono unikalną płytę nagrobną Tokarzewskiego, zmarłego 7 stycznia 1831 r., z częściowo czytelnym napisem w języku polskim. Płyta była częściowo zarośnięta krzewami, pośród wysokich traw. Ta prostokątna płyta piaskowcowa o wymiarach 18 cm x 170 cm x 74 cm pozostawała częściowo zagłębiona w ziemi. Powierzchnia lica płyty ma narożne krawędzie lekko zaokrąglone. Wzdłuż nich prosta, głęboka ramka wyraźnie zaznaczona techniką głębokiego rytu. W górnej części lica umieszczona jest niewielka płycina z profilowanymi brzegami wypełniona przedstawieniem krzyża łacińskiego na trójkątnej podstawie. Poniżej, w 13 rzędach, znajduje się kuta wgłębnie, tworzące szczelnie wypełnione inskrypcje (pismo proste, dwuelementowa majuskuła z szeryfami, stylizowana kapitułka).

*▼ Prace konserwatorskie przy polichromiach
w kościele pw. Wniebowzięcia Panny Maryi,
Św. Krzyża i św. Bartłomieja w Drohobyczu,
Ukraina*

Konserwacja barokowych polichromii w kościele pw. Wniebowzięcia Panny Maryi, Św. Krzyża i św. Bartłomieja w Drohobyczu. Etap II

Fundacja Niepodległości

Polichromie znajdują się w kaplicy północnej, będącej częścią gotyckiego kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii, Świętego Krzyża i św. Bartłomieja, którego fundatorem w 1392 r. był król Władysław Jagiełło (data ta jest początkiem katolickiej parafii w Drohobyczu). Obiekt jest jednym z najstarszych kościołów w Galicji Wschodniej, a jednocześnie najstarszym i najcenniejszym zabytkiem Drohobycza. Sama miejscowość do XVIII w. należała do Rzeczypospolitej Obojga Narodów, następnie została wcielona do monarchii Habsburgów.

W granicach Polski znalazła się ponownie w latach 1919–1945, po czym do 1991 r. znajdowała się w granicach ZSRR (terytorium Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej). To właśnie w tym okresie dokonały się największe zniszczenia w kościele, jako że pełnił on funkcję magazynu. Ławki, konfesjonały, rzeźbione ołtarze i cenne obrazy zostały spalone, a zabytkowe organy sprzedano. Dopiero w 1989 r. Polacy mieszkający w Drohobyczu odzyskali kościół, od tamtego czasu trwa jego stopniowa renowacja.

Polichromie stanowią część polskiego dziedzictwa kulturowego na Ukrainie. XVIII-wieczna polichromia (autorstwa Andrzeja Soleckiego) jest częścią dekoracji całej świątyni (fragmentarycznie przykrytej pobiałami), o wspólnej tematyce i stylistyce.

Celem projektu była konserwacja techniczna polichromii na ścianach wschodniej i zachodniej kaplicy północnej.

W ramach przeprowadzonych prac: usunięto metodą mechaniczną wtórne warstwy pobiał i farb emulsyjnych oraz zapraw; doczyszczono metodą chemiczną powierzchnię polichromii; wykonano dezynfekcję preparatem biobójczym; zaimpregnowano tynk oraz odsłonięte cegły. Z całości działań sporządzono powykonawczą dokumentację konserwatorską.

Prace konserwatorskie posadzki w katedrze łacińskiej we Lwowie na Ukrainie

Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”

Projekt polegał na wykonaniu prac konserwatorskich i konserwatorsko-rekonstrukcyjnych w katedrze łacińskiej we Lwowie na Ukrainie przy posadzce kamienniej w kaplicy Pana Jezusa Ukrzyżowanego.

Kaplica Pana Jezusa Ukrzyżowanego w katedrze łacińskiej we Lwowie zwana jest też kaplicą Jabłonowskich od nazwiska fundatorki – Anny z Sapiehów Jabłonowskiej. Kaplica powstała w drugiej połowie XVIII w. Zlokalizowana jest w połowie długości kościoła, po jego stronie południowej. W rzucie ma kształt zbliżony do prostokąta. Obrys kaplicy jest rzeźbiony poprzez liczne elementy wystające z jej ścian. Są to cokoły pilastrów, dolne partie epitafiów oraz schody prowadzące do ołtarza umiejscowionego na osi podłużnej kaplicy, w jej południowej części. Posadzka ołtarza jest wyniesiona o ok. 45 cm nad poziom posadzki

kaplicy. Różnicę poziomów pokonują 3 stopnie otaczające ołtarz z trzech stron. Posadzka kaplicy jest wyniesiona o ok. 15 cm w stosunku do poziomu posadzki nawy bocznej, od której jest oddzielona jednym stopniem ułożonym wzdłuż całej granicy pomiędzy kaplicą i południową nawą boczną. Posadzkę kaplicy wykonano głównie z wapieni (najprawdopodobniej olandzkich) układanych diagonalnie w szachownicę szaro-wiśniową. Wyjątek stanowi tu fragment posadzki na wyniesieniu pod ołtarzem – tam jest szachownica ortogonalna z płyt czarnych i beżowych. Dodatkowo wtórnie uzupełniano ją lokalnie płytami z szarobeżowego piaskowca (prawdopodobnie trembowelskiego).

Wykonano remont konserwatorski całej posadzki i schodów w kaplicy. Przeprowadzono konserwację płyt posadzkowych; konserwację kamiennych bloków schodowych schodów wejściowych; konserwację kamiennych bloków schodowych schodów ołtarzowych; naprawę i konserwację obramienia zejścia do krypty, naprawę posadzki.

Remont więźby dachowej zabytkowego zespołu klasztornego w Horodence

Prace remontowe na terenie zabytkowego zespołu klasztornego w Horodence (obw. iwanofrankiwski, Ukraina)

Fundacja Partnerstwa Europy Środkowo-Wschodniej

Projekt polegał na wykonaniu prac remontowych na dachu przyległych do zabytkowego kościoła Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny (projektu Bernarda Meretyna) budynków dawnego klasztoru Misjonarzy w Horodence (Ukraina, obw. iwanofrankiwski). Budynki tworzą jeden z najbardziej rozpoznawalnych zespołów zabytków późnobarokowej architektury i rzeźby XVIII w. w całej Rzeczypospolitej.

Działania skoncentrowały się na najbardziej zagrożonej części kompleksu – fragmencie dachu budynków klasztornych. Kościół jest obecnie użytkowany przez horodeńskich wiernych rzymsko- i grekokatolickich, choć pozostaje w rękach grekokatolików. Dawny rzymskokatolicki kościół cieszył się sławą m.in.

z uwagi na dekorację wnętrza autorstwa Meretyna i Jana Jerzego Pinzla z ołtarzem głównym, ozdobionym monumentalnymi rzeźbami, ołtarzami bocznymi oraz bogato zdobioną amboną. Obecny los rzeźb Pinzla nie jest do końca jasny, część prawdopodobnie uległa zniszczeniu, a pozostałe trafiły do Muzeum Pinzla we Lwowie. W Horodence pozostała jedynie na klasztornej dziedzińcu rzeźba na kolumnie z herbem Potockich.

Mimo systematycznych działań renowacyjnych w bieżącym roku pilnej interwencji wymagał dach. Program prac zakładał remont części dachu nad północno-zachodnim skrzydłem budynku klasztoru. Zgodnie z zaleceniami podczas wymiany konstrukcji dachu w maksymalnym stopniu wykorzystano oryginalne elementy ze znakami ciesielskimi. Zdemontowana, oczyszczona oraz ponownie wykorzystana została oryginalna dachówka ze znakami fabryki z Kołomyi.

Efektom zadania jest zdjęcie oryginalnej dachówki, wymiana konstrukcji

dachu, renowacja i ponowne ułożenie dachówek oraz montaż orynnowania.

Prace ratunkowe i konserwatorskie w kościele pw. Świętych Stanisława i Krzysztofa w Hussakowie. Etap II **Stowarzyszenie na rzecz ochrony dziedzictwa kultury KON-FEDERACJA**

Pierwszy kościół był konsekrowany w Hussakowie w 1543 r. Obecny kościół – w 1724 r. i został mocno przekształcony ze względu na wady konstrukcyjne (1780). W trakcie przekształcenia zyskał nową dekorację malarską pędzla Stanisława Stroińskiego oraz jego ucznia Tomasza Gertnera. Po wojnie kościół został przekształcony w magazyn pobliskiego kołchozu. Od 1989 r. rozpoczął się żmudny proces ratowania świątyni. W 2020 r., dzięki wsparciu Instytutu Polonika, został opracowany całościowy program konserwatorski dla wnętrza kościoła oraz ekspertyza stanu zachowania i przyczyn zniszczeń poszczególnych elementów wystroju świątyni.

*Konserwacja polichromii w kościele
pw. Świętych Stanisława i Krzysztofa
w Hussakowie*

▼ *Prace konserwatorskie w kościele
pw. św. Mikołaja Biskupa w Kamieńcu
Podolskim*

Zadanie polegało na przeprowadzeniu ratunkowych prac konserwatorskich we wnętrzu kościoła pw. Świętych Stanisława i Krzysztofa w Hussakowie na Ukrainie. Pracami zostały objęte freski autorstwa warsztatu Stanisława Stroińskiego z przedstawieniem Koronacji Matki Bożej, znajdujące się na sklepieniu nawy głównej kościoła. W ramach ratunkowych prac konserwatorskich zabezpieczono malowidło, usunięto i skorygowano wadliwe wcześniejsze zabiegi, utrwalono spudrowane i podklejono odspojone fragmenty warstwy malarskiej, oczyszczono warstwę malarską. Usunięto przemalowania w gładach okiennych nawy.

Dzięki tym pracom możliwe było powstrzymanie daleko idącego destruktu malowideł oraz stopniowe przywrócenie im walorów estetycznych tak ważnych dla malarstwa iluzjonistycznego.

Prace konserwatorskie w dawnym kościele dominikanów pw. św. Mikołaja Biskupa w Kamieńcu Podolskim na Ukrainie. Etap IX

Towarzystwo Tradycji Akademickiej

Zgodnie z dokumentem z 1375 r., wystawionym przez prowincjała polskiego Jana z Brzegu, zespół świątynny pw. św. Mikołaja został drugą, po Smotryczu, fundacją dominikańską na Podolu. Murowany kościół wraz z klasztorem dominikanów wybudowany został około 1420 r., po tym

jak spłonął pierwszy, drewniany kościół. Od roku 1596 patronat nad świątynią i klasztorem sprawowała rodzina Potockich, kilkakrotnie finansująca odbudowę tego kompleksu (m.in. po pożarze w 1616 r., dewastacjach oraz po oblężeniu miasta przez Turków w 1672 r.). Po kasacie klasztoru, w 1843 r., kościół stał się świątynią parafialną, jednak po drugiej wojnie światowej zamieniono go w magazyn. Zespół klasztorny ucierpiał też na skutek pożaru w 1993 r.

Cztery portale w kościele wiodące do kaplic wraz z ich dekoracją stanowią niepowtarzalny kompleks renesansowych i manierystycznych dekoracji nieustannie badanych przez historyków sztuki. Trzy z portali poddano konserwacji już w poprzednich latach. Są to portale wiodące również do Kaplicy Ukrzyżowanego Pana Jezusa, ale od nawy głównej, oraz dwa portale wiodące do kaplicy Matki Bożej Różańcowej. Portale są integralną częścią wystroju sztukatorskiego i kamieniarskiego kościoła, który ma ogromne wartości artystyczne, estetyczne i historyczne, a każdego roku podczas kolejnych prac udaje się odnaleźć nowe, uzupełniające wiedzę o kościele artefakty.

Od 1998 r. klasztor jest systematycznie odbudowywany przez oo. paulinów, którzy stali się gospodarzami świątyni i klasztoru poddominikańskiego.

Projekt był kontynuacją prac konserwatorskich, które objęły zachodnią ścianę pod chórem; prace zabezpieczające tynki i polichromie na sklepieniu prawej nawy; I etap prac technicznych przy drewnianych detalach chóru oraz prace techniczne przy konstrukcji barokowego chóru.

Na efektach projektu skorzystają przede wszystkim wierni uczęszczający do świątyni, mieszkańcy Kamieńca Podolskiego ale również liczni turyści z Polski i innych europejskich krajów będący świadkiem profesjonalnie prowadzonych prac przywracających dawny stan świątyni.

Prace konserwatorskie przy zabytkach polskich w Żółtkwi. Etap VI

Towarzystwo Tradycji Akademickiej

Projekt zakładał kontynuację prac ratunkowo-konserwatorskich przy zabytkowym fryzie kolegiaty pw. św. Wawrzyńca.

W bieżącym sezonie poddano konserwacji tambur od strony północno-zachodniej i latarnię. Prace objęły 1/4 tamburu, od północnej kalenicy transeptu do kalenicy prezbiterium. Ćwierć tam-

buru poddanego konserwacji składało się (patrząc od góry) z rozbudowanego gzymsu wykonanego w narzucie wapieno-piaskowym na drewnianym i metalowym-korodującym stelażu. Znaczna jego powierzchnia wymagała wymiany i wyciągnięcia metodą sztukatorską na nowo. Gzyms pomalowano farbą. Poniżej gzymsu jest okno, którego obramienie wykonano z wapienia analogicznego do fryzu, zatem konserwację obramienia wykonano tak jak w wypadku elementów fryzu.

Prace konserwatorskie przy portalu w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny w Stryju

Wypełnienie okna wykonano ze stalowego kształtownika o podziałach około 25 x 30cm. Ramki oczyszczono z łuszczącej się farby i poddano konserwacji, brakujące kwatery szklane wypełniono odpowiednim szkłem i uszczelniono. Tambur otynkowany i pomalowano. Warstwy te są szczególnie mocno zniszczone, więc (tam gdzie było to konieczne) zostały usunięte i uzupełnione na nowo. Dodatkowo poddano konserwacji lub przemurowaniom cegłę, z której zmurowano tambur.

Efektom zadania jest przywrócenie pierwotnej formy kamiennym ornamentom, oczyszczenie ich z ciemnych nawarstwień i zabezpieczenie przed dalszą destrukcją, a także uszczelnienie okien i połączeń kamiennych tak, aby woda nie przedostawała się do wnętrza świątyni.

Prace konserwatorskie przy zabytkowym portalu w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny w Stryju

Towarzystwo Tradycji Akademickiej

Portal na kościele w Stryju jest unikatowym w skali Ukrainy manierystycznym portalem, reliktem wcześniejszego kościoła. Podobnych obiektów znanych jest tylko kilkanaście.

Prace konserwatorskie przy portalu objęły tynki wokół portalu i obramień okiennych kaplicy północnej w celu wyeliminowania przyczyn zniszczeń substancji zabytkowych oraz zabezpieczenia ich przed dalszymi, niekorzystnymi zmianami. Celem działań konserwatorskich było przywrócenie pełnej wartości artystyczno-estetycznej portalu, obramień okiennych, krat oraz tynków wokół portalu, a także utrwalenie substancji zabytkowych.

Ochrona dziedzictwa kulturowego miast Lwowa i Podkamina (Ukraina)

Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

Projekt obejmował przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach w przestrzeni miejskiej Lwowa oraz na terenie klasztoru poddominikańskiego w Podkaminie.

Attyka i rzeźby na kościele pw. Wszystkich Świętych i klasztorze benedyktynek we Lwowie

Zespół kościelno-klasztorny sióstr benedyktynek obrządku łańciskiego to najstarszy katolicki klasztor żeński, na ziemiach ruskich Korony Polskiej. Powstał po 1593 r., gdy Adam Szaporowski

Kolumna z rzeźbą Matki Bożej z Dzieciątkiem ufundowana przez wojewodę wołyńskiego Stanisława Ledóchowskiego w Podkamieniu w 1719 r.

▼ Attyka klasztoru benedyktynek we Lwowie

herbu Junosza, za namową córki Katarzyny Szaporowskiej, przekazał na utworzenie klasztoru jej posag, a także jej siostr Anny i Krystyny. Najstarszą częścią klasztoru jest skrzydło południowe, będące przekształconym dawnym dworem Herburtów z drugiej połowy XVI w. W 1595 r. powstanie klasztoru zatwierdził arcybiskup Jan Dymitr Solikowski, a w 1596 r. papież Klemens VIII oraz król Zygmunt III Waza. W 1597 r. odbyło się uroczyste nadanie pierwszych habitów sześciu zakonnicom, w tym córce fundatora – Katarzynie Szaporowskiej. Ze źródeł wiadomo, iż przy budowie założenia pracował Paweł Rzymianin,

który w swoim testamencie w 1618 r. wspominał, iż pracował dla klasztoru i niewiele zostało do zakończenia jego budowy. Nie wiadomo jednak dokładnie, jaki zakres prac obejmowało zobowiązanie Rzymianina wobec klasztoru. W 1623 r. zabudowania założenia zniszczył pożar, a odbudowę murowanego już kościoła, o czym mówi data z łuku tęczy, zakończono do 1624 r., z inicjatywy przeoryszy Anny Szaporowskiej. Prace trwały jednak do 1627 r. i według niepotwierdzonych źródeł, odbudową kierował lwowski architekt Jan Pokorowicz. W 1627 r. odbyła się konsekracja kościoła dokonana przez arcybiskupa Jana Andrzeja Próchnickiego. Klasztor i kościół były otaczane szczególną opieką przez polskich królów. W 1670 roku król Michał Korybut Wiśniowiecki nadał zakonowi prawo warzenia piwa i trzy browary, a w 1676 król Jan III Sobieski, zezwolił na założenie własnej klasztornej jurydyki, opartej na prawie magdeburskim.

W XVIII w. przy wejściu na dziedzińiec klasztorny wybudowano okazałą barokową bramę, ozdobioną malowidłami i rzeźbami. Wejście do klasztoru stanowiła wsparta na trzech kolumnach

trójarkadowa loggia. Przy okazji przebudowy zmieniono też dekoracje fasad budynków. W 1889 roku klasztor powiększono o nowe skrzydło zachodnie.

W 1933 roku benedyktyнки weszły w skład odrodzonej polskiej prowincji pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. W tym też okresie rozbudowały szkołę, dobudowując od strony południowej nowe skrzydło.

Ostatnia msza w kościele benedyktynek została odprawiona 14 maja 1946 roku, a następnie klasztor i kościół zostały zamknięte przez władze sowieckie.

W opuszczonym klasztorze umieszczono urząd inwentaryzacji budowlanej, a w kościele rozebrano ołtarze. Po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w 1990 r. zespół kościelno-klasztorny był początkowo nieczynny, po czym przekazano go greckokatolickim siostron studytkom. Nosi on obecnie nazwę – świątynia Wszystkich Świętych i klasztor Pokrowski sióstr studytek.

Założenie wybudowano na skraju ówczesnego Lwowa, dlatego kościół podobnie jak klasztor bernardynów otrzymał – obronny charakter. Podkreślały to wysokie i grube mury obronne z przyporami

*Płaskorzeźba T. Orkasiewicza „Kucie Kos”
na elewacji kamienicy we Lwowie*

i oknami – strzelnicami oraz masywna, surowa bryła jednonawowego kościoła pozbawionego fasady.

Płaskorzeźba Teobalda Orkasiewicza „Kucie Kos” na elewacji kamienicy przy A. Горської 5 we Lwowie

Płaskorzeźba Teobalda Orkasiewicza „Kucie Kos” wraz z dekorowanym obramieniem, gzymsem i sterczynami, to jeden z trzech obiektów we Lwowie przedstawiających polskie motywy patriotyczne.

Zabytkowa kolumna Ledóchowskiego na terenie klasztoru poddominikańskiego w Podkamieniu, Ukraina

Kolumna Ledóchowskiego stoi na dziedzińcu klasztoru poddominikańskiego, obecnie zakonu studytów w Podkamieniu. Została ufundowana w 1719 r. przez wojewodę wołyńskiego Stanisława Ledóchowskiego na pamiątkę wyjścia wojsk saskich i rosyjskich z Polski. Pod koniec XVIII w. kolumna przewróciła się i została odbudowana. W 1877 r. kolumnę poddano konserwacji.

To klasyczna kolumna, wolnostojąca, ustawiona na wysokim cokole, zwieńczona kompozytowym kapitelem, na którym stoi figura Matki Bożej z Dzieciątkiem. Trzon kolumny i kapitel wykonano z piaskowca, cokół i stopnie schodów z piaskowca lub wapienia (są pokryte grubą warstwą zapraw i farby). Figurę wykonano z blachy miedzianej, złoconej. W płycinach cokołu były zamontowane w 1877 r. 4 płyty z napisami, wykonane

z cynku (niezachowane), które zastąpiły wcześniejszy tekst, zapewne wykuty w kamieniu. W 1877 r. wokół kolumny postawiono żeliwne ogrodzenie (niezachowane).

Prace konserwatorskie przy nagrobkach polskich na Ukrainie

Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

W ramach projektu wykonano prace konserwatorskie na 2 polskich cmentarzach na Ukrainie. Prace objęły rzeźbę nagrobną przedstawiającą Madonnę, figurę kobiety (cmentarz w Złoczowie) oraz pomnik Michała Archanioła ufundowany przez Konstantego Zaborowskiego jako upamiętnienie ofiar cholery (cmentarz w Liczkowcach).

Celem zadania było zachowanie unikatowych nagrobków polskich na cmentarzach na Ukrainie. Przeprowadzone

Konserwacja rzeźby nagrobnej przedstawiającej Madonnę na cmentarzu w Złoczowie

prace konserwatorskie pozwoliły na zatrzymanie dalszej destrukcji obiektów i przywrócenie im pierwotnych walorów.

Polonika w zbiorach powiatowych muzeów i archiwów czeskich (województwo południowo-morawskie). Część V

Fundacja „Silva Rerum Polonarum”

W ramach realizacji zadania kontynuowano kwerendy w powiatowych muzeach i archiwach czeskich. Poszukiwania poloników prowadzone były w województwie ołomunieckim (Przerov, Prostějov,

Szumperk) i w województwie zlińskim (Uherske Hradiszczce). W kwerendy zaangażowani byli naukowcy, muzealnicy i archiwiści czeski i polscy.

Ze względu na pandemię COVID-19 oraz wprowadzone w Polsce, jak i na terenie Republiki Czeskiej obostrzenia, tegoroczna edycja projektu realizowana była w okresie wrzesień-listopad.

Prace restauratorsko-konserwatorskie na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, Ukraina. Etap XIV

Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

Zgodnie z decyzją interdyscyplinarnej, międzynarodowej komisji działającej w ramach projektu, pracami restauratorsko-konserwatorskimi zostały objęte groby: biskupa Adama Jasińskiego, Stanisława Zarwańskiego, małżeństwa

Piórków, Jakuba Pieczonki oraz ławka żeliwna przy nagrobku Agathy Stranskiej (konserwowany w roku 2019). Dodatkowo wykonany został II etap prac przy nagrobku Teresy Kulczyckiej i Józefa Nogaja oraz prace naprawcze po zniszczeniach wyrządzonych przez burzę przy nagrobkach rodziny Ziętkiewiczów i Józefa Woygara.

Filmy i dokumenty ojca polskiej kinematografii Kazimierza Prószyńskiego w zbiorach Science Museum w Bradford

„EC1 Łódź – Miasto Kultury” w Łodzi

W wyniku realizacji projektu pozyskano do cyfrowych zbiorów Narodowego Centrum Kultury Filmowej, niezwykle cenne materiały archiwalne i klatki filmowe ojca polskiej kinematografii Kazimierza

Pruszyńskiego, znajdujące się w posiadaniu Science Museum w Bradford, w kolekcji Kodaka. Jest to przypuszczalnie najciekawsza kolekcja filmów Pruszyńskiego, jakiej udało się przetrwać wojny. Najprawdopodobniej są to również obiekty, które osobiście należały do Kazimierza Pruszyńskiego, co czyni je jeszcze bardziej cennymi. Na filmach, które zachowały się w Bradford, możemy również ujrzeć samego wynalazcę w towarzystwie najbliższych. Są to jedyne, znane materiały filmowe z człowiekiem, którego wyobraźnia pozwoliła na rozwój kina, takiego jakie znamy dzisiaj.

Narodowe Centrum Kultury Filmowej od ponad pięciu lat buduje kolekcję i zasób wiedzy dotyczącej Kazimierza Pruszyńskiego. Pozyskane dzięki projektowi materiały są kolejnym z ważnych i cennych elementów tworzenia pełnej monografii wynalazcy, opracowywanej przez zespół kuratorski Działu Wystaw i Zbiorów NCKF

Przy okazji został opracowany spis inwentarzowy, a każdy z obiektów otrzymał oddzielną kartę i został również przygotowany do wprowadzenia do zbudowanego od podstaw programu ewidencyjnego zbiorów NCKF.

Dodatkowym rezultatem projektu jest wykorzystanie w celach promocyjnych pozyskanych unikatowych materiałów

Akcje Centralnej Europejskiej Wytwórni Kinematografu Amatorskiego

► Przykładowy wycinek ze zbiorów J. Giedroycia związanych z „Kulturą”

przy realizacji wystawy stałej Kino Polonia w Narodowym Centrum Kultury Filmowej, która zostanie otwarta w 2022 r. Będzie to pierwsza, stała wystawa monograficzna poświęcona historii kina na ziemiach polskich. Materiałem audio-wizualnym, który będzie zachęcał do jej odwiedzenia, będzie właśnie esej opowiadający o Pruszyńskim, zawierający pozyskane materiały.

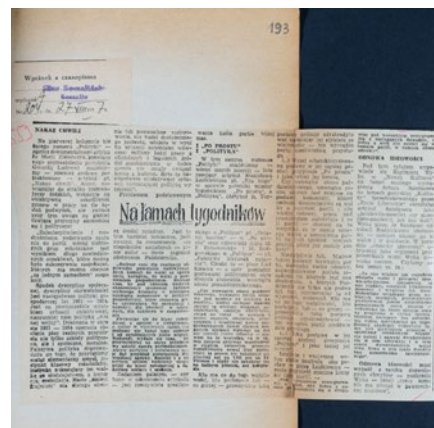
Realizacja projektu miała również ogromne znaczenie dla budowania kontaktów i wzmacniania sieci wiedzy na temat materiałów dotyczących Polaków za granicą. Tym bardziej cieszy pozytywna realizacja projektu z Science Museum w Bradford, mieście, które podobnie jak Łódź posiada tytuł Miasta Filmu Unesco.

Kontynuacja digitalizacji zbiorów archiwalnych Literackiego Kultura w Maisons-Laffitte

Fundacja Kultury Paryskiej

W ramach projektu prowadzone były prace związane z digitalizacją wycinków (roczniki z lat 1968–1975) związanych z „Kulturą”, które Jerzy Giedroyc zaczął gromadzić nieomal od momentu utworzenia wydawnictwa, a które dziś stanowią cenny i unikalny dla badaczy i pasjonatów zbiór. Równolegle kontynuowane były prace związane z opracowywaniem inwentarzowym kolejnych tomów wycinków z liczącego 143 tomy zbioru.

Celem projektu była kontynuacja prac związanych z zabezpieczeniem zbiorów

Instytutu Literackiego Kultura poprzez opracowanie i digitalizację kolejnej partii archiwaliów. Efektem realizacji projektu były: digitalizacja i transkrypcja Agendy Jerzego Giedroycia z roku 1946 wraz z notatnikiem (z tego samego roku); opracowanie 4 roczników wycinków (l. 1974–1977), łącznie 707 rekordów; digitalizacja kolejnych roczników wycinków (l. 1968–1977), łącznie 7451 skanów.

Skany wraz z opisami zostały udostępnione w portalu Kultury Paryskiej w zakładce „Wycinki” (<https://kulturaparyska.com/pl/cuttings/year/1946/page/1>).

Prace remontowo-konserwatorskie przy nagrobku Bogdana Romaszkana na cmentarzu w Kutach, Ukraina

Fundacja Armenian Foundation

Projekt miał na celu przeprowadzenie profesjonalnej konserwacji nagrobka wiceburmistrza Kut Bogdana Romaszkana oraz Zacharyasza Romaszkana.

W ramach prac wykonano dokumentację fotograficzną przed rozpoczęciem prac i po ich zakończeniu; przeprowadzono prace porządkowe (uporządkowanie terenu, oczyszczenie mechaniczne). Następnie wykonano niezbędne naprawy powierzchni nagrobka, sklejono rozbite i pęknięte elementy kamienne

*Nagrobek Bogdana Romaszkana
na cmentarzu w Kutach*

i uczytelniono wykute na płytach litery. Wykonano scalanie kolorystyczne i przeprowadzono dezynfekcję powierzchni nagrobka, a następnie opryski w przestrzeniach pomiędzy nagrobkami roztworem herbicydu, żeby zapobiec zbędnej roślinności.

Prace konserwatorskie w przestrzeni miejskiej Lwowa

Towarzystwo Tradycji Akademickiej

Projekt obejmował prace konserwatorskie przy kapliczce – kolumnie przedstawiającej Chrystusa Frasobliwego przy skrzyżowaniu ulic Pasiecznej i Zielonej we Lwowie.

W obiektach rzeźbiarskich znajdujących się na terenie Ukrainy Chrystus Bolesny to bardzo rzadkie przedstawienie.

Kapliczkę wzniesiono w 1761 r., o czym świadczy inskrypcja na froncie głowicy. Pod rządami austro-węgierskimi prawdopodobnie przeniesiono tutaj cmentarz, jest to jednak niepotwierdzona archiwalnie informacja.

Kościół franciszkański pw. św. Franciszka i Bernarda w Wilnie. Kontynuacja prac konserwatorskich polichromii w prezbiterium. Etap VI Fundacja Promocji Sztuk

Zachowane dekoracje malarskie pochodzą z XVI-XVIII w. i są świadectwami aranżacji wnętrza w okresie ponad 200 lat. Obiekt jest świadectwem wysoko rozwiniętej kultury artystycznej Rzeczypospolitej Obojga Narodów ściśle związanej z zachodnimi ośrodkami cywilizacji i sztuki europejskiej.

Polichromie ścienne wyprawy na ścianie południowej prezbiterium o powierzchni 300 m² zostały zabezpieczone i wymagają dalszych prac konserwatorskich podtrzymujących uzyskane efekty. Wykonano projekt konserwatorski i końcowe scalenie kolorystyczne polichromii w zakresie drobnych ubytków w przestrzeniach scalonych kolorystycznie w 2020 r. w zakresie kompozycji i zachowanych form na całej powierzchni ściany. Wykonano także końcowe odtworzenie dwóch niezachowanych kompozycji pilastrów i głowic oraz ich scalenie kolorystyczne metodą lawowania i punktowania. Na zakończenie scalona została dokumentacja wszystkich przeprowadzonych prac konserwatorskich z aktualizacją prac w 2021 r.

Kolumna z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego przy skrzyżowaniu ul. Pasiecznej i ul. Zielonej we Lwowie

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

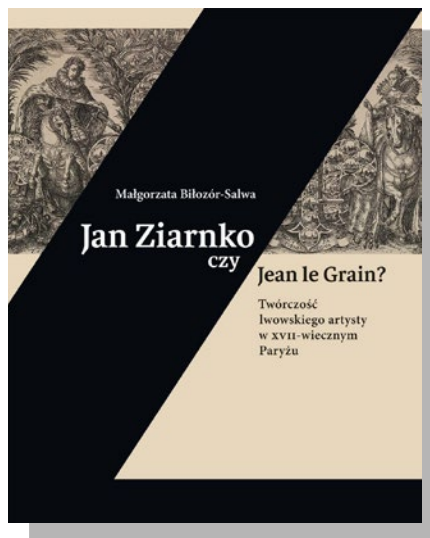
Publikacje naukowe

SERIA „STUDIA I MATERIAŁY”

Jan Ziarnko czy Jean le Grain? Twórczość lwowskiego artysty w XVII-wiecznym Paryżu

Jest to monografia mało znanego polskiego grafika działającego w stolicy Francji na początku epoki baroku. Artysta-rytownik związany był głównie z otoczeniem dworu królewskiego. Zasadniczemu tekstowi towarzyszy rzetelnie opracowany katalog rycin zawierający ponad 50 pozycji, w tym bogaty zespół nierozpoznanych wcześniej grafik. Omawiane w publikacji dzieła Ziarnka Polonusa, analizowane są pod względem rodzaju, treści, pełnionych funkcji społecznych, politycznych czy propagandowych.

W 2021 r. pozyskano 2 recenzje, wykonano prace redakcyjne i translatorskie (przetłumaczono na język francuski i angielski przedmowę oraz streszczenie), jak również przygotowano projekt graficzny i skład książki. Publikacja ukazała

się drukiem w serii naukowej „Studia i Materiały”.

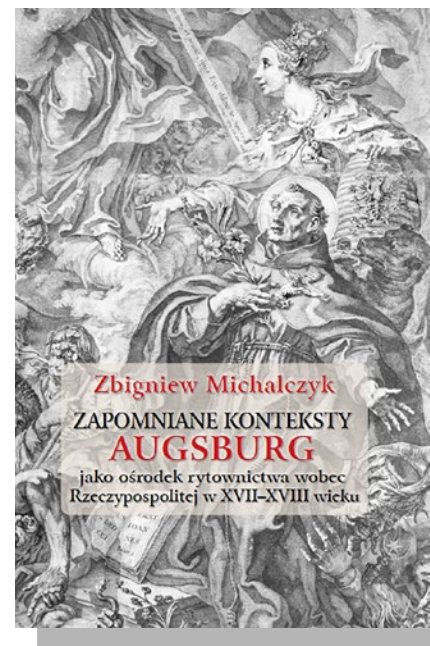
Autorka: dr Małgorzata Biłozór-Salwa

ISBN 978-83-66172-36-4

Nakład: 200 egz.

Zapomniane konteksty. Augsburg jako ośrodek rytownictwa wobec Rzeczypospolitej w XVII-XVIII wieku

Augsburg był w epoce baroku czołowym ośrodkiem twórczości graficznej w Europie Środkowej. Badania źródłowe przeprowadzone zarówno w roku 2018, jak i w 2019 w Kunstsammlungen und Museen, Staats- und Stadtbibliothek w Augsburgu oraz Zentralinstitut für

Kunstgeschichte in Monachium pozwoliły na identyfikację około 220 dzieł graficznych zamawianych przez polskich odbiorców. Autor z niezwykłą erudycją zaprezentował i omówił zebrany materiał z uwzględnieniem kontekstu historycznego i artystycznego.

Publikacja ukazała się drukiem w czerwcu 2021 w ramach serii „Studia i Materiały”.

Autor: dr hab. Zbigniew Michalczyk

ISBN 978-83-66172-34-0

Nakład: 250 egz.

Rosyjskie plany klasztorów skasowanych w roku 1832

Projekt wieloletni (2019–2021) dotyczył 191 klasztorów skasowanych przez władze rosyjskie w roku 1832 na obszarze wschodnich województw dawnej Rzeczypospolitej, tj. na terenach obecnie znajdujących się w granicach Litwy, Łotwy, Białorusi i Ukrainy, a w niewielkiej części również Polski.

W ramach represji po powstaniu listopadowym carat skasował dużą liczbę klasztorów i zmienił przeznaczenie za-

budowań klasztornych, które stały się obiektami świeckimi bądź sakralnymi cerkwi prawosławnej. Zanim jednak to nastąpiło, zostały one zinwentaryzowane pod względem architektonicznym. Prof. Maria Kałamajska-Saeed, w trakcie swoich wieloletnich badań w archiwach Moskwy i Petersburga pozyskała skany 191 pomiarów klasztorów skasowanych przez władze rosyjskie w roku 1832 na obszarze

wschodnich województw dawnej Rzeczypospolitej. Opracowała ich naukowy katalog poprzedzony komentarzem. Powstał materiał, który jest nieocenionym źródłem badawczym do wielu nieistniejących już zespołów klasztornych.

W okresie sprawozdawczym trwały ostatnie prace korektorskie prowadzone przez autorkę i redaktorkę przy współpracy grafika. Książka ukazała się drukiem w grudniu 2021 r. w serii „Studia i Materiały”.

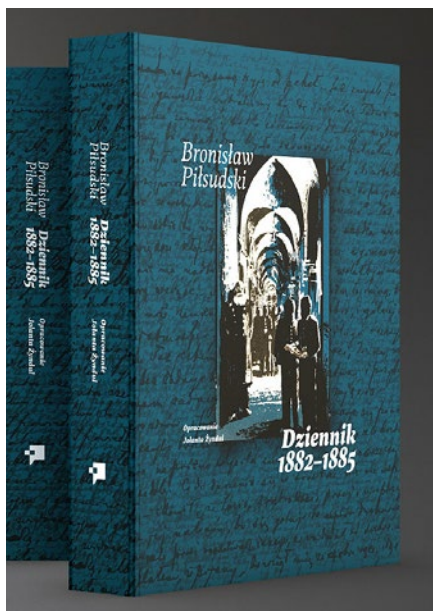
Autor: dr hab. Maria Kałamajska-Saeed

ISBN 978-83-66172-40-1

Nakład: 250 egz.

Dziennik Bronisława Piłsudskiego, 1882–1885. Edycja źródłowa

W Litewskiej Bibliotece Naukowej im. Wróblewskich w Wilnie przechowywany jest rękopis młodzieńczego dziennika Bronisława Piłsudskiego – brata Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego – przyszłego etnografa, badacza ludów i kultury Dalekiego Wschodu, głównie ludu Ajnów.

Wykonane prace studialne były podstawą do przygotowania publikacji stanowiącej interesujące źródło do dziejów rodziny Marszałka i prezentacji obrazu życia codziennego w szlacheckim dworze na Litwie w końcu XIX w.

W okresie sprawozdawczym zakończone zostały prace redakcyjne i weryfikacja językowa polegająca na skolacjonowaniu źródła z tekstem edycji dziennika. Wykonany także został projekt graficzny i skład książki. Publikacja ukazała się drukiem w grudniu 2021 r. w punktowanej serii „Studia i Materiały”.

Autorką naukowego opracowania rękopisu jest dr hab. Jolanta Żyndul

ISBN 978-83-66172-25-8

Nakład: 400 egz.

Regeneracja i modernizacja. Architektura Lwowa okresu dwudziestolecia międzywojennego

Publikacja prezentuje w szerokim ujęciu lwowską architekturę okresu międzywojennego, do tej pory niedostatecznie

poznaną i opracowaną. Książka powstała na podstawie badań źródłowych i porównawczych, zawiera obszerny materiał ilustracyjny.

Publikacja ukazała się drukiem w końcu grudnia 2021 w serii „Studia i Materiały”.

Autor: prof. dr hab. Jakub Lewicki

ISBN 978-83-66172-41-8

Nakład: 250 egz.

Włoscy architekci i muratorzy z Piuro i ich rola w rozwoju architektury na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI i XVII w.

Z północnej Lombardii wywodziło się wielu znakomitych artystów renesansu i baroku. Niektórzy z nich byli także zatrudniani na terenach Rzeczypospolitej

Obojga Narodów (m.in. przy budowie kolegiaty w Ołyce, w której prace konserwatorskie prowadził Instytut Polonika w ramach programu strategicznego „Ochrona”).

Efektom wieloletniego projektu (2018-2021) było wydanie wspólnie z „Associazione Italo-Svizzera per gli

scavi di Piuro” publikacji w języku polskim dotyczącej artystów pracujących dla polskich rodów na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej. Planowane jest także wydanie włoskojęzyczne.

W okresie sprawozdawczym wykonano redakcję i korektę tekstu polskiego oraz przygotowano skład publikacji. Książka ukazała się drukiem w końcu grudnia 2021 r. w punktowanej serii „Studia i Materiały”.

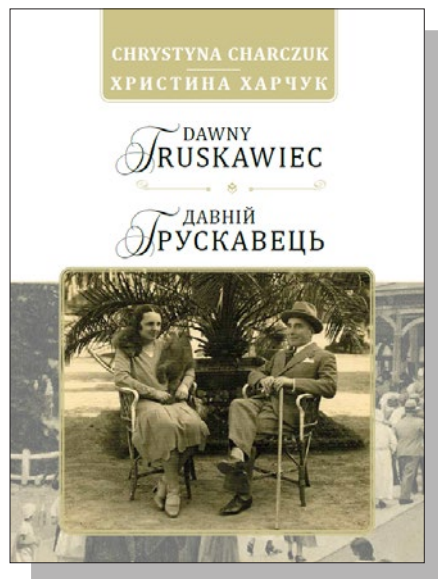
Autor: Stanisław Kłosowski

ISBN 978-83-66172-42-5

Nakład: 200 egz.

Dawny Truskawiec 1827-1939

Publikacja poświęcona jest historii słynnego uzdrowiska położonego kilkadziesiąt kilometrów na południe od Lwowa. To efekt kilkuletniej pracy ukraińskiej badaczki, która przebadala i opracowała liczne archiwalia oraz zebrała obszerną ikonografię dotyczącą historii nie tylko samego uzdrowiska, lecz także jego architektury, w znacznej części już nieistniejącej.

W okresie sprawozdawczym został napisany, opracowany i przekazany do recenzentów tekst do polskiej edycji. Opracowano także koncepcję graficzną książki.

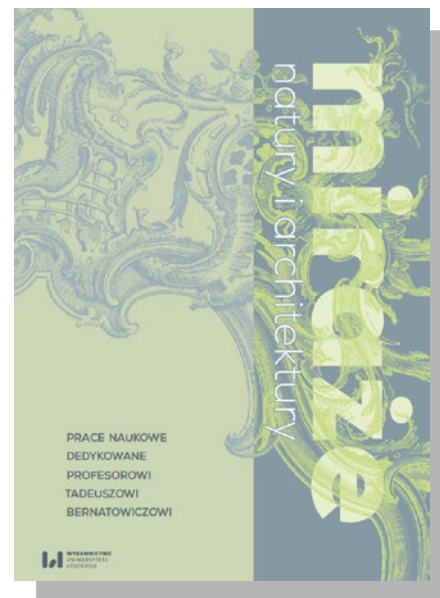
Druk publikacji przewidywany jest w 2022 r.

Autor: Chrystyna Charczuk

WYDAWNICTWA W KOEDYCJI

Miraze natury i architektury. Prace naukowe dedykowane Profesorowi Tadeuszowi Bernatowiczowi

W 2021 r. dr hab. Tadeusz Bernatowicz obchodził jubileusz 65-lecia urodzin. Uniwersytet Łódzki, gdzie jest zatrudniony jubilat, przygotował księgę pamiątko-

wą ze zbiorem kilkadziesiątu artykułów polskich naukowców, głównie historyków sztuki.

Profesor Bernatowicz jest badaczem głównie architektury barokowej, autorem kilkadziesiątu artykułów i kilku książek dotyczących tej epoki. Znaczna ich część dotyczy wschodnich terenów I Rzeczypospolitej, szczególnie sztuki

Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jest jednym z najlepszych znawców spuścizny artystycznej, która powstała w kręgu mecenatu Radziwiłłów w epoce nowożytnej. Z racji zawartych w książce artykułów dotyczących polskiego dziedzictwa kulturowego na dawnych wschodnich terenach Rzeczypospolitej, ale przede wszystkim ze względu na istotny wkład T. Bernatowicza do badania i ochrony tego dziedzictwa, Instytut dofinansował publikację, co pozwoliło nie tylko na druk w wersji elektronicznej ale również na jej pełny, barwny druk.

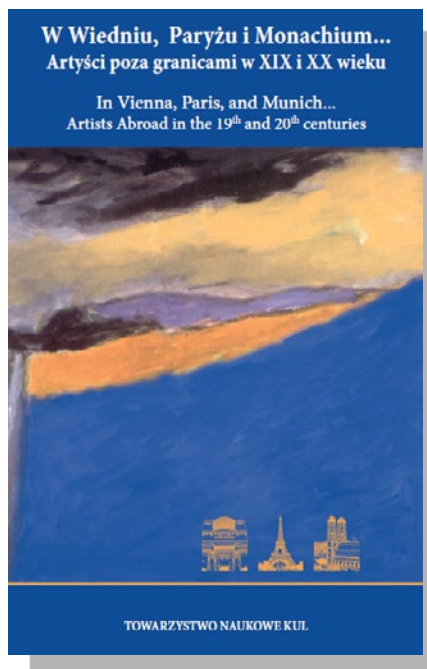
Książka ukazała się w listopadzie 2021.

Praca zbiorowa.

ISBN 978-83-66172-38-8; ISBN 978-83-8220-665-4

Nakład: 200 egz.

W Wiedniu, Paryżu i Monachium.... Artystyci poza granicami w XIX i XX wieku, red. Dorota i Zdzisław Kudelscy
Instytut Polonika w ramach współpracy z Towarzystwem Naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II dofinansował opracowanie redakcyjne publikacji i przygotowanie pliku PDF.

Polskie wiedeniana artystyczne. Cz. 1. Przekroje i przybliżenia, Dorota Kudelska (wraz z przekładem na język angielski)

Instytut Polonika w ramach współpracy z Towarzystwem Naukowym KUL Jana Pawła II pokrył koszty pozyskania ilustracji z muzeów austriackich: Heeresgeschichtliches Museum, Österreich Staats Archiv i Museum Schloß Belvedere oraz koszt tłumaczenia publikacji na język angielski.

Publikacje popularnonaukowe

Na skraju imperium, Mieczysław Jałowicki

Książka publikuje wspomnienia Mieczysława Jałowickiego, które przybliżają współczesnemu czytelnikowi fenomen wielokulturowości i wielonarodowości

dawnej Rzeczypospolitej. Jest to poszerzone i wzbogacone wydanie – książka zawiera materiał ilustracyjny ze źródeł archiwalnych, opublikowana została w trzech wersjach językowych: po polsku, litewsku i łotewsku.

ISBN 978-83-66172-27-2 (wersja polska), 978-83-66127-28-9 (wersja litewska), 978-83-66172-29-6 (wersja łotewska).

Nakład: 150 egz. (wersja polska), 200 egz. (wersja litewska), 200 egz. (wersja łotewska).

Podręcznik do inwentaryzacji polskich cmentarzy i nagrobków poza granicami kraju, Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski – wersja ukraińska

Jest to pierwszy, opracowany przez doświadczonych specjalistów podręcznik do inwentaryzacji cmentarzy. Zawiera szczegółowe definicje i opisy ułożone w słownik pojęć wymaganych do stworzenia prawidłowego opisu inwentaryzacyjnego. W książce opisane zostały dobre praktyki inwentaryzacyjne oraz załączono wzory kart inwentaryzacyjnych. Podręcznik przeznaczony jest zarówno dla osób, które zawodowo zajmują się opieką

nad nekropolią poza granicami Polski, jak i dla wolontariuszy prowadzących takie działania. Książkę wzbogacają liczne ilustracje oraz aneks uwzględniający aspekty prawne organizacji pracy wolontariuszy przy inwentaryzacji polskich cmentarzy poza granicami kraju.

W 2021 roku przygotowano ukraińską wersję publikacji do druku. Wykonano dodruk pierwszego wydania wersji polskiej, jak i przygotowano materiały do poszerzonego wydania drugiego.

Podręcznik do inwentaryzacji polskich cmentarzy i nagrobków poza granicami kraju uzyskał nagrodę jury w kategorii „Okieł badacza” w konkursie na najlepszą książkę historyczną w pierwszym półroczu 2021 r. oraz zdobył wyróżnienie Rektora Uniwersytetu Warszawskiego w konkursie ACADEMIA 2021 dla publikacji akademickiej w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych.

ISBN: 978-83-66172-30-2

Nakład (dodruk): 400 egz.

Parafie i kościoły polskie w Michigan, Massachusetts i Minnesocie, Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski, Paweł Sieradzki

Jest to dwujęzyczna publikacja albumowa zawierająca opisy historii Polaków i związanych z nimi zabytków sakralnych w USA. W albumie znajdują się także plany prezentowanych kościołów. Całość jest bogato ilustrowana artystycznymi fotografiami Norberta Piwowarczyka.

Polacy w Kanadzie. Historia grabami znazona, Stanisław Stolarczyk

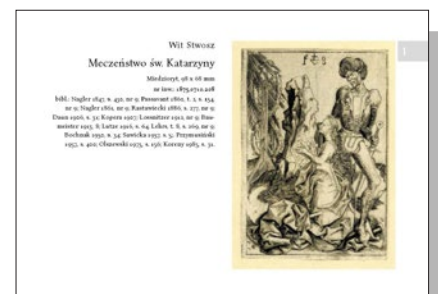
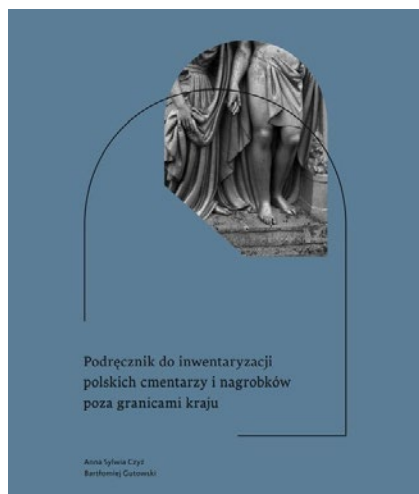
Jest to popularyzatorska książka, która przybliży zachowane ślady polskiego osadnictwa w Kanadzie od drugiej połowy XIX w. do początku wieku XX. Są to cmentarze, kościoły, kaplice i poje-

dyncze groby oraz tablice pamiątkowe. W książce zebrana jest dokumentacja fotograficzna i wyniki badań i inwentaryzacji prowadzonych przez autora na terytorium Kanady. W trakcie przygotowania książki do publikacji w 2021 roku wykonano redakcję tekstu, dokonano wyboru ilustracji i wykonano pierwszy etap tłumaczenia tekstu książki na język angielski. Druk planowany jest w 2022 r.

Polonica ze zbiorów Gabinetu Rycin i Rysunku The British Museum, Waldemar Deluga

Książka prezentuje grafiki powiązane z Polską, które znajdują się w zbiorach Muzeum Brytyjskiego. Jest to autorski

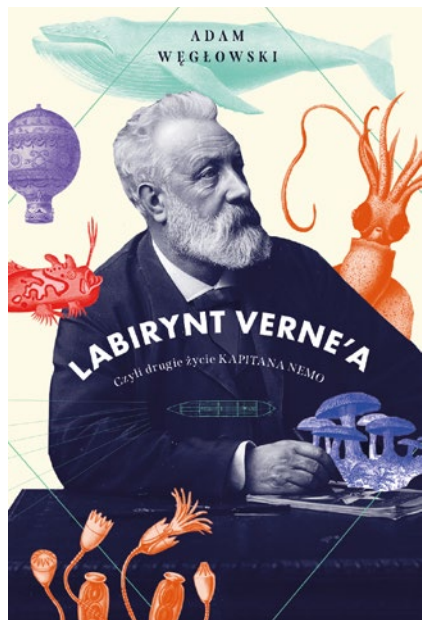

katalog najciekawszych obiektów ze zbiorów muzeum, które mieszczą się w szeroko rozumianej definicji poloników jak: portrety królów Polski, dzieła artystów polskich i działających w Polsce, prace zamawiane przez polskich mecenasów.

Książka jest przewidziana do druku w 2022 roku w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej.

Labirynt Verne'a, czyli drugie życie kapitana Nemo, Adam Węglowski

Jest to popularnonaukowa książka poświęcona polskim wątkom w książkach Juliusza Verne'a. Jej autor – Adam Węglowski przedstawia hipotezę, według której pierwowzorem bohatera tych książek, słynnego kapitana Nemo, miał być Polak. Autor analizuje dzieła Juliusza Verne'a i jego korespondencję z wydawcą. Przybliży w ten sposób życiorysy osób, które mogły być wzorem dla pisarza w procesie tworzenia postaci kapitana Nemo.

W 2021 roku ukończono pierwszy etap przygotowania publikacji: zakupiono prawa do tekstu i gry towarzyszącej książce, wykonane zostały konsultacje indologiczne, prace redakcyjne i zebrano materiał ikonograficzny. Przygotowany jest też projekt graficzny książki i gry oraz skład publikacji. Druk książki zaplanowano na 2022 rok.

Pamiętniki, Stanisław Stempowski – wydanie ukraińskie

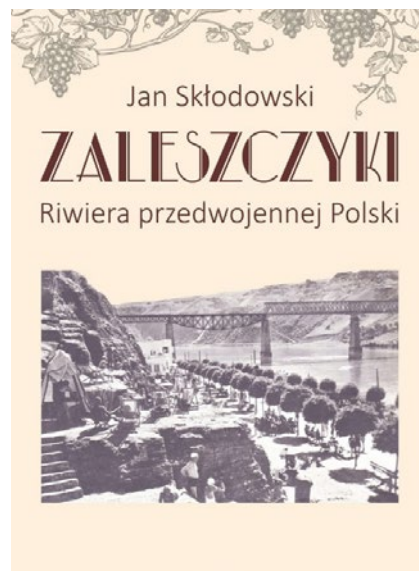
Będzie to publikacja przetłumaczonych na język ukraiński pamiętników Stanisława Stempowskiego (1870–1952). Stempowski był Polakiem rodzinnie i emocjonalnie związanym z Ukrainą, pisarzem, redaktorem i współredaktorem gazet. Był również działaczem politycznym: od 1920 r. ministrem rolnictwa i ministrem zdrowia Ukraińskiej Republiki Ludowej, od 1921 r. członkiem zarządu Związku Zbliżenia Narodów Odrodzonych i współzałożycielem Instytutu Badania Spraw Narodowościowych, a także wieloletnim prezesem Towarzystwa Polsko-Ukraińskiego. Prywatnie był od 1926 r. towarzyszem życia Marii Dąbrowskiej. Za swoją działalność publicystyczno-polityczną otrzymał w 1933 r. Złoty Krzyż Zasługi.

Książka będzie dopełnieniem pierwszego, polskiego, nieocenzurowanego wydania Pamiętników przygotowywanego do wydania przez Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie. Druk publikacji zaplanowano na 2023 r.

WYDAWNICTWA W KOEDYCJI

Zaleszczyki. Riwiera przedwojennej Polski, Jan Skłodowski

Książka autorstwa Jana Skłodowskiego opisuje historię miasta Zaleszczyki, popularnego uzdrowiska położonego na Podolu nad Dniestrem. Jest to bogato ilu-

strowana archiwalnymi zdjęciami publikacja popularyzatorska. Instytut Polonika dofinansował druk publikacji.

Współwydawca: Księży Młyn Dom Wydawniczy

ISBN: 978-83-7729-659-2

Nakład: 1000 egz.

Półprzewodnik po Krzemieńcu

Publikacja w wersji elektronicznej jest pokłosiem wielu wizyt w ukraińskim mieście – Krzemieniec i stanowi rodzaj zaproszenia dla czytelnika do własnego „odczytania” tego miejsca. Wydanie drugie, poszerzone jest uzupełnieniem wcześniejszej książki, która stanowiła element projektu „Praktykowanie idei i tradycji ruchu krajoznawczego Liceum Krzemienieckiego. Międzynarodowe warsztaty porządkowo-krajoznawcze w Krzemieńcu na Ukrainie jako element wzmacniania wspólnoty lokalnej i narodowej”. Projekt był dofinansowany ze środków Instytutu Polonika w ramach programu „Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą – wolontariat 2021”.

W ramach wydatkowanych środków publikacja została wzbogacona o dodatkowe teksty i materiał ilustracyjny. Sfinansowano także opracowanie graficzne i przygotowanie pliku do druku i publikacji online. Publikacja jest przeznaczona do bezpłatnej dystrybucji.

Współwydawca: Fundacja Dziedzictwa Kulturowego

KSIAŻKI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Dzik i tulipan

Publikacja dla dzieci, która powstaje na podstawie wydanej w roku 2018 przez Instytut książki Album polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie 1592-1745. Posługując się ciekawymi przedstawieniami i opisami obiektów, które znajdują się w herbach polskiej szlachty, chcemy zainteresować młodego czytelnika zarówno historią polskiej szlachty, jej obecność

cią we Włoszech, jak i samymi herbami szlacheckimi i obiektami związanymi z Polakami za granicą.

W okresie sprawozdawczym podpisano umowę, w ramach której wykonano konsultacje heraldyczne i zakończono prace nad tekstem. Druk publikacji zaplanowano w 2022 r.

Inflancki konik czyli podróż z panem Gustawem, Radosław Budzyński

Książka adresowana jest do dzieci w wieku 8-12 lat. Jej celem jest przybliżenie młodym odbiorcom polskiego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na Łotwie, a dokładnie na terenie dawnych Inflant Polskich (dzisiejszej Łatgali),

poprzez opowieści o jednej z najważniejszych postaci urodzonych w tamtym rejonie, czyli etnografie, historyku i krajoznawcy Gustawie Manteufflu. Podróżując razem z bohaterem, młody człowiek będzie miał szansę poznać historię i bohaterów związanych z Polską i Łotwą,

zabytki oraz tradycje będące częścią wspólnej historii tych krajów.

W 2021 roku zredagowany został materiał historyczny zebrany przez Radosława Budzyńskiego, autorem adaptacji dla młodych czytelników jest Wojciech Wiślak. Wybrano autorów ilustracji, którzy przygotowali materiał ilustracyjny, druk książki planowany jest w 2022 r.

Kim jest konserwator dzieł sztuki?, Anna Kudzia

Książka dla dzieci w wieku 8-12 lat. Głównym jej celem jest przybliżenie młodym czytelnikom zawodu konserwatora, wyjaśnienie, czym się zajmuje i dlaczego, na czym polega jego praca, jakich używa narzędzi. Autorka - konserwatorka dzieł sztuki - przedstawia tajniki pracy konserwatora i tłumaczy, dlaczego trwa ona długo i w czym przypomina zadania dla detektywa. Publikacja będzie bogato ilustrowana z wykorzystaniem materiału fotograficznego dokumentującego prace konserwatorskie realizowane poza granicami Polski na zlecenie Instytutu Polonika. Druk publikacji planowany jest w 2022 r. [BEZ FOTO]

DRUKI ULOTNE

Mapa Odessy

Instytut Polonika zaplanował wydanie mapy Odessy z zaznaczonymi i opisanymi obiektami związanymi z Polską i Polakami. Przedstawione obiekty, opisane w przystępny sposób, mają popularyzować wkład Polaków w rozwój miasta i zachowaną spuściznę materialną. Mapa przeznaczona jest dla osób zwiedzających Odessę.

Publikacja przygotowywana jest we współpracy z Konsulatem Generalnym RP w Odessie, w trzech językach: polskim, ukraińskim i angielskim. Mapa zostanie wydana w 2022 r.

INSTYTUT W INTERNECIE

Wileński Dom Towarowy Bracia Jabłkowski – stan obecny, fot. M. Pszczółkowski

Strona internetowa

Strona internetowa Instytutu Polonika pełni funkcję wizerunkową, informacyjną i edukacyjną. Jest podstawową platformą naszego kontaktu z osobami zainteresowanymi szeroko pojętym tematem ochrony dziedzictwa kulturowego za granicą. Jest dostosowana do wyświetlania na ekranach w różnej rozdzielczości, co umożliwia korzystanie z niej zarówno na komputerach, jak i urządzeniach mobilnych. Przez cały rok prowadzone były działania SEO zgodnie z zaleceniami Google'a, dzięki którym strona była wysoko pozycjonowana w wynikach

wyszukiwarek. Działania te objęły tworzenie przyjaznego adresu URL, formułowanie adekwatnych, ułatwiających wyszukiwanie tytułów, opisów i nagłówków w tekstach na stronie, przygotowanie unikalnych i zrozumiałych w odbiorze artykułów. Dołożyliśmy też starań, by dostosować stronę do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W roku 2021 strona www.polonika.pl odnotowała 114 335 wejść, co stanowi bardzo duży wzrost w stosunku do poprzedniego roku. Liczba ta jest większa od sumy wejść w latach 2019-2020.

Polonik tygodnia

Bardzo ważnym elementem strony jest zakładka „Polonik tygodnia” przygotowywana przez dział Strategii i Analiz. Celem tego cyklu jest pokazanie różnorodności polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, zarówno pod względem tematycznym, jak i geograficznym. Dotychczas prezentowane były przede wszystkim zabytki sztuki świeckiej i sakralnej (architektura, malarstwo i rzeźba), ale także fortyfikacje, różnego rodzaju zabytki techniki, a nawet nietypowe miejsca czy książki. Opiswane polonika znajdują się zarówno na dawnych ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej, jak i w miejscach związanych z polską emigracją polityczną i zarobkową na wszystkich kontynentach. Pełna wersja wpisów umieszczana jest na stronie internetowej Instytutu w każdy

poniedziałek, a wersja skrócona publikowana jest w mediach społecznościowych. Są to bardzo pozytywnie odbierane materiały, które budzą duże zainteresowanie naszych odbiorców

Wśród 52 interesujących artykułów w 2021 r. prezentowane były polonika znajdujące się w różnych krajach świata. Dzięki tym tekstom przypomnieliśmy o polskich śladach w tak dalekich krajach, jak Nowa Zelandia (Pahiatua), Chile (Santiago de Chile), Japonia (Nagasaki), Argentyna (La Cachuera), Kanada (Toronto) oraz w kilku krajach Euroazji – Turcja, Gruzja, Ukraina, Estonia, Francja, Niemcy, Dania, Bułgaria, Rumunia, Szwajcaria i Holandia. Najpopularniejszym z poloników tygodnia był artykuł dr. hab. Michała Pszczółkowskiego o Domu Braci Jabłkowskich w Wilnie.

Media społecznościowe

Od początku swojego istnienia Instytut położył mocny nacisk na komunikację i promocję swoich działań we wszystkich mediach internetowych. Jest to niezwykle trudne zadanie, wzięwszy pod uwagę fakt, że w dzisiejszych czasach społeczność jest narażona na otrzymywanie bardzo wielu informacji, co utrudnia odsiewanie wartościowych i dobrych treści od tych łatwiej konsumowanych.

W 2021 r., gdy z uwagi na obostrzenia epidemiczne życie w dużej mierze trwało jeszcze w strefie online, internetowe działania Instytutu Polonika miały na celu pokazanie internautom naszej działalności w jak najbardziej przyjaznej formie. Przygotowaliśmy spójną szatę graficzną dla wszystkich naszych materiałów. Dzięki temu odbiorcy natychmiast i bez problemów mogli odróżnić posty Instytutu Polonika spośród różnorodnych informacji udostępnianych na profilach innych instytucji. Z satysfakcją przyję-

liśmy to, że nasze działanie spotkało się z pozytywnym odbiorem internautów.

Podstawowym kanałem komunikacji był profil na Facebooku, którego liczba odbiorców zwiększała się przez cały rok, by w grudniu osiągnąć 2366 nowych polubień. Sprawilo to, że liczba obserwujących nasz profil zwiększyła się do 12 664 użytkowników.

Drugim kanałem wykorzystywanym do kontaktu z internautami był Instagram, który pozwalał dotrzeć do nieco młodszej grupy odbiorców. Jednocześnie kontynuowaliśmy działania na Tweeterze oraz rozpoczęliśmy aktywną komunikację na LinkedIn.

W ciągu roku, za pomocą social mediów, przedstawiliśmy ponad 100 sylwetek Polaków, którzy działali za granicą. W ramach cyklów: #LiterackiePolonika, #MedycznePolonika, #SportowePolonika, #FilmowePolonika prezentowaliśmy osiągnięcia i postacie znanych a czasem zapomnianych naszych rodaków żyjących i tworzących poza obecnymi granicami Polski. We współpracy z programem „Popularyzacja” przeprowadziliśmy 14 spotkań online w ramach cyklu „Czwartek na luzie – kularowe rozmowy o polonikach”. Dzięki tym rozmowom zabieraliśmy internautów w podróż do świata sztuki, historii, a przede wszystkim polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Rozpoczęliśmy ten cykl od spotkania na temat wyścigów samochodowych w dawnej Rzeczypospolitej, opowiedzieliśmy o podróżowaniu i historii statku MS Batory, przypomnieliśmy postacie polskich twórców kosmetycznych imperiów, które przetrwały do dzisiaj, wspomnieliśmy o najważniejszych obiektach, które przetrwały historyczne zawirowania w Kamieńcu Podolskim i o nekropoliach – m.in. na Górze Bajkowa. Przypomnieliśmy zagraniczne sukcesy polskich szachi-

stów i chodziliśmy śladami Polaków na Łotwie i w Korei, poznaliśmy życie i twórczość Sary Lipskiej, opowiedzieliśmy o ostatnich latach Tadeusza Kościuszki w Solurze oraz poznaliśmy tajniki prac konserwatorskich prowadzonych przy kaplicy Krzyżanowskich.

Staramy się prowadzić komunikację w angażujący i ciekawy sposób, tak żeby nasi odbiorcy mieli poczucie, iż mają dostęp do naprawdę wartościowych i ważnych informacji. Udało się nam stworzyć grupę bliskich, zaangażowanych fanów, którzy potrafią się dzielić swoimi przemyśleniami, a przede wszystkim własną wiedzą. Dzięki temu profile Instytutu są pozytywnie odbierane przez internautów i dzięki nim stale się rozwijają.

Internauci największą uwagę obdarzyli wpis na Facebooku z okazji rocznicy śmierci Fryderyka Chopina. Nie mniejszą uwagę przykuły informacje o zakończeniu prac konserwatorskich w kościele w Powiewórcie, gdzie był ochrzczony Marszałek Józef Piłsudski oraz prac przy renowacji fresków Franza i Sebastiana Ecksteinów na sklepieniu nawy głównej w kościele jezuitów (obecnie greckokatolickiej cerkwi garnizonowej pod wezwaniem świętych Piotra i Pawła) we Lwowie.

Jeśli chodzi o Instagram, to największą popularnością wśród internautów cieszyły się zdjęcia z wystawy w Google Arts & Culture o zapomnianych uczelniach Rzeczypospolitej, fotografie kościoła jezuitów we Lwowie po zakończeniu prac przy freskach i kościoła pw. Matki Bożej Anielskiej w Chicago oraz nagrobka C.K. Norwida w Montmorency po zakończeniu prac konserwatorskich.

Instytut Polonika na platformie Google Arts & Culture

Google Arts & Culture jest platformą internetową, na której muzea, galerie i in-

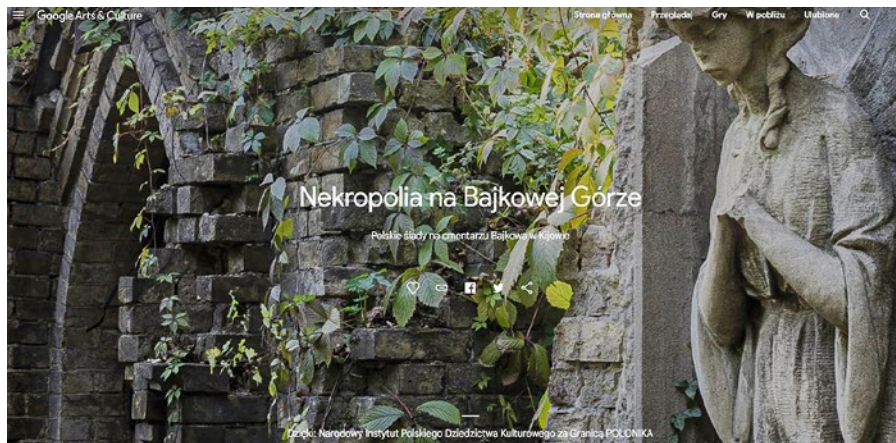
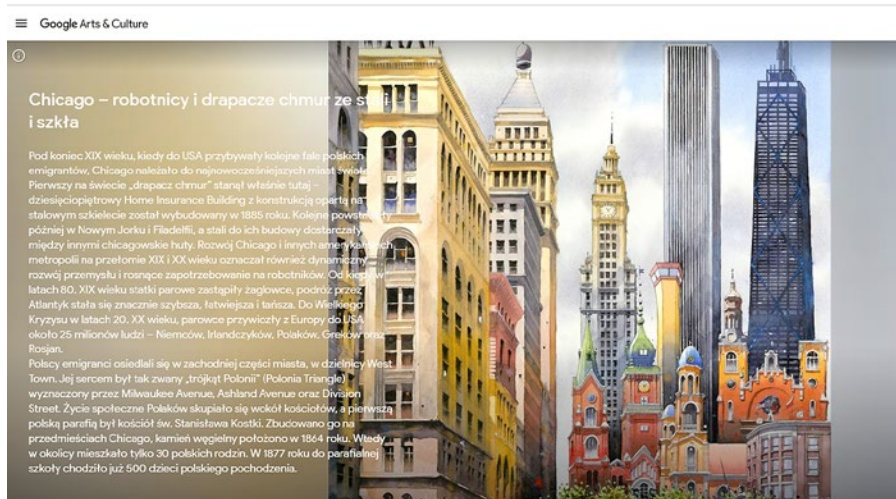
stytucje kultury prezentują online swoje zbiory i projekty. Odbiorcami są internauci na całym świecie. Dzięki temu, że Instytut Polonika dołączył do Google Arts & Culture i prezentuje swoje wystawy, temat polskiego dziedzictwa kulturowego ma szansę zaistnieć w bardzo szerokiej przestrzeni międzynarodowej.

W 2021 roku Instytut udostępnił poprzez portal dziewięć wirtualnych wystaw związanych z własnymi publikacjami i projektami: „Zapomniane uczelnie Rzeczypospolitej. Kroże – Krzemieniec – Podoliniec” (wersja polska i angielska); „Johann Georg Pinsel. Rzeźby ocalone z Hodowicy i Horodenki” (wersja polska i angielska); „Konserwacja późnobarokowych arcydzieł. Obrazy Szymona Czechowicza i Tadeusza Kuntze z polskiego kościoła w Rzymie” (wersja polska i angielska); „Tytus Brzozowski. 12 miast” (wersja polska, angielska i niemiecka); „12 miast. Chicago-Londyn-Paryż” (wersja polska i angielska); „12 miast. Rapperswil-Rzym-Padwa” (wersja polska i angielska); „12 miast. Wiedeń-Drezno-Wilno” (wersja polska i angielska); „12 miast. Lwów-Petersburg-Tbilisi” (wersja polska i angielska); „Konserwacja wileńskiego obrazu Franciszka Smuglewicza. Prace konserwatorskie obrazu *Pożegnanie św. Piotra i św. Pawła* z kościoła pw. Świętych Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie” (wersja polska i angielska).

Wśród internautów największą popularnością cieszyła się wystawa „Tytus Brzozowski. 12 miast”.

Portal Polonicum (nazwa robocza) – popularyzatorska platforma edukacyjna

Jest to projekt wieloletni mający na celu stworzenie ogólnodostępnego serwisu, który będzie skupiał informacje dotyczące polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym bazę poloników.

W 2021 r. stworzona została baza robocza i rozpoczęto wprowadzanie do niej danych dotyczących cmentarzy i nagrobków. Oprócz prac programistycznych przeprowadzono kwerendy mające na celu zidentyfikowanie istniejącej dokumentacji inwentaryzatorskiej oraz pozyskanie praw do nich w celu implementacji do bazy. Powstał model funkcjonalny bazy danych, a następnie przygotowano wersję beta aplikacji webowej i rozpoczęto jej testowanie na podstawie wprowadzonych danych z tegorocznych prac inwentaryzacyjnych

na cmentarzu w Kijowie oraz cmentarzu św. Michała i cmentarzu przy kościele św. Franciszka w Rydze. Trwa proces długofalowego wprowadzania danych z istniejących już danych inwentaryzacyjnych dawnego województwa tarnopolskiego. Rozpoczęły się też prace nad przygotowaniem (we współpracy z MKiDN) modułu bazy gromadzącego informacje na temat polskich cmentarzy wojennych za granicą. Wykonawca bazy: Meetmedia sp. z o.o.; Appcraft sp. z o.o.

INSTYTUT W MEDIACH

Rok 2021 był kolejnym trudnym rokiem ze względu na ograniczenia epidemiczne. Mimo tego przedstawiciele Instytutu Polonika wielokrotnie pojawiali się w programach telewizyjnych, audycjach radiowych oraz na łamach prasy, jak i uczestniczyli w licznych rozmowach prowadzonych online. Łącznie w 2021 r. ukazało się prawie 1100 publikacji.

Prowadzona komunikacja dotyczyła projektów realizowanych w ramach naszej statutowej działalności – bieżących prac konserwatorskich, projektów badawczych oraz wydarzeń popularyzujących polskie dziedzictwo kulturowe za granicą. Promocja realizowanych przez Instytut projektów była kierowana dwutorowo – zarówno do bardzo szerokiego grona odbiorców, którzy nie spotkali się dotychczas z pojęciem polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, jak i do węższego grona osób zainteresowanych tą tematyką. Dotarcie do szerokiego grona odbiorców umożliwiła współpraca

z najpopularniejszymi stacjami telewizyjnymi i radiowymi oraz z popularnymi tytułami prasowymi. Informacje dotyczące naszej działalności pojawiały się w takich rozgłoszeniach radiowych, jak: Polskie Radio Jedynka, Dwójka, Trójka, Radio dla Ciebie, Polskie Radio 24 czy Radio Kampus.

W wyniku utrzymywania stałych relacji z mediami informacje na temat działalności Instytutu Polonika ukazywały się zarówno w prasie ogólnopolskiej, jak i lokalnej, m.in. były to: „Rzeczpospolita”, „Nasz Dziennik”, „Polska The Times”, „Do Rzeczy”. Jednocześnie współpracowaliśmy w zakresie promocji naszych działań z portalami internetowymi. Były to działania upowszechniające informację o wystawie „Tytus Brzozowski. 12 miast”, by trafić do szerszego grona odbiorców, oraz informacja o uruchomieniu w środowisku gry Minecraft platformy Instytutu Polonika, by móc trafić do internautów i graczy minecraftowych.

INNE DZIAŁANIA INSTYTUTU

Kultura inspirująca

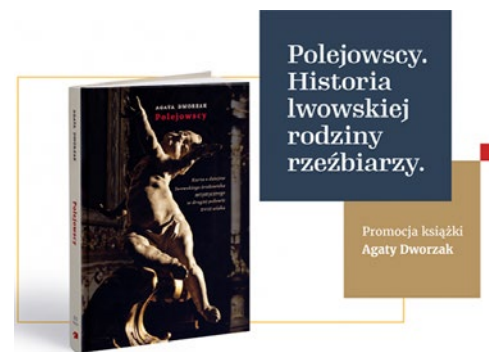
W 2021 r. Instytut Polonika w ramach programu MKiDN „Kultura inspirująca” upowszechniał na arenie międzynarodowej wiedzę o polonikach znajdujących się w różnych miastach świata poprzez wystawę „Tytus Brzozowski. 12 miast”. We współpracy z polskimi i zagranicznymi instytucjami kultury, takimi jak Muzeum Polskie w Rapperswilu (5.09–3.10.2021) oraz Muzeum Polskie w Ameryce (Chicago, 23.10–11.12.2021), zorganizowaliśmy w tych placówkach wystawy prac z cyklu „12 miast”, wernisaże i warsztaty dla dzieci z udziałem twórcy obrazów.

Podcasty

W bieżącym roku Instytut Polonika rozpoczął nagrywanie i udostępnianie podcastów w cyklu „Nasi tu byli”. Poświęcone są polskiemu dziedzictwu kulturowemu za granicą i dotyczą różnorodnych zagadnień. Pierwszym gościem była Dorota Janiszewska-Jakubiak, dyrektor naszego Instytutu, z którą rozmawialiśmy o tym, czym właściwie są polonika i czy trudno jest dbać o dziedzictwo. Materiały są dostępne na stronie internetowej Instytutu. Trwają prace nad zamieszczaniem podcastów na portalu streamingowym – Spotify.

Spotkania promujące wydawnictwa Instytutu

Z uwagi na panujące w 2021 r. ograniczenia epidemiczne zmuszeni byliśmy zrealizować promocje naszych publikacji w formie spotkań online. W tej formie odbyły się trzy wydarzenia promujące publikacje wydane przez Instytut Polonika: *Polska sztuka na emigracji w londyńskiej kolekcji Matthew Batesona* – spotkanie z autorem książki prof. Janem Wiktorem Sienkiewiczem (9.03.2021); *Podręcznik do inwentaryzacji polskich cmentarzy i nagrobków poza granicami kraju* (autorstwa Anny Sylwii Czyż i Bartłomieja Gutowskich) jako asumpt do rozmowy z Martą Szymską i Katarzyną Brzostowską na temat programu grantowego „Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą – wolontariat” (15.03.2021) oraz *Polejowscy. Karta z dziejów lwowskiego środowiska*

artystycznego w drugiej połowie XVIII wieku – spotkanie z autorką dr Agatą Dworzak (22.04.2021).

Targi książek, nagrody, wyróżnienia

W okresie sprawozdawczym Instytut Polonika podjął inicjatywę prezentacji swoich wydawnictw nie tylko poprzez udział w konkursach książek, lecz także uczestnicząc w targach książek.

Po raz pierwszy wydawnictwa Instytutu były prezentowane na targach książki BazArch, które odbywały się w przestrzeni Internetu (28.05–6.06.2021). Była to jedyna okazja w roku, żeby w jednym miejscu przejrzeć i kupić setki książek o architekturze, mieście i projektowaniu. Instytut Polonika prezentował swoje publikacje w Sali Cytrynowej wraz z Biblioteką Śląską, Małopolskim Instytutem Kultury („Autoportret”) oraz czasopismami „Architektura & Biznes” i „Architektura-murator”.

Jesienią wydawnictwa Instytutu Polonika były prezentowane na Targach Książki Historycznej (25–28.11.2021) odbywających się w Arkadach Kubickiego Zamku Królewskiego w Warszawie. Udział w tym wydarzeniu okazał się sukcesem, ponieważ oferowane publikacje spotkały się z bardzo dużym zainteresowaniem uczestników targów. Jednocześnie w Sali Kinowej odbyła się prezentacja filmów dla dzieci z serii „Polo i Nika” oraz animacji „Wieczny ogień” i „Hetman”.

Efektom prowadzonych działań było przyznanie naszym wydawnictwom:

- Nagrody Rektora Uniwersytetu Warszawskiego w konkursie ACADEMIA 2021 dla najlepszej publikacji akademickiej w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych – *Cmentarz na Rosie w Wilnie – historia, sztuka, przyroda*;
- Wyróżnienia Rektora Uniwersytetu Warszawskiego w konkursie ACADEMIA 2021 dla publikacji akademickiej w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych – *Podręcznik do inwentaryzacji polskich cmentarzy i nagrobków poza granicami kraju*;
- tytułu najlepszej książki historycznej I półrocza 2021 w konkursie Historia Zebrana – nagroda Jury w kategorii „Okiem badacza” – *Podręcznik do inwentaryzacji polskich cmentarzy i nagrobków poza granicami kraju*;
- Nagrody Przeglądu Wschodniego w kategorii „Popularyzacja tematyki

wschodniej” dla dra Jana Skłodowskiego za publikację *Zapomniane uczelnie Rzeczypospolitej. Kroże – Krzemieniec – Podoliniec*.

Wernisaże i filmy promujące Instytut

Wśród działań Instytutu Polonika popularyzujących wiedzę o polskim dziedzictwie za granicą ważne miejsce zajmują wernisaże wystaw, filmy i udział w wydarzeniach organizowanych przez inne instytucje kultury. Mimo ograniczeń spowodowanych epidemią koronawirusa udało się zorganizować nietypowy wernisaż wystawy „Tytus Brzozowski. 12 miast”. Było to spotkanie z twórcą obrazów w Kinotece (17.06.2021), w trakcie którego artysta przedstawił założenia projektu i opowiedział, jak przebiegały nad nim prace. Została także zrealizowana relacja fotograficzna i film promujący projekt.

Kolejny wernisaż odbył się (7.12.2021) na dziedzińcu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego celem promocji wystawy „Nekropolia na Bajkowej Górze. Polskie ślady na cmentarzu Bajkowa w Kijowie”, która była prezentowana przed Kordegardą. Galerią Narodowego Centrum Kultury. W ramach działań promocyjnych wyprodukowano magnesy identyfikujące wystawę oraz przygotowano folder w trzech wersjach językowych, który został udostępniony na stronie internetowej Instytutu. Podjęto również współpracę z reklamodawcą – Miejskimi

Zakładami Autobusowymi, by jak najszerszej móc poinformować mieszkańców Warszawy o możliwości odwiedzenia wystawy.

W 2021 r. został także wyprodukowany spot wizerunkowy Instytutu Polonika, w którym przedstawiona została nasza działalność. Jego celem jest popularyzacja tematu ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą i przybliżenie ogromu działań prowadzonych przez Instytut. Premiera filmu będzie miała miejsce w 2022 r. w trakcie gali z okazji 5-lecia działalności naszej instytucji.

Noc Muzeów i festiwale

Instytut Polonika w 2021 r. po raz pierwszy włączył się w projekt Noc Muzeów. Ze względu na obowiązujące ograniczenia wydarzenie odbyło się online i w tej formie poprowadzono warsztaty o charakterze popularyzatorskim i edukacyjnym. Spotkanie zostało bardzo pozytywnie odebrane przez uczestników. Zapis ze spotkania jest dostępny na profilu na FB, YouTube oraz stronie internetowej Instytutu Polonika.

Przedstawiciele Instytutu Polonika uczestniczyli także w Festiwalu Dziedzictwa Kresów w Lubaczowie. W czasie finału festiwalu w Kresowej Osadzie w Baszni Dolnej zorganizowane zostało stoisko Instytutu. Wszyscy uczestnicy festiwalu mieli możliwość zapoznania

się z działalnością naszej placówki, m.in. poprzez rozwiązanie quizu dotyczącego wiedzy o polskim dziedzictwie kulturowym za granicą (quiz trudniejszy dla dorosłych i łatwiejszy dla dzieci). Najmłodszy mogli również malować kolorowanki związane z tematem dziedzictwa kulturowego za granicą, składać i malować zabawki jaworowskie oraz malować drewniane figurki zwierząt. Dodatkowo prowadzona była sprzedaż wybranych publikacji Instytutu. Łącznie nasze stoisko odwiedziło ponad 1000 osób dorosłych i około 500 dzieci.

Materiały promocyjne

Instytut przygotował także liczne materiały graficzne i drukowane związane z profilem swojego działania. Najważniejszym z nich był kalendarz ścienny, który stał się osobliwym bestiariuszem. Inspiracją do jego powstania były animalne detale z rozsypanych po całym świecie obiektów objętych naszymi programami. Kalendarz jest wyjątkowym wydawnictwem, ponieważ kryje w sobie polonika wraz z ich opisami w języku polskim i angielskim. Dzięki temu możemy dotrzeć z informacjami także do zagranicznych odbiorców. Wyjątkowa szata graficzna i druk najwyższej jakości sprawiły, że kalendarz cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem, także wśród najmłodszych naszych odbiorców.

Wśród przygotowanych przez Instytut materiałów znalazły się także puzzle, memory i kolorowanki z grafikami poloników z obrazów Tytusa Brzozowskiego. Były one wykorzystywane podczas warsztatów edukacyjnych i wydarzeń promocyjnych. Nietypowym gadżetem promującym nasze prace były skarpetki z motywami dekoracyjnymi z katedry ormiańskiej we Lwowie.